Zloupotreba žena u politici
NEŽNO CVEĆE I ŠAMARI

Kako da upropastite lokalni aerodrom
NIŠKA PRIČA SA TUŽNIM KRAJEM

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

01462
9 770353 802002

VREME

broj 1475
11. april 2019.

INTERVJU: BRANKA PRPA

OD LJUDSKE KRVI RUKE SE NE MOGU OPRATI

KEŠ KREDITI

Birajte po preporuci

Povoljna fiksna kamata

Bez provizije za obradu zahteva

Novac na računu za 24h

Ponuda važi do 5. maja

Kreditna kartica

za kupovinu na rate
bez kamate u zemlji
i inostranstvu

Raiffeisen BANK

www.raiffeisenbank.rs

VREME
BROJ 1475
11. april 2019.

04 Zoom: Vulin s boka, Mitrović zguza
06 Zloupotreba žena u politici: Nežno cveće i lupanje šamara
11 Nuspojave: Dva Boška i jedan Francisko
12 Intervju: Branka Prpa
18 Davljenje Beograda: Gospodari bezumlja i agonije
22 **Intervju: Goran Tomka, profesor kulture i turizma**
25 Lični stav: Marko Bastać
26 Država i baština: Poverenje i poštenje
28 Vodič: Kako da upropastite lokalni aerodrom
32 Lični stav: Slaven Biličar
34 **Tara: Kliziste u Donjim Mandićima, na obali akumulacionog jezera Zaovine**
37 TV manijak: Da l' se desilo – a bilo je na TV
38 Reagovanje: Dosta nam je političkih komesara
39 Putevi oko znakova: Među Hiperbolidima

KULTURA

40 Intervju: Tamara Kotevska i Ljubomir Stefanov
42 TV kinoteka: Iz nedostižnih vremena našeg filma
43 Publicistika: Reči Manje Vukotića
44 Intervju: Gabrijela Abrasović, slavistkinja
45 Film: Država pred ogledalom
46 Knjiga: Proizvođenje jeze

SVET

48 **Bregzit: Ostrvo i Kontinent**
52 Vatikan: Seksualno zlostavljanje maloletnika
55 Električni automobili: Budućnost na punjaču
60 Strip: Topovi – naša nova snaga
62 Vreme uživanja: Raspadanja

"Beogradska gondola ni na koji način nije izvanredna. Niti je najduža, niti najviša, niti sa najvećim rasponom stubova, ona sama po sebi teško da može da bude atrakcija. Pritom, ima gondola koje nude zaista jedinstven pogled na grad, koji ne možete sa bilo koje druge tačke da dobijete. Ova gondola ide paralelno sa Brankovim mostom"

PIŠE: RADOSLAV ĆEBIĆ

Čim su primetili da šuma ječi, a zemlja se raseda, meštani zvali opštinu, „Drinske elektrane", ovi tražili da pošalju zahtev, kad je sve otišlo do vraga, posle pet dana, pojavio se SNS predsednik opštine, samo proš'o, ni s kim reč nije progovorio

PIŠE: DRAGAN TODOROVIĆ

"Evropsko pitanje" je bilo giljotina za mnoge britanske vlade, od Edvarda Hita, preko Harolda Vilsona, Margaret Tačer, Džona Mejdžora, Tonija Blera i Dejvida Kamerona pa sve do Tereze Mej

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

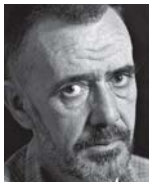
marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Vulin s boka, Mitrović zguza: Kako se uz pomoć vojske i muzike brani Vrhovni komandant od protesta građana

Svako sredstvo, pa i zastrašivanje ljudi, izgleda da je dozvoljeno kada je jaka želja da se minimalizuju građanski protesti i da se demonstranti, kojih je, inače, po oceni vlasti "šaka jada", zadrže u kućama u predstojeću subotu

GENERALI U KOLU: KO JE PRETIO DRŽAVNIM UDAROM?

Ovo već postaje ludilo. Dokle može da ide sluđivanje naroda? Do beskraja, čini se. Najnoviji prilog toj hipotezi dao je lično "tetkin mali", Aleksandar Vulin, koji je sazvao nešto pompeznog imena, a očigledno šupljeg sadržaja, što liči na njega. Ali ne liči na generale da se upregnu u kolo plašenja naroda, mada ima i ona poslovica po kojoj se ovce prepoznaju po pastiru, pa izgleda da i ovi generali liče na ministra i to više nego što je dolično profesionalnim oficirima.

U najkraćem, vest koja je izazvala ovaj komentar glasi: "Vojska Srbije, kao čuvar mira i stabilnosti, neće dozvoliti nikakve pokušaje državnog udara i upozorava da bi svi koji ga najavljuju i traže trebalo da odgovaraju u skladu sa zakonom, saopšteno je u utorak sa zajedničke sednice kolegijuma ministra odbrane i načelnika Generalštaba."

U saopštenju sa sednice navedeno je da je Vojska opremljena i spremna da izvrši svako naređenje predsednika Srbije i da sačuva mir i stabilnost zemlje i naroda.

Vojska Srbije poručuje svima, i u zemlji i u inostranstvu, da nije i neće biti sredstvo za obaranje legalne i legitimne vlasti u Srbiji i nasilno rušenje ustavnog poretka, zaključeno je na sednici.

Kao prvo, ko je, kada i gde najavio državni udar? Time je nedavno mahao kad se raspomami pred kamerama Pinka onaj nesretni urednik "Informera", ali i on je nešto zaćutao na tu temu, pa sad eto prilike da se ponovo raspomami. Jer, kad se pominje "zajednički kolegijum", iz tog dima mora neka vatra da se pojavi makar u jutarnjim programima.

Svako sredstvo, pa i zastrašivanje ljudi, izgleda da je dozvoljeno kada je jaka želja da se minimalizuju građanski protesti i da se demonstranti, kojih je, inače, po oceni vlasti "šaka jada", zadrže u kućama u predstojeću subotu.

Potpredsednik Narodne stranke Zdravko Ponoš izjavio je da je očigledno da režim pokušava da višemesečne proteste građana širom Srbije predstavi kao pretnju na koju bi trebalo odgovoriti angažovanjem Vojske Srbije.

TEHNOLOGIJA VLASTI: VOJSKA KAO INSTRUMENT

"Ovi protesti svakako nisu pretnja za Srbiju od strane njenih građana, već predstavljaju vapaj da režim prestane da zloupotrebljava državu u svom obračunu sa građanima koji nisu deo vlasti", rekao je agenciji Beta Ponoš, koji je bivši načelnik Generalštaba Vojske Srbije.

Ponoš je istakao da su uznemiravanje javnosti, pretnje i haranga prema političkim neistomišljenicima, zloupotreba administrativnog, pravosudnog i policijskog aparata – deo Vučićeve tehnologije vlasti.

Ono što je činjeno i što se najavljuje ovim saopštenjem, deo je istog manira, ali i veoma opasan korak, dodao je Ponoš.

"To što ministar odbrane Aleksandar Vulin ima problem sa terminologijom i što se ovim saopštenjem zarekao svom vrhovnom komandantu da ga vojska neće rušiti, jeste groteskno, ali ta glupost ne umanjuje odgovornost onih koji stoje

Foto: Goran Stanković /FoNet

iza ovog saopštenja, jer je poruka opasna", rekao je Ponoš. Ponoš je objasnio da je načelnik Generalštaba Vojske Srbije Milan Mojsilović, stajući iza ovakvog saopštenja, dozvolio da se vojska koristi kao instrument vladajuće stranke u obračunu sa političkim neistomišljenicima i kao pretnja prema građanima Srbije.

"Pozivam ga da se vrati svom redovnom poslu, da ne pristaje na ovakve zloupotrebe vojske i da poštuje Ustav Republike Srbije i zakone o odbrani i vojsci", istakao je Ponoš.

Brigadni general avijacije u penziji Sreto Malinović ocenio je da se u saopštenju izdatom nakon zajedničke sednice Kolegijuma ministra odbrane i načelnika Generalštaba Vojske Srbije (VS) radi o klasičnoj zameni teza iza koje se krije namera da se vojska zloupotrebi u političke svrhe.

"Niko od onih koji protestuju nije jednu ružnu reč rekao za vojsku ili policiju, niti je pomišljao na državni udar. Traži se samo da se obezbede normalni izborni uslovi u kojima će narod imati priliku da se izjasni", rekao je agenciji Beta Malinović, koji je i funkcioner Demokratske stranke.

Malinović je rekao da je u pitanju zamena teza jer su državni udar pominjali isključivo tabloidi bliski vlasti.

"S kojim pravom na takav način neko govori o svojoj vojsci? To je opasna zamena teza i tako oni pokušavaju da uvuku vojsku u ono što nameravaju", rekao je on.

Rekao je još da vojska "nema šta da dozvoljava ili ne dozvoljava", već samo treba da radi u okviru svoje Ustavom određene uloge.

Malinović je rekao da takvo saopštenje nikada ranije nije bilo prosleđeno, niti je tako nešto bilo moguće.

BEŽI S PUTA: MINISTAR U TENKU

"Bilo je takvih lobiranja 2000. godine i pokušaja pojedinaca da stave vojsku u službu jednog bračnog para i režima, ali to baš nije pozdravljeno od pripadnika vojske. Ja se nadam i da sada u VS ima dovoljno pameti i spremnosti da spreče zlo u koje neko, očigledno, ima nameru da ih uvuče", rekao je on.

"Nadam se da će pobediti pamet i odlučnost ljudi u vojsci da služe svojoj državi i svom narodu, a ne nekakvim šarlatanima koji su u 50 godina služili vojsku tri dana", rekao je Malinović.

Zamišljam združenu vojno-medijsku operaciju u kojoj Vulin napada s boka, a Željko Mitrović, vlasnik Pinka, s kamiona pušta muziku i lascivne doskočice protiv lidera Saveza za Srbiju.

Nedavno sam za jednu televiziju, čiji se program emituje na stranom jeziku, pokušao da metaforom odgovorim na pitanje o stanju institucija u Srbiji. Rekao sam da Srbija ima institucije. Baš kao što folksvagen ima u sebi sve ispravne sisteme i delove. Ali i najbolja kola će se pokvariti ako ne menjate ulje, ne idete redovno na servis, vozite bahato... Eto tako se kvare srpske institucije: od Ustavnog suda do nesretnog REM-a koji se stavio u službu propagande, umesto da građane brani od poplave jednostranosti i laganja.

Tako je i sa vojskom. Čim su Vulina pustili u tenk. ¶

NEŽNO CVEĆE I L

Slušajući i jedne i druge, stiče se utisak da žena u ovom društvu nije ravnopravno ljudsko biće, nego štićeni objekat, doduše sa radnom i reproduktivnom sposobnošću, ali i dalje objekat

Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

Nasilje prema ženama jedna je od tema o kojima se može pričati na mnogo načina. Većina tih načina ispadne pogrešna, ali opet, oni koji su preduboko u temi pomalo se ustručavaju da na to ukažu, jer je bolje da se priča bilo kako nego nikako. Ili možda ipak stvari stoje malo drugačije. Možda je krajnje vreme da se pozabavimo glavnim narativima i načinima na koje se žene, nasilje prema njima, predstavljaju, koriste, upotrebljavaju i zloupotrebljavaju u političke svrhe.

Naravno da je povod za to ono što se dogodilo ispred Skupštine Beograda prošlog četvrtka, 4. aprila. Dakle, predstavnici opozicionog Saveza za Srbiju (SzS) pokušali su tog dana da predaju svoje zahteve gradonačelniku Beograda Zoranu Radojičiću. Namera im je bila da od gradonačelnika traže obustavljanje rekonstrukcije centra grada i izgradnje gondole i smenu zamenika gradonačelnika Gorana Vesića. Međutim, baš taj Goran Vesić spremio im je "čeku".

ŽIVI ZID I ŠAMARČINA

Naime, žene zaposlene u gradskoj upravi izašle su i napravile živi zid oko Gradske skupštine. I to je momenat kada je sve postalo gadno. Odbornik Narodne stranke Nikola Jovanović uspeo je da uđe u hol zgrade i telefonom snimi Gorana Vesića kako sa bezbedne udaljenosti nonšalantno posmatra šta se doga-

UPANJE ŠAMARA

VESIĆEVA "SAČEKUŠA": "Ženska" odbrana gradskih vlasti

đa. Praktično, Vesić je bio iza leđa okupljenih žena.

Za to vreme, na Televiziji Pink vladala je, sada već standardna i dominanto muška, histerija. Dragan J. Vučićević i ekipa ostalih tabloidnih analitičara paralelne režimske stvarnosti, predvođeni voditeljem Pinka Predragom Sarapom, ispirali su mozgove gledaocima do mere kad je i autorka ovog teksta uhvatila sebe kako počinje da više veruje Vučićeviću nego svojim očima. On je, naime, jedno sto puta ponovio kako je lider pokreta "Dveri" Boško Obradović napao žene, dok je iz režije išao snimak na kom se to "vidi". Na snimku se, zapravo, vidi kako Boško Obradović stoji, istina, vrlo blizu braniteljki skupštine i nešto gleda oko sebe. Za to vreme, Vučićević urla (uz Sarapin prateći vokal): "Evo, gledajte, gledajte kako napada žene!" I tako bezbroj puta.

Dragan J. Vučićević je, poznato je, čovek kom baš dobro ide u životu. Ima tako ljudi rođenih pod srećnom zvezdom: šta zamisle, to se i ostvari. Tako se Vučićeviću ostvarila želja da neko iz SzS-a zaista postane nasilan i da to zabeleže kamere. Odbornik Narodne stranke Miloš Pavlović zamahnuo je rukom na jednu od žena i rekao: "Da ti lupim šamarčinu!" Što bi rekao Milo Đukanović: "Bravo, kreteni." Skupština grada jeste Stari dvor, ali nije Zimski dvorac. Nije baš da su predstavnici Saveza za Srbiju krenuli u odsudnu bitku za Beograd, pa da gube živce. Nije baš ni da ne znaju ko im je protivnik. Da li je toliko teško sabrati dva i dva? Vesić bukvalno isteruje žene u prve redove, a opozicioni odbornik naseda na najgluplji mogući način.

MISTERIJA HITNE POMOĆI

Onda je dvema ženama pozlilo, pa je došla hitna pomoć, a režimska propagandna mašinerija upotrebila sada već olinjali trik sa sanitetskim vozilom. Snimci jasno pokazuju da vozilo uspeva da priđe tik do ulaza u Stari dvor, a kvazimediji larmaju kako opozicija ne dozvoljava hitnoj pomoći da priđe. Trebalo bi malo da popričamo i o tim vozilima hitne pomoći. Podsetimo, »

ovaj medijski spin se prvi put pojavio u vreme Protesta protiv diktature, posle predsedničkih izbora, kad demonstranti navodno nisu hteli da se sklone s kolovoza i propuste hitnu pomoć. E sad... Ekipe "Vremena" redovno prate proteste "1 od 5 miliona" u Beogradu, uglavnom kako bi o njima izveštavale, iako savetnica predsednika Srbije Suzana Vasiljević kaže da novinari koji idu na proteste nisu profesionalni. Od 8. decembra pa do današnjeg dana, gotovo na svakom protestu se događa da kola hitne pomoći (jedna, a ponekad i više) projure trasom protestne kolone. Ama svaki bogovetni put, demonstranti se povlače ili na trotoar ili u suprotnu kolovoznu traku. Dakle, lažu.

NEŽNE DAME I DI-DŽEJ ŽEKS

Taman kad se smirila situacija ispred Skupštine Beograda, predsednik Vučić je rešio da održi vanrednu konferenciju za novinare. Da to "vanredno" dobije na smislu potrudio se svojski, počev od toga kako se obukao do onoga šta je pričao. Da bi sve izgledalo hitno, Vučić se pojavio neformalno obučen, u džemperu i košulji, valjda da bi ostavio utisak kako ga je sve ovo uhvatilo nespremnog. Onda se ispozahvaljivao celom telefonskom imeniku žena, sve ih oslovljavajući po imenu, tako da šira javnost nema pojma o kome se radi. Onda je pohvalio "hrabre dame" i rekao nešto od čega se svakom ko još ima snage da analizira njegove reči digla kosa na glavi: "Slika dama kako se drže za ruke i brane instituciju od Boška je slika Srbije i budućnosti. Zaslužuju divljenje i voleo bih da sam mogao da budem funkcioner u Skupštini da bar na neko vreme mogu to divljenje da podelim sa njima."

Slika Srbije i budućnosti? Hajde da prihvatimo kao tačnu Vučićevu ocenu da su Skupštinu Beograda napale "siledžije i nasilnici". Šta je slika budućnosti? Da se doveka držimo za ruke i branimo se od siledžija i nasilnika? Da ti "dame" brane institucije? Da zaposleni i zaposlene izlaze sa posla da bi nešto od nekoga branili? Da Goran Vesić komanduje juriš, a onda u holu Skupštine ležerno kuca poruke?

Hajde da se ne lažemo: u većinskoj Srbiji žena je i dalje viđena kao slaba, plašljiva i polusposobna. Ko god da ih je u Skupštini Beograda poterao na ono stepenište, šta god da se desilo, računao je na to da će sve izgledati kao da su neki poludivlji muškarci udarili na žensku nejač. Međutim, nisu samo Vučić i vladajuća klika odlučili da koriste narativ koji žene predstavlja kao krhke princeze i nežno cveće. I neistomišljenici su istog dana raspalili kako se "Vesić sakrio iza žena". Ono, istina je da se sakrio iza žena, ali da li bi ispao manje kukavica da se sakrio iza obezbeđenja ili iza drveta? Nije problem što mu zameraju skrivanje, nego što mu zameraju skrivanje iza žena. Jer žene su "slabiji pol"... Pa tačno treba zamoliti Željka Mitrovića da im pusti na nekoliko dana Zoricu Marković iz "Zadruge", da im ona pokaže ko je, bre, slabiji kad zagrmi: "Dođi 'vamo da te sastavim sa zemljom!"

Kad smo kod Željka Mitrovića, koji se ove nedelje samoprozvao di-džej Žeks i u subotu 6. aprila održao ispred Pinka prvi nastup (na koji mu niko nije došao), ceo ovaj scenario sa onesvešćenim ženama neodoljivo podseća na "teške povrede" zbog kojih su novinarke Pinka Gordana Uzelac i Mara Dragović danima ležale u Urgentnom centru, pa ih je čak obišao i predsednik Vučić. Desilo se to u septembru 2017, kad su opet Dveri organizovale neki glup protest protiv rijaliti programa ispred Pinka. Gordana Uzelac je ošamarena, a Mara Dragović gurnuta. Tri minuta nakon što se taj napad dogodio, opet Predrag Sarapa, u vanrednom programu, nadigao je dreku što se novinarska udruženja ne oglašavaju. Ova autorka se toga odlično seća jer je lično u tom trenutku uređivala saopštenje Nezavisnog udruženja novinara kome je tad pripadala. Uzgred, saopštenje nije bilo ništa drugo do čista osuda napada na Gordanu Uzelac i Maru Dragović.

Baš zbog toga je di-džej Žeks niz prozore svoje medijske imperije spustio transparent "Nikad više Goca Uzelac". Šta je time hteo da kaže, bog zna, jer zvuči ko da je se odriče.

■ Ima neki nesrećni logo SNS kampanje protiv nasilja. Međutim, sve je to duboko lažno, licemerno i neiskreno

RAZGOVOR IZ NESVESTI

Uglavnom, i ispred Starog dvora dve su žene morale da dobiju hitnu medicinsku pomoć. Ali, ako je kod jedne konstatovan bol u grudima, a kod druge povišen pritisak, može li se reći da su povređene?

O tome najbolje svedoči verbalna razmena između potpredsednice SNS-a i predsednice Unije žena Marije Obradović i novinarke Televizije N1. Prenosimo dijalog u celosti.

Marija Obradović: "Te dve gospođe, njima je ukazana hitna pomoć na licu mesta, a zatim su prevezene u Urgentni centar gde su im konstatovane traume i u predelu glave, grudi, konstatovan bol u grudima, hipertenzivna kriza..."

N1: "Budite precizni, kako su povređene?"

Marija Obradović: "Osim ovoga što sam spomenula, moguće da sam bila nespretna u izražavanju, ne mogu davati više podataka. Ovo su podaci koje smo dobili od gospođa i mislim da je protivno određenim zakonskim odredbama da iznosim

ČUDESNI SVET DJ ŽEKSA:
Žurka po SNS scenariju
Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

dalje detalje o njihovom medicinskom stanju."

N1: "A zašto ste izneli ako su..."

Marija Obradović: "Ovo je od reči do reči ono što je meni preneseno u telefonskom razgovoru od gospođa lično."

N1: "Zašto ste izneli te podatke?"

Marija Obradović: "Zato što su one insistirale da se ovo iznese, da ne bude da su gospođe pale u nesvest po nečijem naređenju."

Obe žene se osećaju dobro i otpuštene su iz bolnice na lični zahtev istog dana kad se dogodio incident, pod uslovom da je incidenta uopšte i bilo. Ako izuzmemo onog što je pretio šamarčinom, a kog naprasno više niko ne pominje.

PUNA USTA

Niko se u celoj ovoj lakrdiji koju čaršija kolokvijalno zove "ono sa ženama" nije proslavio. Niko nije izvagao pa rekao nešto normalno. Naprotiv, društvene mreže su se, po običaju, podelile na "naše" i "njihove". Pa ako si "naša", sve ti je oprošteno, a ako si "njihova", onda čak nisi ni žena. Doslovce je to stajalo u brojnim tvitovima prilično javnih i neanonimnih ljudi. Po njima, one nisu žene, nego "botuše", "javni službenici", "izrodi" i još mnogo toga što nije za novine, ali jasno vam je. Kao da niko na onom stepeništu Starog dvora nije hteo da vidi ljudska bića, nego samo partijska obeležja. O sudbini dijaloga je ovde već postalo izlišno pričati, jasno je da ga je ubila sadašnja vlast, ali zašto njeni protivnici ne mogu da učine ni minimalan napor da budu malo bolji ljudi?

Jedan od naših najpoznatijih fotografa, miljenik protestne scene Dragoljub Zamurović, stavio je na Fejsbuk galeriju fotografija. Na njima su samo usne žena koje su stajale na stepeništu Skupštine Beograda. Većina njih ima hijaluronske ili silikonske filere u usnama i gotovo identične nijanse ružičastog karmina, očigledno kvalitetnog, jer ni kod jedne nije nimalo razmazan, stoji savršeno. Usta ko usta, ali ova serija fotografija može se dvojako tumačiti. S jedne strane, Zamurović je kamerom uhvatio simbole dobrog materijalnog statusa, a reč je o zaposlenima u javnoj upravi. S druge strane, prosečan građanin ili građanka ove zemlje misli da filere u usta stavljaju samo kurve i starlete. Pogodite kojih je bilo više u komentarima na Fejsbuku.

Ali, ima ovde još jedna dimenzija. Srpskoj naprednoj stranci puna su usta borbe protiv nasilja prema ženama. Njihove pristalice čak, po potrebi, stavljaju nekakav nesrećni logo SNS kampanje protiv nasilja. Međutim, sve je to duboko lažno, licemerno i neiskreno. Prvo, sve to njihovo lažno zalaganje počelo je kad im se opozicija "namestila", odnosno kad je Željko Veselinović iz Sindikata "Sloga" pisao po Fejsbuku kako bi Anu Brnabić trebalo da siluju crnci. Drugo, ako je borba protiv nasilja iskrena, ona ne sme da bude politički instrumentalizovana ni selektivna. Na dan pisanja ovog teksta, Vojislav Šešelj je na Tviteru uputio ozbiljne pretnje poslanici Demokratske stranke Aleksandri Jerkov. Niko iz SNS-a nije pisnuo. Zatim, o kojoj borbi protiv nasilja priča stranka koja u svojim redovima gaji jednog Milutina Jeličića Jutku, seksualnog predatora protiv kog se vodi proces zbog uznemiravanja Marije Lukić? Jutku, koji je jedva namoljen da podnese ostavku... Jutku, koji je organizovao skup podrške samom sebi i primorao neke druge žene kojima plata i život zavise od njega da dođu i da ga podrže... Jutku, koji orkestrira internet hajke na Mariju Lukić, pa njegove pristalice uspevaju da se dokopaju čak i njenog zdravstvenog kartona i javno ga objave. I ne samo Jutku. I Dragana J. Vučićevića, koji novinarkama poručuje da mu se vozaju na polnom organu ili da su "nedojebane babe", čak i kad su znatno mlađe od njega.

Hoćemo li da pričamo o Aleksandru Vučiću, koji nam je, sve u želji da spreči pad nataliteta, pretio slušanjem "otkucaja srca" ploda ako rešimo da prekinemo trudnoću? O Vučiću koji je izjavljivao da ženi dopušta da izađe sa drugaricama ako on proceni da je "prigodan datum"?

Slušajući i jedne i druge, stiče se utisak da žena u ovom društvu nije ravnopravno ljudsko biće, nego štićeni objekat, doduše sa radnom i reproduktivnom sposobnošću, ali i dalje objekat. Pa sad, kako je kome drago – može je maziti i paziti kao plišanog zeku, ali je može gaziti i udarati ili se iza nje sakriti. Jer objekat uvek nečemu služi. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

ZUJANJE

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA VREME

KO PRIZIVA NASILJE

gosti:
BILJANA STEPANOVIĆ
i **ĐRAGAN ILIĆ**

voditelj: FILIP ŠVARM

ČETVRTAK od 18h
na **www.vreme.com**,
na YouTube kanalu
Vremena
kao i na **TV Šabac, TV Sandžak,**
T1 Zaječar, Telemark Čačak,
TV Valjevo Plus, KATV Kraljevo,
TV Forum Prijepolje te na portalima
Južne vesti i **Užička nedelja**

TEOFIL PANČIĆ

Dva Boška i jedan Francisko

U svega nekoliko rečenica i u nekoliko minuta jedne TV emisije Boško Obradović je prosuo nisku bisera koja je najbolji mogući (auto)portret antidemokratske ideologije i prakse

Eto zašto je "Utisak nedelje" dobar za društveno zdravlje: svako sam lepo prikaže svoju dijagnozu. Političku, naravno. A i voditeljka mu, naivna kao tri francuske sobarice, u tome malo pripomogne. Opštenarodna korist od celog spontanog *autovanja* je zagarantovana, jer nema ništa gore od toga kad je neko vlast, ili namerava i upinje se da postane vlast, a da zapravo ne znamo ko je i šta je – ili čak ni on sam to ne zna, dok ga ne suočite s pravim pitanjima.

Već neko vreme se mučim da objasnim neznavenima šta je pravi, načelni, trajni, neotklonjivi problem s Boškom Obradovićem, njegovom organizacijom i njegovom ideologijom, zašto o tome treba u svakom trenutku i te kako voditi računa, i zašto to vođenje računa nije nikakvo "navođenje vode na Vučićevu vodenicu" nego elementarna društvena higijena; ili zdravstvena preventiva, ako hoćete. A onda sam Boško O. u Utisku o tome onako *leđero* kaže ama baš sve što treba...

Šta smo, dakle, saznali u ovom Utisku? Ne da je Vučić ovakav ili onakav, to nam je jasno i bez Boška i mnogo pre Boška. Nego smo saznali šta će (nam) raditi Boško ako "dođe na vlast". Evo, recimo, LGBT osobama i podržavaocima njihovih prava zabraniće javno manifestovanje i tzv. paradu jer je to, kaže Obradović, u suprotnosti s "porodičnim vrednostima" i većinskim patrijarhalnim moralom. E sad, to je "argument" nepravne naravi, a u svakom uređenom društvu vlast odobrava ili zabranjuje na osnovu nekih pravnih akata, normi i merila, pa makar i izvitoperenih. U parlamentarnoj demokratiji nemoguće je uskratiti slobodnim ljudima pravo na mirno javno manifestovanje, jer bi to bio pravno neodbranjiv akt, a zabraniti to na neki suštinski nepravni način moguće je samo u otvorenoj diktaturi. U konkretnom slučaju: *nemoguće* je da homoseksualnost (i sl.) bude dekriminalizovana, kao što jeste, a da istovremeno tzv. gej parada samom sobom bude nešto nedopustivo i s onu stranu legalnosti. I zato, read my lips: može B. O. sto puta, i to sasvim iskreno, misliti o sebi kao pitomom "nacionalno odgovornom" demokrati kojeg neki zli ljudi kleveću, ali on ne bi mogao da sprovede ovaj svoj naum u delo, a da istog sekunda ne ukine liberalno-demokratski karakter poretka. Šta iz ovoga sledi? Ili da je Boško Obradović načelni protivnik liberalne demokratije, ili da prosto ne zna šta govori, da reči napuštaju njegova usta prethodno neoverene od mozga. Navijam za drugo, ali ovo prvo mi izgleda mnogo verovatnije.

Osim ovoga, saznali smo i to da bi u "Boškovom poretku" neko kao novinar Boško Jakšić bio u zatvoru zato što se, otprilike, "zalaže za priznavanje nezavisnosti Kosova". E sad, zašto se u čudesnom Boškovom svetu za to ide u zatvor? Ne zato što bi Boško, veli Boško, to voleo i želeo, taman posla i sačuvaj bože, nego zato što, eto, tako piše u našem Ustavu, a Ustav je svetinja! Simpatična konfuzija? Ne, samo konfuzija. Tamo gde je pravo jedino relevantno, Obradović se, u maniru prevejanog trgovca maglom, poziva na identitarno-moralističko-kulturološku metafiziku, a tamo, pak, gde pravu – shvaćenom kao skup propisa koji (u minimalno neophodnoj meri) ograničavaju i sankcionišu društveno neprihvatljivo, najčešće nasilničko ponašanje – uopšte nema mesta, jer se radi o nečemu što potpada pod slobodu mišljenja i javnog izražavanja, Obradović bi najedared da uzme paragrafe pa da ih zagrabi velikom kofom. Sorry, ništa lično, ne hapsim te ja nego Ustav! Samo što, sto mu muka, *takvi paragrafi uopšte ne postoje*, ne čak ni u Koštuničinoj ustavnoj sklepotini, niti u bilo kojem ustavu i zakonima država s demokratskim poretkom.

U svega nekoliko rečenica i u nekoliko minuta jedne TV emisije Obradović je prosuo nisku bisera koja je najbolji mogući (auto) portret antidemokratske ideologije i prakse. Značaj ovoga je nemoguće preceniti jer se tu ne radi o nekim dnevnim marginalijama, o kojima političari pričaju danas jedno a sutra drugo, nego o samim stubovima nečijeg "pogleda na svet", na društvo, na principe na kojima se jedno društvo zasniva.

Nije ovo ni prigoda, a nema ni prostora, da se taksativno nabraja šta je sve iz osnova pogrešno u Obradovićevom shvatanju odnosa slobode i odgovornosti u demokratskom društvu. Dovoljno je reći, radikalno sažeto, da se prava i slobode građana u demokratiji tumače tako da je *dozvoljeno sve što nije zabranjeno*. Dakako, ni Ustav ni zakoni se ne bave time šta bilo koji bošKo jakšić misli ili govori o bilo čemu, pa ni o nezavisnosti Kosova. Kako se takve stvari regulišu u demokratijama? Svaka država, prirodno, teži očuvanju vlastitog "teritorijalnog integriteta", ali ne po cenu odustajanja od demokratskog poretka. Zato je moguć referendum o nezavisnosti Škotske, ili Kvebeka, na primer. I zato, zbog demokratske naravi tih država, ti referendumi, gle, naposletku ne uspeju... Neko će reći: a Španija? Nije li tamo drugačije? Nije. Evo, puna je Katalonija, i ne samo ona, novinara, intelektualaca, političara i drugih javnih i nejavnih ličnosti koje se otvoreno zalažu za nezavisnost Katalonije, pa šta? Niko ih zbog toga ne goni. Pod krivičnim progonom su samo neki čelnici regionalne vlasti, jer su kao državni/javni službenici neovlašćeno preduzeli izvesne korake za ostvarenje te nezavisnosti, a kojima su, moguće, prekršili španski Ustav. Sam *politički stav* i njegovo javno zastupanje, ponavljam, nisu inkriminisani.

Doduše, nije ni u Španiji uvek bilo tako: evo, u vreme generalisimusa Franka bilo je strogo kažnjivo biti "separatista", a bogme nije bilo ni gej parada, dočim su "porodične vrednosti" bile pod striktnom zaštitom države, ljubi ih majka. A i Boško s njom. ¶

OD LJUDSKE KRVI MOGU OPRATI

“Zašto Vučić nije demisionirao kada je Slavko ubijen? Zašto nije podneo ostavku kao ministar informisanja, ostavka je moralni čin. Zašto nije rekao: pošto se ovde dešava nešto s čim ja nisam upoznat, ja neću da zbog toga snosim odgovornost, i demisionirao. Ali ne, posle svega toga, taj zakon o javnom informisanju i dalje je bio u funkciji sve do pada Miloševića. I sad kaže – šta? Da ne zna ništa? Pa, neće biti”

Sa 17 hitaca s leđa, u nedelju na Uskrs, u ulazu zgrade u kojoj je živeo u Svetogorskoj ulici u Beogradu, ubijen je Slavko Ćuruvija, novinar i vlasnik “Dnevnog telegrafa”. Od tog 11. aprila 1999. pa do okončanja sudskog postupka i izricanja presude krivcima prošle su dve decenije, nekoliko vlada i nekoliko različitih vladavina. Svaka od njih je izbegavala da odgovori na pitanje ko je i zašto ubio Slavka Ćuruviju. A to je samo potkrepljivalo sumnju da je u ceo slučaj umešan tadašnji politički vrh, službe koje su disciplinovano i poslušno radile za njegovu i svoju dobrobit, strukture iz javnog političkog života i strukture iz senke. Ukratko, moćni državni konstrukti koji mogu da prežive sve i za koje je jedan ljudski život van njihove kontrole, pa ma čiji, ništa drugo do bedna ništarija.

Gotovo na 20. godišnjicu od ubistva, aktuelna vlast je s ponosom istakla da je sve rasvetlila, krivce osudila i da je slučaj završen. Tužilac je rekao da je ubistvo najverovatnije naručio neko iz tadašnje vlasti. Sud je pročitao da je neposredni izvršilac NN lice. Presuda je izrečena tadašnjem šefu Resora državne bezbednosti Radomiru Markoviću (30 godina) za podstrekavanje na teško ubistvo; tadašnjem šefu beogradskog centra DB Milanu Radonjiću (30 godina), pripadniku tog centra Ratku Romiću (20 godina), kao i Miroslavu Kuraku (20 godina) koji je u bekstvu, za teško ubistvo u saizvršilaštvu.

Razgovor sa tadašnjom suprugom Slavka Ćuruvije, istoričarkom Brankom Prpom, neposrednim svedokom ubistva, počinjemo i završavamo presudom, odnosno sudbinom i komentarima o jednom od mnogih nikad završenih procesa u slučaju političkih ubistava u Srbiji.

“VREME”: Na ovu presudu čekalo se čitavih 20 godina. Čini se da je njena najdominantnija odluka i poruka “sto godina zatvora”. Da li je to i dokaz da je pravda ipak zadovoljena?

BRANKA PRPA: Tih “sto godina samoće” su samo delimična satisfakcija, zato što nema odgovora na ključno pitanje. Ova presuda je samo prvi stepenik kojim se treba penjati ka vrhu, tamo odakle se naručivalo i šta se naređivalo. Ljudi koji su osuđeni radili su po naredbi, ali čijoj? Oni su izvršioci, a presuda se odnosi samo na tehničku stranu cele priče koja je apsolutno morbidna. Jer po njoj, kao i po prethodnim presudama za ubistva Ivana Stambolića, za “Ibarsku magistralu”, za ubistvo Zorana Đinđića, imamo osuđene samo pripadnike službe državne bezbednosti. I onda imamo atribuciju da je država ubica. Ali sve vreme nam izmiče ključno i osnovno pitanje: a ko čini tu državu osim pripadnika službe državne bezbednosti? Kako se i pod kojim okolnostima ta ubistva dešavaju, ko je taj gospodar lutaka iza scene koji upravlja koncima? Umesto toga, pronalaze se dežurni krivci i rešenja u stilu, da upotrebim jednu pežorativnu definiciju, “neka visi Pedro”. A to je uvek služba državne bezbednosti, dok kao potpuno nevine imamo one koji toj službi daju naloge da ubijaju ljude.

Tako ispada da služba državne bezbednosti ima jedan hobi, a to je da u slobodno vreme, van svojih uobičajenih poslova, ubija ljude. To je jedna somnabulija u kojoj živimo i to je bezobrazluk. Da se nijednog jedinog trenutka ne napravi kontekst, okolnost, pa da se kaže ono što je najnormalnije u sudskim procesima i istragama kod teškog krivičnog dela kao što je ubistvo s predumišljajem – ko iza toga stoji? Koji je motiv tog ubistva? U ovom slučaju imamo i najmorbidniji mogući epilog. Imamo predsednika države koji je u svojoj prethodnoj funkciji premijera inicirao pokretanje sudskog procesa, ali nijednog jedinog trenutka u istrazi koja traje punih 20 godina nije pozvan na informativni razgovor zato što je kao ministar informisanja u vreme počinjenog zločina morao imati neka znanja, direktna ili indirektna ko je nalogodavac tog ubistva.

Nepoznat je i direktni počinilac ubistva. Obično su počinioci, kao u prethodnim slučajevima, uhapšeni, osuđeni, poznati javnosti, za razliku od nalogodavaca. Zašto je ovaj deo istrage o ubistvu Ćuruvije toliko zamršen?

Iz vrlo jednostavnog razloga. Zato što je tužilac, na osnovu Legijinog svedočenja, za direktnog izvršioca optužio pripadnika Službe Miroslava Kuraka. Ta optužba je bila u direktnoj koliziji s onim

RUKE SE NE

Fotografije: Marija Janković

“Ako ste vi deo institucije koja se zove Vlada Srbije i imate sistematske progone jednog čoveka na osnovu zakona koji ste doneli i kreirali, neće biti da niko nije znao ni za kakvu predistoriju. Ubistvo se nije desilo slučajno. Oni imaju takozvanu položajnu odgovornost, a i kreatori su zakona o javnom informisanju”

što ja kao jedini svedok mogu da potvrdim ili da ne potvrdim. Dakle, ja nisam potvrdila ni u istrazi koja je trajala 20 godina ni na samom sudu da je Kurak bio taj koga sam videla. I onda je tužilac u svojoj završnoj reči pokušao da ospori i mene kao svedoka tvrdeći da imam slab vid i da sam bila u šoku.

Ali, kada neko stoji iznad vas s pištoljem uperenim u vašu glavu, dok vi ležite na zemlji, onda ga dobro gledate. Ja sam gledala u ubicu, i ubica je gledao u mene. Nas dvoje smo se gledali, nisam ja njega videla iz daljine. Videla sam ga direktno nad sobom u trenutku kada je odlučivao da li će da me likvidira kao što je prethodno likvidirao Slavka do kog sam ležala. E, pa ta osoba koja je u njega pucala nije bio Kurak. Jer Kurak ima karakteristično lice koje bih zapamtila. Baš zato što su to granične ljudske situacije, naša čula budu naročito izoštrena. To jeste strašan šok, ali vi se nalazite pred smrću i gledate u smrt. Prema tome, ja sam gledala tog čoveka koji nije imao masku na licu i taj čovek nije bio Kurak.

Zbog toga je na mene kao svedoka izvršen pritisak u tekstu u “Politici” pod naslovom “Treći metak Branke Prpe”, što je bio apsolutno besramni pokušaj difamacije mene kao svedoka. Sama optužnica je bila takva da sam se maltene našla u situaciji da rušim tužiočevu tužbu. Zato je sudija, uzimajući moje svedočenje kao relevantno, sad presudila da ta osoba koja je pucala nije Kurak. Ali da jeste učestvovao u organizaciji ubistva, na terenu, kao i druga dvojica, šef beogradskog DB-a Milan Radonjić i pripadnik DB-a Ratko Romić, sigurno uz i te kakvo znanje tadašnjeg načelnika DB-a Radomira Markovića.

Od ranije postoje naznake da bi po vašoj tvrdnji neposredni egzekutor mogao biti Luka Pejović, pripadnik JSO, ali zvanično ime počinioca i dalje nije poznato, čak i posle celog postupka.

Luka Pejović je osoba koja je meni najviše ličila na osobu koju sam videla, i on je likvidiran u decembru 2000. godine. U isto ono vreme kada je išla serija likvidacija, zapravo kada je Koštunica zadržao Radeta Markovića. Serijske likvidacije su trajale, u to vreme bio je poznat i slučaj sudije Nebojše Simeunovića, sve do januara 2001. kada je Vladu preuzeo Zoran Đinđić.

Tako sada imamo situaciju da je Luka Pejović ubijen, a da sam ja jedini svedok. I ako vi u istrazi koja je trajala 20 godina ne dođete do nekih drugih saznanja, onda to što svedok kaže postaje bitno. Nikad nisam rekla da je to stoprocentno on, nego sam samo potvrdila da mi najviše liči na tu osobu. I kada me specijalni tužilac Prijić iz vlade Zorana Đinđića pitao u kom procentu ja to mogu da potvrdim, ja sam rekla 60 odsto.

Tadašnjeg predsednika države Koštunicu ovim ste na indirektan način praktično “povezali” sa slučajem Ćuruvija?

Za vreme prelazne vlade, posle 5. oktobra, na njegovo insistiranje ostao je Rade Marković. Druga stvar, kada je on preuzeo vlast 2004, suspendovao je celu prethodnu istragu i započeo novu.

A čime je rezultirala ta nova istraga?

Naravno, ničim. I onda je 2007. sam sudija istražitelj napravio veliko ispitivanje svedoka, ali je cela stvar i dalje stajala u mestu. Drugim rečima, kada se istrage seckaju, kada krenete od nečega a onda to iz političkog razloga eliminišete pa promenite ljude, i kad kao krenete u sopstvenu istragu jer ste vi, navodno, objektivniji ili kvalifikovaniji od onih prethodnih, na kraju ne dobijete ništa.

S druge strane, u potrazi za nalogodavcem, sve ono što se do sada moglo saznati, i putem analiza i sudeći po ulozi i uticaju u vlasti, nažalost i prema raznim spinovima, ukazivalo je na suprugu Slobodana Miloševića, tada predsednicu JUL-a Mirjanu Marković.

Istoričar sam po profesiji i zalažem se za to da uvek treba gledati šta je prethodilo nečemu, koji je to proces bio koji je, kao u ovom slučaju, na kraju za svoj epilog imao ubistvo. U to vreme crveno-crna koalicija, JUL i Srpska radikalna stranka, nalazili su se u Vladi Srbije i držali neke resore. Da se podsetimo: Šešelj i Nikolić su bili potpredsednici Vlade Srbije, Aleksandar Vučić je bio ministar informisanja, kao i JUL-ovi ministri koji su takođe bili u Vladi. Da li ta koalicija donosi Zakon o javnom informisanju? Donosi. Ko je prva žrtva tog zakona? Slavko Ćuruvija, u oktobru 1998. godine. Prvo je to bio “Evropljanin”, pa su onda išla tri suđenja “Dnevnom telegrafu”, pa je bila zaplena imovine, zabrana distribucije novina, na kraju se došlo dotle da je po tužbi Milovana Bojića, koji je bio JUL-ov ministar u toj vladi, Slavko Ćuruvija sa još dvojicom svojih novinara osuđen 8. marta 1999. na šest meseci zatvora.

Dakle, sve vreme imamo sistematski progon jedne osobe, a koja se zove Slavko Ćuruvija. Prema tome, kako to da niko od njih ne zna ništa? Pa, samo kad kreirate onakav zakon o javnom informisanju, vi ste, u stvari, đonom krenuli na medi-

„Kada neko stoji iznad vas s pištoljem uperenim u vašu glavu, dok vi ležite na zemlji, onda ga dobro gledate. Ja sam gledala u ubicu, i ubica je gledao u mene. Nas dvoje smo se gledali, nisam ja njega videla iz daljine. Videla sam ga direktno nad sobom u trenutku kada je odlučivao da li će da me likvidira kao što je prethodno likvidirao Slavka do kog sam ležala. E, pa ta osoba koja je u njega pucala nije bio Kurak"

je, na ideju nezavisnog novinarstva i slobode štampe. Pritom ste zakonom predvideli i to da plenite ličnu imovinu, a takav zakon u istoriji Srbije nisu donosile ni tiranske ni demokratske vlasti, nikad niko. Ali, oni su ga doneli, posle čega su svi bili nešto iznenađeni što je na kraju ubijen čovek. A šta se drugo moglo očekivati? I ko stoji iza toga? Crveno-crna koalicija, od početka.

Na vrhu piramide te koalicione vlasti bila je ipak Mirjana Marković?

Svakako, jer ovi drugi, radikali, nisu imali snagu da donose takve odluke. A Slobodan Milošević je to sve verovatno odobrio.

Pomenuli ste oktobar 1998; da li je prelomna tačka Ćuruvijinog progona bio tekst "Šta je sledeće, Miloševiću" objavljen tog meseca u "Evropljaninu"?

Progon sa svim upozorenjima počeo je ranije. Jer je ta ista crveno-crna koalicija zadužila istoriju demokratije u Srbiji i po drugom zakonu, Zakonu o univerzitetima. Još su u proleće 1998. počela izbacivanja profesora sa Beogradskog univerziteta, a Ćuruvija je zbog toga u "Dnevnom telegrafu" namenio drugu stranu novina tim događanjima. I već je tu počelo. A prvi sukob, kada je on pozvan na informativni razgovor, bio je kada je ubijena porodica Jašari na Kosovu, zato što je upotrebio termin "Albanci", a ne "teroristi". Na informativnom razgovoru, napismeno je izjavio da se 25-oro ubijenih žena i dece ne mogu nazvati teroristima. Tek posle toga ide angažman u njegovim novinama u vezi sa dešavanjima na univerzitetu, a u vreme teksta "Šta je sledeće, Miloševiću" već postoji pretnja NATO-a bombardovanjem. "Dnevni telegraf" je bio zabranjen jer je objavio da postoji pretnja bombardovanjem, a to je jesen 1998. godine. Dakle, to su bili razlozi zbog kojih Ćuruviju sudija za prekršaje optužuje u promptnim suđenjima sve u roku od 48 sati, s obrazloženjem da on ruši državni poredak. Dakle, nižu se sukobi i to sa onima koji su i fatamorganu od demokratije ukinuli, a to je crveno-crna koalicija. Oni stoje iza toga.

Kulminaciju svesti da su pretnje jezivo ozbiljne izazvao je tekst "Ćuruvija dočekao bombe", koji je dva dana pre ubistva objavljen u "Politici ekspres", a potom istog dana uveče pročitan u Drugom dnevniku RTS. U istražnom postupku 2007, tadašnji direktor "Politike" Hadži Dragan Antić potvrdio je da je uredniku "Ekspresa" on naručio pisanje tog teksta. Pritom nije rekao ko je to naručio njemu. Tokom sudskog postupka Antić nije bio dostupan zbog bolesti, a možda bi se baš insistiranjem suda na njegovom svedočenju mogao otkriti čak i nalogodavac ubistva?

Niko iz sistema vlasti nije svedočio, u tome i jeste cela stvar. Zato svi na kraju raspravljamo o službi državne bezbednosti, a ona je onakva kakva je sama država odnosno kakva je vlast.

Kako vi gledate na završnu reč tužioca Milenka Mandića, koji je citirao Tijanića rekavši da je u ubistvu Slavka Ćuruvije "cela vlada bila porota"?

Obično, kada nekog citirate ili parafrazirate, znači da ste usvojili neki njegov zaključak ili neki njegov pogled na stvari. Ponoviću, ja sam žena iz nauke i kada nekog citiram, citiram ga kao vlastiti argument.

Komisija za istraživanje ubistava novinara, ali i sam predsednik Srbije Vučić i drugačije i burnije su reagovali. Rekli su da tužilac nije tako mislio, nego da je samo citirao Tijanića i da nije optužio nikoga iz tadašnje vlade. Predsednik Vučić je rekao da tužilac nije mislio na njega, a u suprotnom nazvao bi ga "barabom", jer on nema nikakve veze s tim ubistvom.

Ima. Jer ako ste vi deo institucije koja se zove Vlada Srbije i imate sistematske progone jednog čoveka na osnovu zakona koji ste doneli i kreirali, onda vi imate veze s tim. Ubistvo se nije desilo slučajno, neće biti da niko nije znao ni za kakvu predistoriju, pa su svi bili zabezeknuti kada se to dogodilo. Postojao je sistematski progon čoveka koji se na kraju završio ubistvom. Oni imaju takozvanu položajnu odgovornost, a i kreatori su zakona o javnom informisanju. Ne razumem kako oni nemaju nikakve veze s tim i ko je tu baraba? Evo, ja mislim da je Vlada Srbije morala u tome da učestvuje jer nije imao ko drugi, pa neka mi kažu da sam baraba.

Gde konkretno vidite, na primer, odgovornost Vučića kao ministra informisanja u to vreme? Za šta je on, po vašem mišljenju, suštinski kriv?

Stalno govorimo kao da se to desilo u nekim mirnodopskim uslovima. A mi smo imali jedan krvavi rat i to je kontekst u kojem se takva ubistva dešavaju. Bili smo u ratu. Nisu to mirnodopske okolnosti, pa da se oni zabezeknu što je neko ubijen. Sve oni znaju o tome, i o ratu i o ratištima na kojima su i sami bili prisutni. I ta njihova doza naivnosti francuske sobarice zaista je uvredljiva. Ima još jedna stvar, a to je ključno. Njemu se kao ministru informisanja desilo ubistvo vlasnika novina, čoveka koji je apsolutno poznat u najširoj javnosti, uključujući svetsku javnost, jer u decembru 1998. Ćuruvija je govorio u Kongresu u Vašingtonu zbog progona koji je prethodno ovde imao, kao i na Političkom komitetu Evrope u Parizu. To je značilo da već postoji međunarodni kontekst u vezi sa progonom novinara u Srbiji. Zašto Vučić nije demisionirao kada je Slavko ubijen? Zašto nije podneo ostavku kao ministar informisanja, ostavka je moralni čin. Zašto nije rekao: pošto se ovde dešava nešto s čim ja nisam upoznat, ja »

neću da zbog toga snosim odgovornost, i demisionirao. Ali ne, posle svega toga, taj zakon o javnom informisanju i dalje je bio u funkciji sve do pada Miloševića. Setite se i drugih presuda i kako se ponovo bio pokrenuo mehanizam protiv novinara, nezavisnih, naravno. I sad kaže – šta? Da ne zna ništa? Pa, neće biti.

Da li ste izjavili da je Vučić kao tadašnji ministar informisanja pozvao Ćuruviju dva dana pre ubistva i dao mu neku vrstu podrške?

Ne, on nikad nije zvao Ćuruviju. To veče nakon što je tekst iz "Politike Ekspres" pročitan na RTS-u, Olivera Zekić koja je tada bila novinarka kod Ćuruvije, pozvala ga je da mu kaže kako je nju zvao Vučić da prenese Slavku da ništa ne brine, da se to slučajno desilo, da je to greška i slično tome. Tekst u "Ekspres Politici" je greška? I greškom je taj tekst pročitan na RTS-u? Kada je završio taj razgovor sa Oljom Zekić, ja sam mu rekla: "Oni tebe hoće da anesteziraju. Oni tebe hoće da ubiju, to je jasno". Svima je bilo jasno da je taj tekst i njegovo javno čitanje bila pretnja ubistvom. Koga god bismo od poznanika sretali tada na ulici, poručivali bi Slavku isto što mu je prilikom jednog susreta rekao i Žarko Korać: beži, čoveče, ubiće te! I Ratko Dmitrović, tada vlasnik i urednik nedeljnika "Argument", na brifingu glavnih urednika kod Vučića koji je imao ulogu glavnog cenzora u ratnom vanrednom stanju, jedini je povikao: "Šta vi ovo radite?! Pa, posle svega, ovog čoveka mogu ubiti *lege artis*."

Prema tome, da li je Vučić direktno znao da će Ćuruvija biti ubijen, ja stvarno ne znam, ali da je do tada sa svoje pozicije i te kako učestvovao u njegovim progonima, apsolutno je tačno.

Da li je Ćuruvija tadašnjim vlastima više smetao kao novinar ili kao neka nova snaga viđena za budućeg subjekta u političkom životu?

Mislim da je njima suštinski najviše smetalo to što su se posle Slavkovog boravka u Americi prepali da je on neka nova politička figura na celom prostoru. Slavko je bio jako ljut što naspram tadašnjeg zakona o univerzitetu i zakona o informisanju ne stoji kompletna opozicija. Pozvao je Vuka Draškovića i Zorana Đinđića na razgovor, govoreći im: "Dajte, ljudi, pobiće nas sve, nešto morate da uradite." Međutim, Vuk Drašković je otišao u saveznu vladu, a Zoran Đinđić je takođe došao u situaciju da mu je glava bila u pitanju. Đinđić i Demokratska stranka bili su gurnuti na marginu i proklamovani kao glavni neprijatelji države. Političku opoziciju više niste imali, ona je bila potpuno uništena i razbijena, više nije imala snagu kao '96. i '97. godine. U tom trenutku, jedino su još nezavisni novinari i profesori univerziteta bili ta društvena snaga koja je osporavala vlast. Nešto slično kao sada, i oni su zapravo preuzeli ključnu političku ulogu, oni su bili *vox populi*, oni su bili ti koji bilo šta problematiziraju.

Nekoliko dana pre donošenja presude za ubistvo Slavka Ćuruvije, u kojoj nalogodavac i dalje ostaje nepoznat, imali smo još jednu sudsku odluku. Apelacioni sud je poništio presudu Mirjani Marković odnosno jednogodišnju kaznu zatvora, a suđenje je vraćeno na početak. Da li je to samo koincidencija?

To je apsolutno nemoralno, a u politici nema koincidencije. Malo po malo, pod Vučićem je došlo do rehabilitacije svih, na kraju ćemo i Miloševiću spomen dignuti. Mi živimo u situaciji gde dokazujemo očigledne stvari, a kad kreneš da dokazuješ očigledne stvari, ili si u "matriksu" ili si u totalitarnom sistemu najgore vrste. To što mi živimo od kraja XX veka i, nažalost, prve dve decenije XXI veka nije ljudski. Pritom, sve ono što nam se događa vređa našu inteligenciju, vređa najnormalniju potrebu u čoveku da dobije odgovor makar na jedno "zašto". Ni na jedno "zašto" mi nismo dobili odgovor. Kao vrhunac toga, za ubistvo premijera Srbije optuži se Zvezdan Jovanović. Znači, dođe neki besposleni čovek, ne sviđa mu se premijer i on ga ubije. Zvezdan Jovanović i Legija, šta je to? Koja je to vrsta ludila kad oni nas teraju da pristanemo da živimo u apsolutno dijaboliziranom svetu u kojemu prestajemo biti mentalno, emocionalno, intelektualno zdrava bića?

Evo, mi imamo tu službu DB koja je prošla od Jovice Stanišića preko Radeta Markovića, pa do ovog poslednjeg. Ko kontroliše danas tu službu, kako mi kao građani znamo da ta služba radi po zakonu? Je li znamo? Ne znamo. Valjda mi kao građani koji plaćamo tu službu imamo pravo da znamo šta rade institucije države koje su stvorene da štite naš život i imovinu, jer to je funkcija države. A ako te ta država ubija i ruši i oduzima imovinu, kao u Savamali, onda mi nemamo državu, mi onda imamo satrapiju.

Šta bi bio vaš odgovor na tvrdnje iz redova vlasti da je presuda u slučaju "Ćuruvija" istorijska i da pokazuje političku volju da se do kraja reši ubistvo novinara?

Aktere tadašnje vlade koji su rukovodili presudama, provalama i zatvaranjima redakcija niko nikad nije priveo ni na informativni razgovor, njih niko ništa nije pitao. I onda imate neku vrstu čak ne ni groteske, nego nečeg još goreg. Ovo je čisti *Magbet*. Hoćemo da peremo ruke? E pa, tu ima jedan problem – od ljudske krvi se ruke ne mogu oprati. Lepo piše Šekspir u *Magbetu* i to je suština stvari. Ovo pitanje neće umreti, ovo pitanje nije završeno. Ono ne može biti završeno na ovakav način. A ako se ne dođe do nalogodavaca, imaćemo ubistva političkih protivnika i novinara u seriji, svi će isto prolaziti. Taj lanac se mora negde prekinuti. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Nikakve istrage nije bilo

Slavko je ubijen 11. aprila. Vraćala sam se iz Hitne pomoći sva u zavojima jer su mi ušivali glavu, ali sam u stanu zatekla službenike državne bezbednosti kako vade fioke. Pitam ih: "Ko ste vi, imate li sudski nalog?" Nešto su nemušto odgovorili. Sutradan su već u devet ujutro došli opet, ali sa sudskim nalogom – da pretresaju kuću žrtve! Onda su došla i dvojica inspektora kriminalističke policije koji su me ispitivali, a sledeći put sam ih videla posle godinu i sedam meseci, tek posle Petog oktobra. Do tada, nisu mi pokazali ni fotografije na osnovu kojih sam mogla da ukažem ko je ubica. Nikakve istrage nije bilo. U novembru 2000. pozvali su me u 29. novembar da mi pokažu fotografije. Tad sam im i rekla: "Vi ste jedinstvena policija na svetu, koja smatra da je svedoku pamćenje sveže što više vremena prođe".

100 godina

Vreme teče, kvalitet ostaje

Danubius®

Gospodari bezumlja

Proteste građana i opozicije zbog zatvaranja centra grada vlast trenutno koristi optužujući ih za vandalizam. Međutim, ta propagandna mašinerija vlasti raspašće se kao mehur od sapunice kada nastupi potpuni kolaps sa radovima u Dušanovoj ulici i uklanjanjem Savskog mosta

Prvi april za gradske vlasti nije predstavljao dan izmišljenih vesti, već su, kao što su i obećali, započeli "drugu fazu rekonstrukcije Trga Republike". Zaustavljen je saobraćaj u Kolarčevoj, Vasinoj i na delu Francuske i Makedonske ulice. Centar grada je defakto odsečen; korisnici javnog prevoza moraju da pešače i do kilometar kako bi došli do autobusa. Ni oni koji sebi mogu da priušte taksi nisu u mnogo boljoj situaciji; usled gužvi izazvanih radovima, vreme vožnje (a i čekanja) je višestruko uvećano, pa samim tim i cena vožnje.

Savska padina je blokirana radovima na Topličinom vencu, gde se trajno zatvaraju za saobraćaj Topličin venac i deo Ulice Đure Jakšića, pored već zatvorenog Obilićevog venca. Karađorđeva je otvorena samo u jednom smeru u širini jedne trake; ogromne su gužve u Pop-Lukinoj, Kneza Sime Markovića i Pariskoj. Početak radova i zatvaranje Trga Republike doveli su do svakodnevnog kolapsa u gornjem delu Ulice Despota Stefana u pravcu ka centru grada; Dečanska je zagušena, posebno u pravcu ka Skupštini; primetne gužve su preko celog dana i u Džordža Vašingtona, Kraljice Marije i Takovskoj.

UBRZAVANJE PUŽEVA

U pometnji koja je nastala posle zatvaranja Trga i usled brojnih primedbi građana (koji su tek sada shvatili kakvi ih problemi čekaju u saobraćaju), vlasti su brzo reagovale, obećavajući da će saobraćaj biti uspostavljen čak dva meseca pre roka, to jest 1. septembra umesto 1. novembra, kako je bilo prvobitno planirano i najavljivano.

To već sâmo po sebi deluje neozbiljno; da su radovi pažljivo isplanirani, bilo bi nemoguće posle samo dan-dva "skratiti" vreme trajanja za trećinu.

Međutim, posle značajnog kašnjenja na svim gradskim projektima u poslednje vreme, nije verovatno da će baš na ovom projektu grad uspeti da "ubrza" izvođače, posebno što stanje radova u ulicama oko Trga Republike deluje više nego depresivno. Radovi na gornjem delu Skadarlije trebalo je da se okončaju do Nove godine, a privode se kraju u vreme izlaska ovog teksta; mala Ulica Emilijana Josimovića koja se nalazi pored Doma vojske, dugačka nepunih sto metara, rekonstruisana je tri meseca duže nego što je bilo najavljeno; radovi u delu Simine ulice ispod Doma vojske počeli su 15. marta i posle mesec dana deluje kao da niko o njima ne vodi računa, mada se približava turistička sezona i tu prolazi veliki broj posetilaca Skadarlije.

Tu je i slučaj Balkanske ulice, u kojoj je veliki broj zanatlija i prodavnica morao da istrpi značajan pad prometa usled radova koji su trajali više od četiri meseca duže nego što je bilo predviđeno.

SUMANUTO ZATVARANJE DUŠANOVE

Trenutne gužve u centru su, nažalost, dečja igra prema blokadi koja će nastupiti početkom maja, kada gradske vlasti nameravaju da otvore radove na velikoj saobraćajnoj arteriji, u ulici sa četiri imena (27. marta, Kraljice Marije, Džordža Vašingtona, Dušanova). Planira se povećanje protočnosti saobraćajnice, tako da će se u svakom smeru formirati po tri trake. Tramvajske šine biće ubetonirane, pa će i ta traka, kao u Bulevaru oslobođenja, moći da se koristi i za automobilski saobraćaj.

Sudeći po gradskom budžetu, ti radovi će koštati oko 20 miliona evra. Ova planirana rekonstrukcija bila bi potpuno opravdana (slično rekonstrukciji Bulevara oslobođenja koja je donela veliko rasterećenje na pravcu Autokomanda–Slavija) – samo da se ne sprovodi u periodu kada su zatvoreni za saobraćaj Trg Republike a Karađorđeva ulica u pravcu od centra. Ovako će, već od početka maja, ionako teška situacija sa saobraćajem u krugu dvojke postati praktično nepodnošljiva. Brz izlazak sa Dorćola ka drugim delovima grada biće moguć samo pešice ili biciklom.

RAZMIŠLJA LI NEKO O HITNOJ POMOĆI?

Saobraćajne gužve i blokade ulica usled ovih radova dovešće do primetnog porasta fizičke aktivnosti stanovnika većeg dela Starog grada, što bi u teoriji trebalo da dovede i do "poboljšanja zdravlja" građana; nažalost, u centru živi i veliki broj

i agonije

PROVLAČENJE IZMEĐU MAŠINA: Život u centru grada

Foto: Marija Janković

starijih sugrađana, kojima te šetnje neće pomoći.

Da li iko od gradskih vlasti razmišlja koliko će vremena u narednih šest meseci, odnosno dok god Trg Republike ne bude ponovo prohodan, biti potrebno vozilima hitne pomoći da dođu do teških bolesnika, na primer u Ulici Zmaja od Noćaja ili Višnjićevoj? A kada takvo vozilo nekako i dođe do bolesnika (neko pametan bi mogao da stacionira jednu ekipu u Domu zdravlja Stari grad, ali bar zasad to nije slučaj), probijanje hitne pomoći iz strogog centra do bolničkih kompleksa biće misaona imenica.

Jedini "kanal" biće Dečanska ulica i Ulica Braće Jugovića, a u njima za izlaz iz centra grada funkcioniše samo jedna saobraćajna traka. U tom pravcu je već sada nepodnošljiva gužva uz svakodnevni čep na raskrsnici Despota Stefana i Braće Jugovića. S radovima u Dušanovoj ulici prestaće svaka mogućnost da se vozila hitne pomoći probiju tim pravcem. U velikim gužvama ne pomažu ni rotacija ni sirene; ostala vozila neće moći da se razmaknu da hitna pomoć prođe. Da li će u tim slučajevima vozači hitne pomoći ručno morati da pomeraju barijere u Kolarčevoj i Francuskoj – kao što su to radili opozicionari na šetnji prošle subote?

Zli jezici kažu da postoji i alternativa, a to je Dunavskom, pa preko Pančevačkog i Pupinovog mosta do KBC Bežanijska kosa.

TRAMVAJI NESTAJU U VEĆEM DELU GRADA

U saobraćajnom haosu ovog leta praktično će nestati tramvajski prevoz u centru grada. Karađorđeva ulica je već mesecima zatvorena za tramvaje; radovi u njoj će trajati sigurno do sredine sledeće godine, a od maja sledi zaustavljanje svih tramvaja koji idu do Kalemegdana Dušanovom ulicom.

Zbog tih radova tramvajski depo na donjem Dorćolu biće nedostupan. Mukama sa tramvajima tu nije kraj, jer će novi problemi sa tramvajskim saobraćajem početi uklanjanjem "tramvajskog mosta" koje se planira za ovo leto. Te radove inače treba da finansira preduzeće "Beograd na vodi" u okviru realizacije tog projekta.

U celom haosu koji čeka grad u narednih šest meseci potpuno je nerazumno rušiti i stari most; zašto se ne sačeka makar kakva-takva normalizacija saobraćaja u Karađorđevoj i Dušanovoj? Jedini logičan odgovor je da buka tramvaja koji prelaze preko starog mosta remeti mir stanovnika famoznih kula koje se polako useljavaju, a to se ne može dopustiti.

Da bi omogućili da tramvaji nekako prežive na desnoj obali Save dok se ne izgradi novi most, a to je bar dve godine (jedini depo je na Novom Beogradu, pošto će dorćolski biti odsečen), grad je morao da krene u postavljanje tramvajskih šina preko Mosta na Adi. To zadovoljstvo koštaće skromnih dvadesetak miliona evra, a jedini dobitak je u tramvajskoj vezi Banovog brda sa Novim Beogradom. Položaj mosta je takav da njime tramvaji neće moći da idu iz pravca centra grada do Novog Beograda, već samo iz pravca Banovog brda (šine ne mogu da se usmere tek tako u pravcu centra, već tramvaji moraju ići na Banovo brdo da bi se okretali).

Stanovnici Novog Beograda ostaće tako bez tramvajskog prevoza ka centru grada. Da li GSP ima dovoljno autobusa (i vozača!) da nadoknadi ukidanje polovine tramvajske mreže? Ukidanje tramvajskog saobraćaja od Novog Beograda ka centru napraviće dodatno opterećenje i na već opterećenim mostovima i ulicama u centru grada.

TRAMVAJ ZVANI ŽELJA

Rešenje za javni prevoz u centru posle zatvaranja okretnice na Studentskom trgu trebalo bi da bude aktiviranje tramvajske linije broj 1; međutim, u najboljem slučaju do aktiviranja tramvaja proteći će nekoliko godina. Potrebno je kompletno rekonstruisati Kolarčevu, Terazije i Kralja »

Milana, uz nove, odnosno dodatne radove na tek rekonstruisanoj Slaviji. Šine treba postaviti ili izmeniti i u Uzun Mirkovoj i Pariskoj ulici. Ne treba ni pominjati da u ovom trenutku za sve to ne postoji čak ni projektna dokumentacija.

Sve dok ne počne da radi "famozni tramvaj broj 1", potez od Narodnog pozorišta do Kalemegdana biće bez ikakvog javnog prevoza.

U najboljem slučaju građani koji, recimo, stanuju u Ulici Kralja Petra voziće se (posle završetka rekonstrukcije Dušanove) tramvajem od Kalemegdana do Slavije trasom "dvojke" više od pola sata, ako ne žele ili ne mogu da prepešače rastojanje od kilometar koje je ostavljeno da "visi" kao pešačka zona. Dok je lepo vreme, u pešačenju će možda neko i uživati, ali po kiši, snegu i poledici to će biti veliko maltretiranje.

Agonija će potrajati sigurno više godina, sve dok gradske vlasti ne završe famozni tramvaj broj 1, koji bi slobodno mogao da se nazove "tramvaj zvani želja".

PEŠAČKA ZONA DO SLAVIJE?

Međutim, alfa i omega grada Goran Vesić namerava da i ovako (pre)veliku pešačku zonu proširi čak do Slavije. Saobraćaj bi bio potpuno obustavljen u Kralja Milana, na Terazijama i Trgu Republike, a u toj pešačkoj zoni kretali bi se samo tramvaji. On je najavio ovu zamisao još 2016. Međutim, Sekretarijat za saobraćaj pokrenuo je javnu nabavku "Studije uticaja na saobraćaj uvođenja pešačke zone na potezu Trg Slavija – kralja Milana – Terazije – Kolarčeva, sa predlogom mera" tek pre mesec dana.

Upravo ovaj detalj dokazuje nivo improvizacije gradskih vlasti – tramvajska linija i pešačka zona najavljivane su godinama unapred a da pre toga nije urađena stručna analiza efekata. Kako stvari stoje, gradski oci nameravaju da već donetu odluku o potpunom zatvaranju centra grada za saobraćaj "pokriju" postfestum. Umesto da se na osnovu studije donese racionalna i odgovorna odluka, studija će poslužiti za "pravdanje" odluka koje su već donete.

To ne bi bio prvi put; na sličan način rešen je "problem" ukidanja pruge oko Kalemegdana. Zbog gradnje "Beograda na vodi" bilo je neophodno da se ukine ta pruga koja je služila za težak teretni saobraćaj. Dugoročnim planovima bilo je predviđeno da se teretni saobraćaj izmesti iz centra Beograda tek posle izgradnje drumsko-železničkog mosta na kraku obilaznice kod Vinče (cena toga bila bi oko 600-700 miliona evra). Kako para za ovu neophodnu investiciju nije bilo, rešenje za teretni saobraćaj između Beograda i Pančeva nađeno je u upotrebi vračarskih železničkih tunela.

Međutim, železnica nije slučajno decenijama izbegavala da koristi tunele (koji su i prečice) nego je terala teretni saobraćaj oko Kalemegdana. Beogradsko tle je slabog kvaliteta; vibracije od teškog teretnog saobraćaja mogu da dovedu do urušavanja dobrog dela Vračara koji se nalazi iznad tunela. Zato je tadašnji gradonačelnik Siniša Mali smislio da se izradi posebna studija, koja je "dozvolila" mogućnost da teretne kompozicije idu ispod Vračara brzinama nižim od 10km/h, uz "nadu" da neće urušiti pola Vračara. Takvu studiju, znajući za opasnosti, nije htela da uradi nijedna od srpskih projektantskih kuća koje se bave železnicom, pa je pronađena neka austrijska firma. Građanima koji žive na potezu od Vukovog spomenika do Farmaceutskog fakulteta ostaje samo da mole Boga da se njihove zgrade ne uruše usled vibracija, jer (po svemu sudeći) do gradnje pomenute obilaznice neće doći još bar deset godina.

TRG REPUBLIKE JE ODAVNO PLANIRAN ZA "ODSTREL"

Ideje o zatvaranju centra grada nisu nove. Njima su počeli da se zanose i prethodni upravljači iz redova demokrata (da se ne vraćamo u vremena kada se planovima metroa i pešačke zone bavio Brana Jovin, uz napomenu da se proširenje pešačke zone planiralo tek posle puštanja metroa u rad). Razna maštanja gradskih vlasti oko preuređenja centra grada počela su 2006. i 2007, pa je čak na Komisiji za planove i usvojena ideja da se putnički automobili izbace sa Trga Republike i da iz Kolarčeve mogu da skrenu samo u Makedonsku ulicu! Vasina ulica bi "stradala" i po tadašnjim planovima, doduše tek posle izgradnje "lakog metroa". Tadašnje vlasti nisu se pokazale preterano efikasne i od tih ideja na sreću nije ispalo ništa.

Sada gradom upravlja Vesić, a ako mu nešto treba priznati, to je pre svega istrajnost i upornost, kao i sposobnost da realizuje svoje zamisli (bile one smislene ili besmislene).

ULICA (NE)KULTURE

Agonija sa prekidom saobraća preko Trga Republike završiće se kad-tad. Međutim, ostaje trajni problem usled pretvaranja Vasine ulice i Studentskog trga u pešačku zonu. Kako je zamenik gradonačelnika Goran Vesić najavio, Vasina će biti "ulica kulture", zato što se u njoj nalaze Narodni muzej, Narodno pozorište, Kolarčev narodni univerzitet, kao i Rektorat, Filozofski i Filološki fakultet.

Pravi biser je što će se upravo u "ulici kulture" pretvaranjem u pešačku zonu institucije kulture udaljiti od građana. Kako će, u odsustvu javnog prevoza (tramvaj će u najboljem slučaju krenuti 2023. godine), građani koji se otežano kreću uopšte moći da priđu tim ustanovama? Da ne pominjemo da će u slučaju vremenskih neprilika odlazak, na primer, do Kolarca biti problem i za potpuno zdrave građane.

PROJEKAT STUDENTSKOG TRGA RAĐEN JE BEZ TRAMVAJA

Interesantno je da se za pretvaranje Studentskog trga u pešački plato koristi projekat Borisa Podreke, kome izgleda nije rečeno da će preko trga prolaziti i dvosmerna tramvajska linija. To se lepo može videti i na renderima sa izgledom trga koji su predstavljeni javnosti. Na njima jednostavno nema tramvaja niti kontaktne mreže. Ovakva upornost Gorana Vesića u formiranju pešačke zone može se jedino objasniti namerom da se "proslavi" postavljanjem spomenika Zoranu Đinđiću na sredini Vasine ulice (taman će ga obilaziti tramvaji) kako bi se ta konstrukcija mogla videti i sa Kalemegdana i sa Trga Republike.

Narod će sigurno "pozdraviti" iz sveg srca tako monumentalan spomenik. Nevolja je da će spomenik ubijenom premijeru (oblika "strele") po svemu sudeći delovati kao deo kontaktne mreže za tramvaj. Njegova planirana "monumentalnost" biće zasenjena tramvajima koji će prolaziti oko njega ili pored njega.

Spomenik Zoranu Đinđiću postići će upravo suprotni cilj od namere Vesića da se "oduži" svom pravom šefu. Građani će, umesto da se dive spomeniku kao remek-delu Mrđana Bajića, videti u njemu samo simbol trajnog kolapsa saobraćaja u centru grada koji će prouzrokovati Goran Vesić.

NEMAR ILI NESPOSOBNOST

U celom ovom haosu koji vlada u centru grada zanimljivo je da je na Trgu Republike ostavljen prolaz u širini 2 trake kojim se trolejbusi noću vraćaju u depo. Bez tog prolaza, nestao bi u potpunosti trolejbuski saobraćaj jer je to trenutno jedini pravac do depoa. Trolejbusi prelaze noću preko trga kako bi prenoćili u depou u Dunavskoj ulici. Kad je već tako, zašto se prolaz ne omogući preko dana i vozilima? Potpuno je besmisleno da se ne omogući prolaz vozila i preko Trga Republike u postojećoj traci koja je ionako morala da bude ostavljena zbog prolaza trolejbusa ka depou. Karađorđeva je tako ostavljena prohodna u jednom smeru. Sa privremenim semaforom kod Albanije, saobraćaj bi se potpuno normalno odvijao u tom pravcu, a stanovnicima centra bi bio omogućen normalan izlaz iz geta.

Još uvek postoji nada da će neko od nadležnih odreagovati pre početka radova u Dušanovoj i osposobiti taj izlaz iz pakla u koji će biti pretvoren Dorćol.

IMA LI NADE?

Pored namere da se podigne spomenik Đinđiću koji će biti vidljiv sa svih strana, ključni argument za ovakve radove na Studentskom trgu je izgradnja podzemne garaže od preko 20.000 m2 sa više od 700 parking mesta, tri podzemna nivoa ispod sadašnje okretnice. To izgleda ne ide baš sasvim kako treba, moguće je da se Kinezi kolebaju, jer projekat bez gradskih davanja nije ekonomski rentabilan.

Građani još mogu da se nadaju da će Kinezi dići ruke od zidanja garaže na Studentskom trgu. Bez te garaže, rekonstrukcija Studentskog trga nema smisla; javni prevoz bi mogao da nastavi da koristi taj potez bar dok se ne stvore uslovi za neko bolje rešenje (na primer, uvođenje famoznog tramvaja u roku od par meseci a ne par godina). Forsirati pešačku zonu po svaku cenu, sa izmišljenim tramvajem koji će u najboljem slučaju početi da saobraća tek za tri godine, bez metro linije je potpuna besmislica.

Proteste građana i opozicije zbog zatvaranja centra vlast trenutno koristi optužujući ih za vandalizam. Međutim, ta propagandna mašinerija vlasti raspašće se kao mehur od sapunice kada nastupi potpuni haos sa radovima u Dušanovoj ulici i uklanjanjem Savskog mosta.

Kada radovi na Studentskom trgu otpočnu, usled arheoloških istraživanja i potrebe da se učvrste stare zgrade kao Kapetan-Mišino zdanje, ružna rupetina će stajati godinama, po ugledu na Rajićevu. Za utehu građanima, do nje će se dolaziti "ulicom kulture".

Gradske vlasti treba dobro da razmisle da li će im se ovakvo maltretiranje naroda isplatiti. Nije bitno samo asfaltirati ulice po Belom Potoku, rešavati kanalizaciju u Pinosavi i slično, već građanima prestonice treba obezbediti kvalitetan i dostojanstven život, koji podrazumeva i normalan prevoz i funkcionisanje u centru Beograda. Neće biti samo pogođeni stanovnici Dorćola, već i svi posetioci centra grada. To je ipak milion budućih birača. ¶

BOGDAN PETROVIĆ

Prevozno sredstvo

Da bi gondola "puzala" od Ušća do Kalemegdana posečeno je desetine stabala od planiranih 155 na ova dva lokaliteta. Gradonačelnik Beograda Zoran Radojičić izjavio je da je već počela sadnja nekoliko stotina novih stabala ne bi li Ušće i Kalemegdan zadržali svoj stari identitet. Sasvim u stilu čuvenog predratnog i ratnog gradonačelnika Trebinja Božidara Vučurevića da će "oni" izgraditi "ljepši i stariji Dubrovnik", oglasio se zamenik gradonačelnika Beograda Goran Vesić koji je umirio javnost da će rušenje delova bedema Kalemegdana za polazno-dolaznu stanicu gondole, u stvari, dati tvrđavi, starijoj od bilo koje države na ovim prostorima, novi sjaj i novu vrednost. Sve to pravdajući, kao recimo i velike troškove za novogodišnju rasvetu, boljom turističkom ponudom Beograda koja će svim građanima doneti prosperitet. O mogućim i realnim efektima razvoja turizma zahvaljujući gondoli za "Vreme" govori Goran Tomka, docent na Fakultetu za sport i turizam u Novom Sadu i predavač na UNESCO katedri za kulturnu politiku i menadžment Univerziteta umetnosti u Beogradu.

"VREME": Nedavno ste sa nekoliko svojih kolega i nevladinih organizacija uputili pismo Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija da odustane od projekta izgradnje beogradske gondole za koju će investirati deset miliona evra. Šta je problem sa stanovišta turizma u vezi sa gondolom u Beogradu?

imaginarnih turista

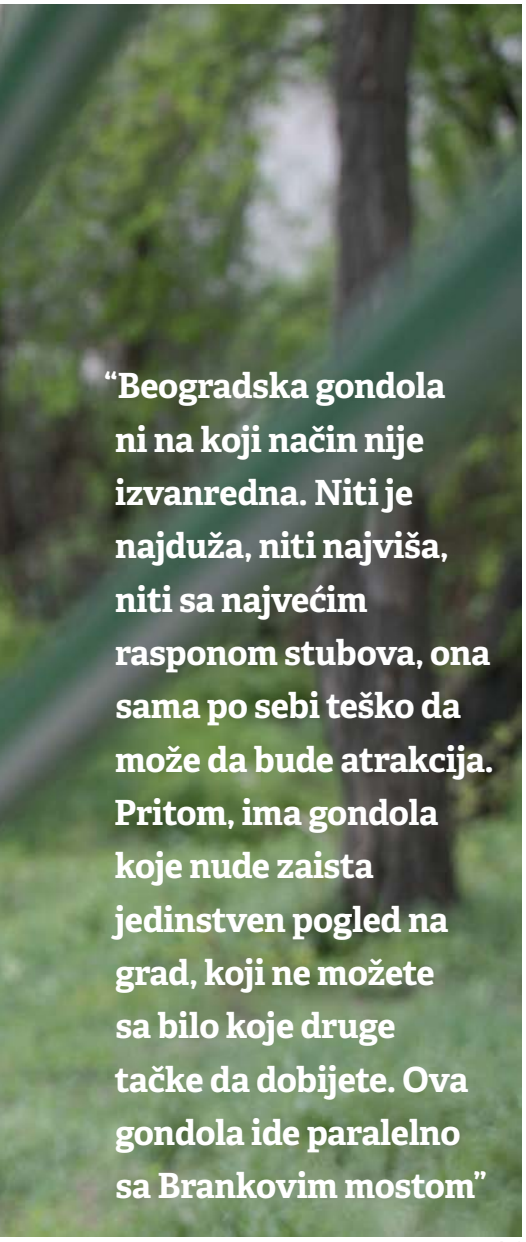

Foto: Bojan Stekić

GORAN TOMKA: Jedan deo problema je što se iz bilo kakvih dokumenata, planova i strategija razvoja turizma ne vidi da su analizirani kretanje turista, njihovi načini trošenja novca i šta je od infrastrukture potrebno. To su neki imaginarni turisti koji će, eto, doći i biti oduševljeni gondolom. Inače, gondola je prevozno sredstvo. Nikad ne idemo na destinaciju zbog prevoznog sredstva, idemo zbog nekog sadržaja, a prevozno sredstvo nam može omogućiti da lakše, brže, bolje i jeftinije stignemo do sadržaja. Kad Rio de Žaneiro napravi gondolu do Glave šećera na kojoj je statua Isusa Hrista, to ima smisla zato što je ta destinacija visoka, udaljena i do nje je komplikovano doći. Ako je neka tvrđava u regionu, a i šire, povezana sa centrom grada, to je onda Kalemegdanska tvrđava. Nikakav nije problem doći sa raznih strana do nje: taksijem, autobusom, tramvajem, pešice, kako god. Taj argument dostupnosti tvrđave turistima ne stoji nikako. S druge strane, pogledi na tvrđavu i sa tvrđave su za turizam ključni. I vi upravo gondolom prekidate pogled i na tvrđavu i sa nje. Dakle, pogled sa Brankovog mosta, sa Ušća, na kraju krajeva i sa same reke. Vi prekidate ključnu komunikaciju sa tom tvrđavom, što je komunikacija sa nasleđem, što je kasnije postao identitet grada koji je veoma važan. To je ozbiljna investicija, retko se dešava da se u turizam ulaže deset miliona evra javnih sredstava. Mi ne govorimo o slučaju da je ovde došao neki privatnik, pa hoće da ulaže, pa dobije dozvolu – čak bi i to bilo sporno. Ovde imamo Ministarstvo turizma koje ulaže deset, a grad Beograd još pet miliona evra. Sve to, kao, za razvoj turizma, imaju neke sulude računice da će sve da se isplati za nekoliko meseci. Verovatno su računali pun kapacitet gondole, što je potpuno nezamislivo.

A možda je želja bila da turisti koji ionako već dolaze na Kalemegdan počnu malo da idu i na Ušće, na kojem nema baš mnogo ni domaćih posetilaca?

Ali šta se nudi od sadržaja na Ušću? Zašto bi Ušće bilo neka destinacija za turiste? Zašto bi bili zainteresovani tamo da idu?

Od kada je veliki broj splavova sa lokacije direktno preko puta Beograda na vodi prebačen na Ušće, tu više nema mesta ni da se mali čamac priveže. Možda je ugostiteljstvo vrsta turizma koju Ministarstvo i Grad žele da promovišu?

Ne znamo za koje turiste i da li bi oni bili spremni da to plate. Zašto bi turista koji je smešten na Dorćolu ili Vračaru išao nekim prevoznim sredstvom prvo do Kalemegdana pa na gondolu? Zašto ne bi samo produžio tim prevozom do Ušća? Uopšte ne možemo da zamislimo scenario u kojem bi to sve turistima bilo zanimljivo. Sem jednog: dođe autobus, ne ulazi u grad, parkira se na Ušću, turisti pređu Savu gondolom, pogledaju Kalemegdan, vrate se gondolom, uđu u autobus i idu dalje. Ako postoji neki oblik turističkog kretanja koji donosioci odluka nikako ne bi trebalo da podržavaju već da ga obeshrabruju, onda je to ovaj. To rade sve destinacije sem Venecije, koja ima previše turista. U Veneciji žele da turisti dođu, ostanu malo, potroše pare i da idu dalje jer im prave gužvu. U Beogradu to nikako ne bi smelo da bude logika. Ako pogledamo šta je realna turistička ponuda Beograda, to su noćni život, šetnje, posete malim prodavnicama, dizajn lokali, a vi hoćete da neko dođe, vidi Kalemegdan i ode. Pa, turisti će da kažu: "Odlično! Sad više ne moramo da se gnjavimo nekoliko sati sa Beogradom. Dođemo, sve obavimo za sat vremena i odemo dalje." Kao nekakva kros-balkanska tura. Međutim, to znači da nisu ništa potrošili u gradu, nisu ništa jeli, videli, proveli neko vreme. Najveći trošak im je ta karta za gondolu. Ne vidim logiku za takav pristup. Uvek je logika zadržati turiste što duže, da ostanu dan, dva. Ako ostanu dva dana, noćiće, znači platiće. Ako sad potpuno gledamo samo ekonomski aspekt, koji ja ne želim da fetišizujem, ali neka i samo to gledamo – ovo je jako sporno.

Ali, postoje gradovi u kojima gondola zaista jeste turistička atrakcija.

Mi ovde ne govorimo o funikoleru, tramvajima uspinjačama, u Lisabonu koji su tako scenični, uklopljeni u ambijent već sto godina, pa je sad atrakcija popeti se njima. Razni oblici prevoza koji su turistima zanimljivi često su deo specifičnog dnevnog kretanja stanovništva. Recimo, čuvene gondole u Medeljinu u Kolumbiji. Ali to su gondole koje su napravljene da povežu favele sa visokih okolnih planina i centar grada. To je, pre svega, bilo namenjeno građanima: da bi stanovnik Medeljina iz favele stigao u centar grada, morao je strašno da se napati. Ovako samo sedne u gondolu i začas je u centru grada – fantastična »

vrsta emancipacije i demokratizacije javnog prostora. I onda je to postalo zanimljivo turistima da vide ko se tu vozi. Kao i u Lisabonu: sedneš i gledaš ko se vozi. Ali mi ovde ne možemo da zamislimo da će beogradsku gondolu građani koristiti. Zaista, ne samo da je nama iz struke nejasno, nego niko nije ni pred struku ni pred javnost izašao i rekao: "Evo, to su razlozi za gondolu."

Gledano istorijski mnoge su građevine pravljene bez neke jasno definisane svesti čemu će služiti – Ajfelov toranj je napravljen za Svetsku izložbu s namerom da traje nekoliko godina pa da ga sruše. Međutim, ostao je kao simbol Pariza. Noviji primer je veliki panoramski točak u Londonu koji je takođe trebalo da bude privremeni objekat, a postao je velika turistička atrakcija.

Ako uzmemo te dve građevine za primer, to su ikonična dostignuća tehnologije određenog vremena. Konstruisati Ajfelov toranj u tom trenutku bilo je izvanredno dostignuće arhitekture, inženjerstva, zanatstva i tehnologije. Za londonski panoramski točak takođe sličan momenat: najviši, najsavremeniji, sve naj. Ova gondola ni na koji način nije izvanredna u tom smislu. Niti je najduža, niti najviša, niti sa najvećim rasponom stubova, ona sama po sebi teško da može da bude atrakcija. Pritom, ima gondola, kao u Medeljinu koju sam pominjao, koje nude zaista jedinstven pogled na grad, koji ne možete sa bilo koje druge tačke da dobijete. Ova gondola ide paralelno sa Brankovim mostom. Da je Kalemegdanska tvrđava ona klasična u koju se teško popnete, kao što se svi žale na Petrovaradinsku tvrđavu do koje ima, valjda, 200 stepenika, to bi potencijalno mogao da bude argument. Međutim, u Novom Sadu se planira pešački most prema železničkom tunelu, dakle most koji je mali, jeftin, male nosivosti, koji ne opstruira pogled ni na koji način, a onda imamo lift kroz sam centar tvrđave, kroz tunele koji već tamo postoje. Znači, nije nametljivo, ne ugrožava razglednica-pogled koji je važan i građanima i turistima, a omogućava pristup invalidima i teško pokretnim licima, plus vas lišava potrebe da imate autobuse na Petrovaradinskoj tvrđavi.

Hoćete da kažete da bi eventualna petrovaradinska gondola imala više smisla nego ova kalemegdanska?

Imala bi više smisla, ali čak i tamo imamo bolja rešenja. Recimo, Zavod za zaštitu spomenika kulture Grada Novog Sada se dugo bunio protiv gondole iz svih ovih razloga: nemojte da nam kvarite taj pogled, zašto bismo rušili deo bedema, na šta im je odgovarano: "Ali taj bedem je zazidan pedesetih!" Pa šta? Radi se o tome da kad nešto postane ikona – ne diraš ga. Sem ako nije izuzetno važno ili zbog zaštite ili zbog korišćenja te zaštite. Ali, da, u Novom Sadu gondola bi imala više smisla nego u Beogradu, jer Petrovaradinska tvrđava je više udaljena, veća je visinska razlika, mnogo je teži prilaz, mnogo je komplikovanije parkiranje autobusa koji staju bukvalno iznad vojnih galerija. Ali čak i tu postoji mnogo bolje rešenje nego gondola.

"Ako je nekom potreban turizam, Beogradu nije. U smislu ekonomskog i socijalnog razvoja turizam je mnogo potrebniji selima u Srbiji"

Može li se nekada turističkim razlozima opravdati seča drveća, rasturanje bedema neke istorijske građevine? Imate li neki primer?

Ne znam za primer da se negde lokalna zajednica nije jako bunila. Ima tih pristana raznih, na primer ideja kruzera u Bokokotorskom zalivu je suluda. To nije materijalno uništavanje prostora, ali jeste pogleda: kad taj kruzer uđe u zaliv, veći je od Kotora celog. Ako nešto znamo o novim trendovima u turizmu, znamo da ideja da zapadni bogati turista ide u neki zoološki vrt i tamo nekoga slika više nije popularna ni među turistima ni među turističkim agencijama, zato što postoji ogroman bunt lokalaca. Već dugo se priča o odgovornom turizmu, *pro poor* turizam (za siromašne), lokalni turizam. Pogledajte samo koji se turistički vodiči prodaju: *like a local, be a local, support local*. To je veoma važno u turizmu u poslednje vreme i razne destinacije se upravo iz tih razloga nagrađuju. Sve su to fenomeni koji ukazuju da je u savremenom turizmu ideja da turista bude što bliže lokalcu u nekom zajedničkom procesu. Naša nacionalna strategija razvoja turizma je puna toga – socijalno, ekološki i ekonomski održivog turizma. Ne znam da li ćete naći nekog turizmologa koji iole drži do sebe a da će reći: "Turizam treba razvijati bez obzira na to šta lokalna zajednica misli."

Kakav je profil prosečnog stranog turiste u Srbiji?

Veoma su raznolike destinacije, tako da nemamo jedan profil. Imamo sve više kongresnog turizma, cikloturizma, Beograd i Novi Sad su destinacije za noćni život, imamo osetan, iako još uvek mali porast agroturizma, ruralnog i ekoturizma. Dunavski turizam je u porastu, iako ga svi mrze jer turisti veoma kratko ostaju, malo troše, a ima posla oko njih.

Može li Srbija turistima ponuditi još nešto osim jeftine hrane i alkohola?

Mi imamo neverovatan susret različitih kultura na ovom podneblju, od ključnih bitaka hrišćanstva sa islamom, preko islama za koji sve više raste interesovanje, do Kelta i Rimljana. Ima puno tih izmešanih slojeva kojih nemate, recimo, u Beču. Imate ceo Balkan kao destinaciju, sve receptivne agencije pričaju: "To što vi svi mislite da ćete u Novom Sadu ili Beogradu zadržati turiste tri, četiri dana, da ćete im napraviti ceo paket, to ne dolazi u obzir!" Neko ko dođe iz Japana, Kine ili Koreje, a sve više ih dolazi, hoće da za nedelju dana vidi i Zagreb, i Sarajevo, i Dubrovnik i Beograd. Fascinantno je da on to zaista i može da vidi, ceo izuzetni kulturni diverzitet na jednom malom prostoru. To je velika prilika za Srbiju i zemlje u regionu. Ako je nekom potreban turizam, Beogradu nije. U smislu ekonomskog i socijalnog razvoja turizam je mnogo potrebniji selima u Srbiji. Mi bi trebalo da ulažemo sve pare u seoski turizam, iako to možda neće biti najisplativije. Međutim, nije država bankar koji traži profit, država je neko ko razmišlja upravo o redistribuciji – tamo gde tržište ne radi, tamo država dolazi. Umesto da ulažete u sela koja nam umiru i pričate o beloj kugi dok Ministarstvo kulture promoviše "manje reči, nek zakmeči" i ostale sulude projekte povećanja nataliteta, bolje bi bilo da se sredstva ulažu u razvoj ruralnog turizma. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Ima li pilota u avionu

Ugroženost pravde i svakodnevne zloupotrebe javnih resursa i javnih funkcija jeste opravdanje za raznovrsne akcije građanske neposlušnosti

Piše: **Marko Bastać**

Predsednik opštine Stari grad

Kada sam prvi put upotrebio frazu "getoizacija Starog grada", i sam sam razmišljao da li preterujem. Od pre nekoliko dana i uvođenja betonskih prepreka na prilazima užem gradskom jezgru, siguran sam da je upravo getoizacija Starog grada jedan od snova večitog zamenika Vesić Gorana, koji bi, kako sam kaže, da ostavi trag u Beogradu. Razlozi za takve snove večitog zamenika, koji se na izbornoj listi sakrio iza Aje Jung, a na mestu gradonačelnika kamuflirao lažnim gradonačelnikom – različiti su. Pre svega, večiti zamenik Vesić Goran ne podnosi Beograd. On to dokazuje svojim pokušajem da nam trajno izmeni izgled grada i način života, targetirajući kulturno-istorijsko nasleđe i naše uspomene. Drugi razlog jeste potreba za osvetom zbog činjenice da likovi poput večitog zamenika nikada nisu imali podršku Beograđana. Iz tog razloga pomenuti uporno maltretira sve one koji žive u prestonici. Treći razlog je posledica same prirode autoritarnog tipa vladavine koji na lokalu proizvodi male šerife sa zadatkom da drugo mišljenje i promene odozdo ubiju čim ih primete. Zato bi večiti zamenik da malo raseli Starograđane.

Kombinacija ovih razloga inspirisala je ekocid, neophodan za izgradnju žičare po modelu čuvenog "objekta" na Kopaoniku koji je nezakonit, ali niko ne sme da ga sruši i, pretvaranje užeg jezgra Starog grada u pešačku zonu bez kraja i početka, kojoj se protive i stručnjaci i građani. Tako se, uz betonske prepreke, od Starog grada pravi geto, sličan onom varšavskom getu. I sada bih ja mogao da se bavim argumentacijom koja treba da potvrdi moju tezu o fašizmu koji se može naći u načinu funkcionisanja Srpske napredne stranke. Ali ne pristajem da budem idiot i da se "pecam" na njihove priče u koje te uvuku, a onda dobiju na iskustvo. A upravo to bi se desilo ako bih sada upao u zamku dokazivanja tragova fašizma u izjavama i postupcima naprednih režimlija. I zato što ne pristajem da budem idiot, tražim alternativne načine borbe za slobodu, koju su nam prema nalazu Freedom house-a oteli. U toj borbi, nakon što je drugačije mišljenje terorom većine proterano iz lokalnih parlamenata i Narodne skupštine i nakon što smo se potpisom na "Sporazum sa narodom" obavezali na aktivan bojkot kao legitiman način političke,borbe, opredelio sam se za različite oblike građanske neposlušnosti koju osmišljavam, a onda i praktikujem sa svojim saradnicima i drugim pripadnicima Saveza za Srbiju.

Zbog takve odluke etiketiraju me oni koji su odgovorni za sve što nam se dešava, a postoje skeptici i među onima koji su protiv ovakve vlasti. Jasno je i jednima i drugima da je u proteklih sedam godina urađeno sve da se stvore idealni uslovi za masovnu medijsku manipulaciju čije su žrtve istina i pravda. E, upravo ta ugroženost pravde i svakodnevne zloupotrebe javnih resursa i javnih funkcija jeste opravdanje za raznovrsne akcije građanske neposlušnosti koje imaju za cilj obustavljanje svih štetnih projekata koje je ova vlast započela ili najavila, uključivanje što većeg broja građana u proces odlučivanja i hitno razrešenje dužnosti večitog zamenika Vesić Gorana.

Te zahteve sam ponovio kada god sam za to imao prilike, ponavljam ih i ovde, svestan da racionalnog i politički korektnog odgovora neće biti. Umesto odgovora, kao društvo smo suočeni sa tri tipa histeričnih reakcija predstavnika ovog kriminalizovanog, nestručnog i bahatog režima.

Prvi tip je tzv. Jutkin model. On podrazumeva zloupotrebu zaposlenih žena u javnim službama. Ovaj model je primenio večiti zamenik Vesić Goran pre nekoliko dana ispred Starog dvora kada je onemogućio da odbornici, narodni poslanici i predstavnici opštine Stari grad razgovaraju sa gradonačelnikom Radojičićem. Večiti zamenik je apgrejdovao ovaj model i konstantnim medijskim pretnjama i krivičnim prijavama.

Drugi tip podrazumeva pretnje zloupotrebom policije i kreiranjem paralelnog tužilaštva. Zaštitno lice ovog drugog tipa je Brnabić Ana, koja se pristalicama Srpske napredne stranke, dovedenim u rijaliti "Budućnost Srbije", izvinila što na demonstrante ne šalje policiju. Njeni istomišljenici iz Srpske napredne stranke, čiji ona nije član, ali se o svom poslu informiše kada je puste na njihov glavni odbor, ovaj model su dopunili tako što su u prostorijama opštinskog odbora ove političke organizacije napravili specijalno stranačko tužilaštvo za mene i time se hvale.

Treći tip reakcije je u stilu sada već čuvene poruke Bujošević Dragana "boli me uvo". Za ovaj tip reakcije opredelio se gradonačelnik, koji uporno ignoriše sve pozive građana da sa njima razgovara, a to objašnjava rečima "uvek će postojati manjina koja je nezadovoljna". Dobro bi bilo da shvati da je gradonačelnik svih Beograđana, a ne samo upitne većine do koje smo došli na izborima koji su bili sve, samo ne regularni.

Ovakvim reakcijama, režim koji je odgovoran za atmosferu nasilja koja se u društvu odomaćila u proteklih sedam godina, dokazuje da nije spreman za dijalog sa neistomišljenicima i sve više nas udaljava od zajednice vrednosti koja predstavlja temelj Evropske unije. Na taj način se afirmišu podele među građanima koje ubijaju preostale demokratske kapacitete i na mala vrata neliberalnu demokratiju u kojoj živimo pretvaraju u liberalnu autokratiju. Protiv nje se najefikasnije bori nenasilnim otporom, a on podrazumeva kršenje zakona i odluka koje su u direktnoj suprotnosti sa interesima građana.

I zato – vidimo se u subotu. ¶

Poverenje i poštenje

Zašto je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture preinačio mišljenje od pre tri godine po kome je na Kalemegdanu gradnja nedozvoljena, i zašto država krši svoje zakone

"Zabranjuje (se) postavljanje dalekovoda, žičanih sajli za alternativni prevoz i rekreaciju u području Beogradske tvrđave i u njenim širim vizurama i akvateritorijalnim obuhvatima", stoji jasno u Planu generalne regulacije građevinskog područja sedišta jedinica lokalne samouprave – Grad Beograd, Celine I-XIX (nadalje PGR). Početkom aprila 2019, tačnije 1. aprila – a da nije šala – Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture ipak izdaje građevinsku dozvolu za izvođenje "pripremnih radova za izgradnju stanice gondole 'Kalemegdan', koji obuhvataju postavljanje gradilišne ograde, postavljanje instalacija i opreme privremenog karaktera za potrebe izvođenja radova, zemljane radove i radove na stabilizaciji terena i osiguranja iskopa prema susednim parcelama bušenim šipovima". Radovi su prijavljeni i mogu da počnu svaki dan. Samo da pojasnimo, gondola nije venecijanski čamac, niti je polica u samoposluzi, već je korpa ili kabina privezana za već pomenute zabranjene žičane sajle.

Kako se, od 2015. do 2019, od striktne zabrane došlo do odobrenih radova za izgradnju stanice gondole, a sve na području Beogradske tvrđave koje je pod najvišim stepenom zaštite Republike Srbije kao kulturno nasleđe. Kako je za četiri godine došlo do mogućnosti – a sada već i više od mogućnosti – da se predviđenom izgradnjom kilometar dugačke žičare na najgrublji način devastira i devalorizuje Beogradska tvrđava, ključna istorijska i kulturna tačka za razumevanje mnogobrojnih identiteta Beograda.

Ova su pitanja glasno i javno postavili i članovi svih reprezentativnih strukovnih udruženja i organizacija, kao i institucije i pojedinci koji se bave zaštitom, očuvanjem, proučavanjem i predstavljanjem nasleđa i rade u zavodima za zaštitu, muzejima, naučnim i ustanovama visokoškolskog obrazovanja. Najpre u javnom apelu protiv gradnje gondole, kojem se pridružilo za manje od nedelju dana 13.000 građana. Potom i u pismima nadležnim ministarstvima, državnim telima i ustanovama koje su učestvovale u ovom procesu razgradnje vrednosti i poništavanja strukovnih standarda. Članovi Evropa Nostra Srbija, Nacionalnog komiteta ICOM i ICOMOS, Društva konzervatora Srbije, Srpskog arheološkog društva, Muzejskog društva Srbije, kao i Univerzitet umetnosti, Odeljenje za arheologiju Filozofskog fakulteta, UNESCO katedra za kulturnu politiku i menadžment Univerziteta umetnosti i Centar za teorijsku arheologiju Filozofskog fakulteta, te Docomomo Srbija, Akademija arhitekture Srbija, Institut za urbane politike, Institut za studije Podunavlja, Asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije, Mreža za nasleđe Jugoistočne Evrope i Balkanska muzejska mreža zatražili su od svih nadležnih da se hitnim postupcima spreče dalji koraci na izgradnji gondole i zaustave neprimerene promene istorijskog jezgra Beograda, koje predstavljaju očevidno kršenje kako međunarodnih konvencija tako posebno naših sopstvenih zakona. Upozoreno je i na mogućnost da se ovakvim nepriličnim i nesvrsishodnim intervencijama na jednom od najznačajnijih spomenika u Srbiji, a koje zadiru i u slojeve rimskog Singidunuma, osujeti njegovo potencijalno upisivanje na Listu svetske baštine UNESCO, kao deo već postojećih Granica Rimskog carstva (Frontiers of the Roman Empire, nadalje FRE).

Zakon o zaštiti kulturnih dobara Republike Srbije garantuje očuvanje celovitosti, autentičnosti i integriteta kulturnih dobara i očuvanje svih slojeva kulturno-istorijskih i ambijentalnih celina, što je upravo Beogradska tvrđava. Stoga, jedini uslovi i mere zaštite prihvatljivi za očuvanje kvaliteta i specifičnosti Beogradske tvrđave, su oni koji zabranjuju necelishodne intervencije na površini, arheološkim slojevima i vizurama kulturnog dobra, kakva je izgradnja gondole, uslovi koje je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture prvobitno i definisao prilikom davanja Mišljenja na nacrt PGR. Za manje od tri godine, u procesu izrade Plana detaljne regulacije za gondolu Kalemegdan – Ušće (PDR, 2018), Zavod propisuje nove uslove čuvanja i korišćenja kulturnog dobra, u suprotnosti sa važećim planskim dokumentom višeg reda. Stručnjaci se pitaju na osnovu kojih je to novih informacija, arheoloških i arhitektonskih istraživanja ili studije uticaja na nasleđe, Republički zavod procenio da će izgradnja gondole moći da unapredi, a ne oštetiti slojeve, izglede i vizure Beogradske tvrđave, i izdao drugačije Uslove za preduzimanje mera tehničke zaštite, a koji su jedan od osnovnih elemenata za izdavanje lokacijskih uslova za izgradnju gondole Kalemegdan – Ušće od strane Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture.

Neki će reći da su ovi uslovi formulisani tako da faktički zabranjuju gradnju, jer im prethode obavezna arheološka istraživanja, koja će jasno pokazati da se zadire u bedeme ne samo srednjovekovne tvrđave, već i u bedem i strukture utvrđenja

Foto: Marija Janković

rimske legije IV Flavije. I potom bi se zaustavila gradnja? Stabla su već posečena...

Jedno od tela Ministarstva kulture i informisanja je i Komisija u oblasti zaštite kulturnih dobara od izuzetnog značaja i dobara srpskog porekla u inostranstvu. S obzirom na status Beogradske tvrđave ova je komisija trebalo da u skladu sa svojim ovlašćenjima i obavezama, obavi pregled programa, projekata i elaborata za preduzimanje mera tehničke zaštite i izvođenje radova na Beogradskoj tvrđavi. Stručnjaci okupljeni iza upućenih pisama ne znaju da li je ova komisija ocenjivala uslove i mere zaštite. Ukoliko jeste, kakav je stav zauzela, odnosno na koji način je ocenila predložene intervencije na kulturnom dobru od izuzetnog značaja, koje je zaštićeno kao "fortifikaciona celina formirana u vremenskom razdoblju od 1. do 18. veka"?

Takođe, moguće je pravdati se i time da Republički zavod – i posledično Ministarstvo kulture i informisanja – nema dalja ovlašćenja u utvrđivanju da li su u finalnom projektu poštovani uslovi koje je propisala struka zaštite nasleđa. Izmenama Zakona o planiranju i izgradnji iz 2014. godine zavodi za zaštitu spomenika izgubili su pravo da zahtevaju da građevinski projekti prođu stručnu procenu i dobiju saglasnost i na osnovu toga da li su ispunjeni uslovi i mere tehničke zaštite. Struka je tada izgubila bitku jer nije uspela da istupi zajedno i javno. Ni tada nije bilo podrške Ministarstva kulture.

I da se vratimo rimskom Beogradu: Singidunum je bio važan punkt u Carstvu zahvaljujući i pomenutom logoru IV Flavije iz 1/2. veka. Utvrđenje je jedno od dva legijska u provinciji Gornjoj Meziji (drugi je Viminacijum), pograničnoj provinciji Rimske imperije, koja je većim svojim delom obuhvatala teritoriju današnje centralne Srbije. Utvrđenja, utvrde i kule stražare, bedemi, putevi, luke i pristaništa na njenoj podunavskoj granici pripadaju impozantnom arheološkom nasleđu iz rimskog doba, pograničnom sistemu fortifikacija, naselja i komunikacija dugom preko 5000 km. Izuzetan značaj ovog spomenika, poznatog kao rimski limes, prepoznat je na internacionalnom nivou 1987. godine, kada je Hadrijanov zid u Velikoj Britaniji upisan na Listu svetske baštine UNESCO, čineći deo kulturnog i prirodnog nasleđa za koje se smatra da ima univerzalnu vrednost. Ideja da se u okviru FRE objedine svi sačuvani elementi granica u Evropi, na Bliskom istoku i u Africi i da se promoviše koncept multinacionalnog spomenika svetske baštine, otelotvorena je 2005. godine, kada je Gornjogermanski-recijski limes u Nemačkoj uparen sa Hadrijanovim zidom, čime je kreiran potpuno nov spomenik svetske baštine. Od 2008. godine uključen je i Antoninov zid u Škotskoj. FRE je prvi kompleksan, transnacionalan spomenik koji se nalazi na Listi svetske baštine UNESCO.

Modularni, serijski spomenik FRE stvorio je izuzetnu mogućnost da se fazno uključe sve granice Carstva. Delovi limesa nalaze se na tentativnim listama Austrije, Bugarske, Hrvatske, Mađarske, Slovačke i Tunisa, kao i na listi Srbije i to od 2015. godine. Šta to znači?

Tentativne ili preliminarne liste pregled su onih kulturnih i prirodnih dobara koje svaka država razmatra da nominuje kao svetsku baštinu. Srbija danas na listi ima 12 prirodnih, kulturno-istorijskih ili spomeničkih celina, za koje prihvata zahteve, obaveze i uslove koji se pred svaku državu postavljaju u procesu nominacije i eventualnog kasnijeg upravljanja spomenikom svetske baštine. Osim izuzetne univerzalne vrednosti, druga dva najvažnija kriterijuma su integritet i autentičnost. Na koji će način izgradnja žičare doprineti integritetu ovog spomenika? Umanjivanje značaja intervencije argumentom da "bedem koji se ruši za gradnju nije deo istorijskog jezgra, već je sagrađen šezdesetih godina prošlog veka", mogao bi da se odnosi i na druge delove tvrđave i Kalemegdana. Evo, upravo se sada "gradе" Velike stepenice.

Čulo se u javnosti, čak i od pojedinih stručnjaka, da je Beogradska tvrđava samo jedan od lokaliteta koji su navedeni u dugačkom spisku fortifikacija limesa u Srbiji. Da li to treba da znači da ukoliko narušimo celovitost spomenika, možemo i da ga skinemo sa ove liste; neće biti velike štete i to neće uticati na celokupnu nominaciju. Iskustva stručnjaka koji su prošli kroz proces nominacije i prethodne prakse pokazuju da iskazivanje namere da se nasleđe sačuva, a potom davanje dozvole da se neprimerenim intervencijama ono transformiše, ne pokazuje baš posvećenost jedne države da očuva pravo svakog od nas na nasleđe.

Govorilo se takođe, u kampanji umanjivanja izuzetnih vrednosti Beogradske tvrđave, da je za nominaciju kao svetsko spomeničko nasleđe, Smederevska tvrđava važnija. Svakako, zajedno sa započetom (završenom?) atletskom stazom, novim istorijskim slojem, koja je – kao i drugi poduhvati po Srbiji – planirana bez uključivanja različitih aktera, bez stručnjaka a posebno bez široke javnosti.

Ako je sve ovo moguće kada je reč o spomeniku od izuzetnog značaja, s pravom smo zabrinuti za celokupno kulturno nasleđe Srbije. Poverenje koje javnost ima u struku zaštite nasleđa – u zavode i muzeje, u obrazovne i naučne ustanove, poverenje u informacije koje nudimo i aktivnosti koje preduzimamo, podrazumeva našu etičku i društvenu odgovornost. Znači delovanje vođeno profesionalnim standardima, a ne prihvatanje prava pojedinih interesnih grupa na manipulaciju vrednostima nasleđa.

Nekome se može učiniti i da su potpisnici pisama protiv boljeg kvaliteta života danas i da su protiv nove turističke ponude, alternativnih načina prevoza ili samoodrživih i isplativih projekata. Mi "fanatici sa metlicama", kako smo poznati kod nekih investitora, nismo protiv progresa. Mi smo protiv nestručnog i neodgovornog i često bahatog brisanja identiteta Beograda. Zalažemo se za celovito očuvanje Beogradske tvrđave, smatrajući da svaka intervencija, poput gradnje stanice gondole, znači nepovratan i nenadoknadiv gubitak za sadašnje i buduće građane Beograda, Srbije, Evrope i naposletku sveta.

To je naše stručno mišljenje. ¶

DR TATJANA CVJETIĆANIN,
arheolog, naučni i muzejski savetnik
Potpisnica peticije

Niška priča sa tu

Nakon više od godinu dana busanja u grudi da će pomoći niškom Aerodromu "Konstantin Veliki", država je zapravo odabrala da pomogne jednoj ili više avio-kompanija, i to sumom (15 miliona evra za tri godine) o kojoj niški aerodrom može samo da sanja

Kao što je poznato, krajem marta Vlada Republike Srbije donela je Odluku o proglašenju linija u javnom interesu u vazdušnom saobraćaju "u cilju bržeg ekonomskog razvoja regiona, a kroz efikasnije saobraćajno povezivanje sa evropskim gradovima".

Ovom odlukom za linije od javnog interesa određene su linije iz Niša do Nirnberga, Frankfurta/Hana, Rima, Hanovera, Ljubljane, Salcburga, Bolonje, Budimpešte, Geteborga, Fridrihsafena, Karlsruea i Tivta. Vlada će godišnje obezbeđivati nešto više od pet miliona evra za ovu namenu (do 600 miliona dinara) za kompanije koje pobede na ovom međunarodnom tenderu, a sve u cilju razvoja regiona i na linijama "na kojima ne saobraća nijedna avio-kompanija".

Tako je, nakon više od godinu dana busanja u grudi da će pomoći niškom Aerodromu "Konstantin Veliki", država zapravo odabrala da pomogne jednoj ili više avio-kompanija, i to sumom (15 miliona evra za tri godine) o kojoj niški aerodrom može samo da sanja.

Ako je nužno da se u nekoliko rečenica ispriča priča o Aerodromu "Konstantin Veliki" u Nišu, to bi glasilo ovako: do 2014, Aerodrom je godinama bio klinički mrtav. Nakon toga, započeo je nesvakidašnji i gotovo neverovatan rast – sa prosečno manje od četiri (cifrom: 4) putnika dnevno tokom 2014. godine, na skoro hiljadu putnika dnevno (2017). A onda je tokom 2018. ovaj aerodrom, do tada u vlasništvu Grada Niša, prosto otela država Srbija i stavila ga pod svoju kontrolu.

Mada se može pratiti i pre formalne promene uprave Aerodroma (u avgustu 2018), od tada je taj "trag države" nepogrešiv – isti onaj trag koji je naprednjač-

BRUTALNO ZAUSTAVLJEN EKONOMSKI RAST: Niški aerodrom "Konstantin Veliki"
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

žnim krajem

ka država ostavila i poslujući sa Er Srbijom i Aerodromom "Nikola Tesla", onaj trag koji kao da kaže: hajde da milionima evra poreskih obveznika bez potrebe subvencionišemo avio-prevoznike kojima subvencija nije potrebna, kako bi leteli na mesta do kojih građani Srbije lako mogu da dođu već postojećim komercijalnim linijama. A ako još od svega toga najveću korist izvuče kamen-temeljac i simbol naše SNS vlasti – Er Srbija, kao i svi sa njom povezani – tim bolje.

"Država ne zna da upravlja aerodromom", saopštavano je javnosti Srbije početkom 2018. godine, kada je francuska kompanija Vansi uzimala u koncesiju beogradski Aerodrom "Nikola Tesla": "Taj operater mnogo bolje radi aerodrome nego što bismo mi radili, ko god da dođe, bilo da su to Kinezi, Arapi, Vansi, Nemci, ko god hoćete. Bolji su nego mi, u svemu su bolji", rekao je tada predsednik Vučić.

U INTERESU NIŠLIJA

Simptomatično, negde u isto vreme – sredinom januara – počela je da se plete mreža oko gradskog Aerodroma "Konstantin Veliki" u Nišu: uporedo sa vešću da će koncesijom biti ograničen broj putnika niškog aerodroma na milion putnika godišnje, u javnost počinju da se plasiraju informacije da "Konstantin Veliki" neće moći dalje da se razvija bez pomoći države, da takse moraju da se dupliraju, da Ministarstvo traži da "aminuje" uvođenje svake nove linije, te da je broj putnika u Nišu rastao nauštrb Aerodroma "Nikola Tesla", odnosno da je vlast, kako reče Vučić, "pustila" Niš da se razvija.

Svi ovi spinovi i filovanje javnosti neistinama i poluistinama dobili su konkretan oblik krajem marta, kada je gradsko veće Niša usvojilo "preporuku" i bez naknade ustupilo Aerodrom Republici Srbiji. Sve, naravno, "u interesu Nišlija", i zato što je "niški aerodrom strateški bitan za državu" i jer je "prevazišao lokalne okvire". Zanemarena je ovom prilikom tvrdnja uz koju je "otišao" Aerodrom "Nikola Tesla" – da država ne zna da upravlja aerodromom.

Osam meseci nakon ostavke direktora aerodroma Vladice Đurđanovića (pogledati intervju Đurđanovića u "Vremenu" broj 1442 iz avgusta prošle godine) i odlaska direktora Regionalne razvojne agencije "Jug" Bojana Avramovića – najzaslužnijih za uspeh "Konstantina Velikog" u periodu 2015–2018. – brojke kažu sledeće: u prvom kvartalu 2019. godine niški aerodrom imao je skoro 10.000 putnika manje nego u prva tri meseca 2018. (pad od 11,2 odsto), a smanjen je i broj putničkih aviona koji su saobraćali sa "Konstantina Velikog", i to za 4,7 odsto.

Sa druge strane, u kargo saobraćaju stanje je potpuno katastrofalno: nakon 2537,7 tona prevezenog tereta u 2017, tokom 2018. taj broj bio je skoro četiri puta manji (688,3 tona), da bi, čak i tako smanjena, količina tereta bila za još 61,6 odsto smanjena u prvom kvartalu 2019. godine u odnosu na isti period u 2018.

"Za sve što se desilo i što se dešava sa saobraćajem i sa samim Aerodromom u Nišu, odgovorni su oni koji su ovu glupost i napravili, bez izuzetaka, od samog vrha države pa do poslednjeg odbornika koji je za to glasao", kaže za "Vreme" Bojan Avramović, nekadašnji direktor RRA "Jug" i nekadašnji poverenik SNS-a za nišku opštinu Pantelej.

"Koncesija beogradskog aerodroma je iskorišćena za preuzimanje Aerodroma u Nišu od strane Ministarstva, i odlično je poslužila Zorani Mihajlović. To je samo povod na koji su se mnogi upecali. Pokušali su oni u Ministarstvu još 2015. godine da 'uteraju' Aerodrom Niš u Aerodrome Srbije d.o.o., ali je tada bila drugačija konstelacija snaga u Nišu, a i Aerodrom svojim poslovanjem nije zavredeo pažnju, pa su i to radili nevoljno i kalkulantski. »

Da biste shvatili malo bolje situaciju, do 2014. godine aerodromima u Srbiji je upravljao URS, i u Nišu i u Beogradu – slučajno je i ministarka istog 'aristokratskog' porekla, pomoćnik ministarke takođe, kao i šef kabineta predsednika i nadležni lokalni čauši. I tada, kada dođete na sastanak – svi su tu, samo njega nema, lepo uvezani (privatno) i uigrani.

Od tada i traju raznorazni pokušaji uticaja na poslovanje Aerodroma u Nišu i stavljanja pod kontrolu. Nisu uspevali tri godine, uspeli su kada su u igru ubacili Vansi. U međuvremenu, mi smo isporučili evropski rezultat, oborili sve rekorde i demantovali 30-godišnju famu 'beogradskih stručnjaka' da Niš ne može da radi. Ponajviše smo demantovali dugogodišnje uverenje severnog dela države o 'nesposobnom jugu' kome treba uvek nešto pomagati. I da budem do kraja pošten, bez obzira što će mnogi biti nezadovoljni, jedan od razloga našeg uspešnog 'otpora' je podrška koju smo imali od samog Vučića, trajala je sve do Vansija, posle toga je sve otišlo na drugu stranu. To ga, naravno, ne amnestira njegovog dela odgovornosti za sve negativno što se desilo i eventualno ako nešto i pozitivno od ovoga ispadne, u šta ja čisto sumnjam", kaže Avramović.

DOBITAK USPORAVA

Sve one podatke o broju putnika i količini prevezenog kargo tereta saznajemo sa sajta Aerodroma, pod odeljkom "Statistika". Međutim, zgodno, taman kada je država uzela Aerodrom pod svoje (u avgustu 2018), na sajtu prestaju da se objavljuju kvartalni izveštaji o poslovanju. "Vreme" je od Aerodroma "Konstantin Veliki" zatražilo kvartalne izveštaje za 2018. godinu (finansijski izveštaj u APR-u očekuje se tek na leto), ali odgovora nije bilo. Tako, poslednji javno dostupan izveštaj jeste onaj za prvi kvartal 2018, i u njemu piše sledeće:

"I pored iskazanog dobitka, primetno je usporavanje realizacije Programa poslovanja u prvom kvartalu po svim pozicijama, jer izostaje planirani rast obima poslovanja, a u nekim sektorima je očigledan pad, što je direktna posledica trenutne situacije koja se odnosi na sam status JP Aerodrom Niš."

Dakle, još tada – dok niški odbornici nisu i formalno, velikom većinom u gradskoj skupštini izglasali ono što je gradsko veće odlučilo u martu, i dok država još nije bila nadležna za Aerodrom – ona je činila štetu svojim postupcima i izjavama funkcionera. Setimo se samo da je u maju prošle godine ministarka saobraćaja Zorana Mihajlović "naterala" Direktorat civilnog vazduhoplovstva (DCV) da se oglasi i demantuje njenu tvrdnju da tadašnji menadžment Aerodroma i čelnici Niša "direktno ugrožavaju funkcionisanje Aerodroma Niš, ugrožavaju građane, ugrožavaju bezbednost", te da "njihova nesposobnost pokazuje da su spremni čak i da dovedu u pitanje odvijanje avio-saobraćaja". Kako je tada saopštio DCV, "Aerodrom 'Konstantin Veliki' nema nikakav problem sa bezbednošću avio-operacija niti sa obezbeđivanjem samog aerodroma".

I uopšte, u četvorouglu Aleksandar Vučić – Zorana Mihajlović – Darko Bulatović (gradonačelnik Niša) – Zoran Ilić (pomoćnik ministarke Mihajlović) bilo je izrečeno toliko neistina i poluistina o Aerodromu, i toliko puta su davali direktno suprotne izjave jedni drugima tokom prve polovine 2018, da je potreban jedan tekst samo da se popiše količina "magle" koju su proizveli kako bi ubedili javnost da je naprosto nužno da država – koja ne zna da upravlja aerodromima – preuzme niški aerodrom.

Samo ukratko: Pamtimo izjavu ministarke da se u koncesiji Aerodroma "Nikola Tesla" ne pominje nikakvo ograničenje broja putnika na niškom aerodromu – izjavu koju je demantovao "njen rođeni pomoćnik" Ilić, koji je rekao da će država plaćati "penale" Vansiju ako niški aerodrom pređe milion putnika na godišnjem nivou.

Pamtimo i falsifikovanje zapisnika sa sastanka u Ministarstvu saobraćaja, kada je navodno tadašnji direktor Aerodroma Đurđanović rekao da bi valjalo povećati aerodromske takse. Đurđanović se kasnije javio "Južnim vestima" i saopštio da on na tom sastanku nije prozborio ni reč: "Ja tako nešto nikad nisam izjavio niti rekao, a na pomenutom sastanku nisam uzimao reč, doslovce ništa nisam ni rekao."

Takođe, pamtimo i neistine koje je ministarka iznosila o finansijskoj sposobnosti aerodroma. U aprilu 2018. je Zorana Mihajlović rekla da su prihodi Aerodroma 60 miliona, a samo trošak za plate 110 miliona dinara. Zapravo, u realnosti, prihodi Aerodroma su u 2017. bili 323,7 miliona dinara, dok je na plate otišlo negde oko 105 miliona dinara.

Sećamo se i da je u januaru 2018, samo par meseci pre nego što će gradsko veće u Nišu dobiti neizdrživ napad darežljivosti i pokloniti Aerodrom državi, gradonačelnik Darko Bulatović (sa tim istim gradskim većem) potpisao saglasnost na Dugoročni plan poslovne strategije i razvoja niškog aerodroma (za period 2017–2027), u kome nema ni slova o promeni vlasnika.

Pamtimo i sporni ugovor Aerodroma sa Ministarstvom odbrane, potpisan još pre desetak godina, koji je bio još jedan adut države u nameri da uzme "Konstantina Velikog": iako je ispoklanjala silnu zemlju u Beogradu na vodi ili prodala budzašto kojekakvim arapskim investitorima, država se zainatila da na ugovor kojim Aerodrom duguje zemljište Ministarstvu odbrane "prebije" tako što će država uzeti Aerodrom, a da Ministarstvo oprosti dug. Pamtimo da je Darko Bulatović za sklapanje ugovora optužio Demokratsku stranku, ali i Pokret "Dosta je bilo" (osnovan 2014) i Pokret slobodnih građana (osnovan 2017), koji u trenutku potpisivanja ovog ugovora nisu ni postojali. Takođe, pamtimo da, iako je država uzela Aerodrom, dug prema Ministarstvu nije bio oprošten.

Pamtimo i bezbrojna obećanja o tome kada će ugovor o koncesiji Aerodroma "Nikola Tesla" – iz koga bi se jasno saznalo šta je to država obećala Francuzima u vezi sa niškim aerodromom – postati dostupan javnosti. Pa je tako Ana Brnabić obećavala do septembra 2018, Siniša Mali do kraja 2018, a Zoran Ilić je krajem januara 2019. obećao da će ugovor biti objavljen "u narednih mesec dana". Naravno, ugovor je još uvek tajna za građane Srbije.

Najzad, pamtimo i da je Zorana Mihajlović u aprilu 2018. kritikovala bivše rukovodstvo Aerodroma zbog subvencionisanja dve avio-kompanije, odnosno, jer su za četiri godine (2010–2013) "dali 3,6 miliona evra avio-kompanijama za prazna sedišta, da bi leteli iz Niša". U maju je Vučić varirao na ovu temu kod Sara-

JEDNA ZEMLJA, JEDAN AERODROM: Protest "Ne damo niški aerodrom", april 2018.
Foto: Stevan Ristić

pe na Pinku: "Nemojte da vam pričam šta su oni radili, kako su plaćali mesto u avionu, do Kaljarija ili do nekih drugih mesta, a i koliko se para države trošilo." Kad ono – ni godinu dana kasnije, Vlada Srbije izdvaja ne 3,6, nego 15 miliona evra za tri godine da bi – "plaćali mesto u avionu" i da bi avio-kompanije "letele iz Niša".

No, šta zapravo leži iza cele priče sa ovim subvencionisanim letovima iz Niša? Kako se došlo do baš ovih destinacija, a ne nekih drugih? Koliko će putnika tako biti prevezeno i da li se nekome "nameštaju" ove nove, subvencionisane linije?

"Prošlu godinu je aerodrom završio sa 350.000 putnika i sasvim slučajno su ovi novi, subvencionisani instalirani kapaciteti oko 350.000 sedišta godišnje – a to ne znači i toliki broj putnika", kaže Bojan Avramović.

"Mi smo isporučili 350.000 putnika kroz trogodišnji projekat koji je Grad Niš koštao dva miliona evra. Međutim, zatekli smo milion evra dugova (četiri neisplaćene plate, 400.000 kredita u švajcarcima, 400.000 evra duga dobavljačima), tako da smo na raspolaganju imali milion evra. Doveli smo Aerodrom do samoodrživosti i nadalje je trebalo samo ulagati u infrastrukturu. Ovih 15 miliona evra nema veze sa infrastrukturom, ovo je besomučno rasipanje para u cilju dokazivanja opravdanosti preuzimanja Aerodroma, a bojim se i razračunavanja sa avio-kompanijama koje već rade u Nišu. Jednostavno, za ovih 15 miliona evra dobijate ono što već imate, 350.000 putnika godišnje, a Aerodrom dobija ista ona tri evra takse koje dobija i bez subvencionisanih letova. Svim ovim je pokazano da oni koji su preuzeli Aerodrom pojma nemaju šta s njim da rade, niti su imali plan kad su ga uzimali, niti ga imaju sada. Sa 15 miliona evra može svako", kaže Avramović.

On dodaje da ne veruje da je lokalno rukovodstvo biralo destinacije ("Pobogu, pa niko od njih nije znao da taj Fridrihshfs... uopšte i postoji. Oni muku muče da osposobe niško groblje, bacili su do sad 500 miliona dinara pomoći tom preduzeću i dalje ne radi kako treba"), ali kaže da, ko god da je birao u koja će se mesta putovati subvencionisanim letovima, zlonamerno je napao opslužna područja svih postojećih linija iz Niša osim Stokholma:

"Ovo je direktna nelojalna konkurencija sa najvećim subvencijama, slobodno mogu da kažem, u Evropi. Sa najmanje pet puta manje para za subvencije mogli bi obezbediti ove linije iz Niša i to prema Parizu, Frankfurtu (ne Hanu), Štutgartu, Londonu, Moskvi, Istanbulu... Pa Turkish Airwaysu je odgovarala cena aerodromskih usluga, leteo bi bez dodatnih para. Priča o 'nekomercijalnim' linijama je budalaština, koju moraju da pričaju ovi iz Niša iako su svesni kakvu glupost izgovaraju. Kakav državni interes postoji da bi se enormno plaćala linija Niš–Fridrihshafen, koji je inače 50-ak kilometara od 'komercijalnog' Memingema? I jedan i drugi aerodrom su alternativa Minhenu. Da je u pitanju Minhen, u redu, destinacija je okej, ali svejedno zašto toliki novac?"

VEROVALI ILI NE

"Sudeći po kriterijumima raspisanog tendera za 12 novih operacija sa niškog aerodroma, potpuno sam siguran da će jedini ponuđač biti Er Srbija, jer kriterijumi za ocenjivanje ponuda – ali i obligacioni odnosi koji su definisani Ugovorom – u potpuno podređeni položaj stavljaju sve druge ponuđače, a naročito loukost avio-kompanije. Čak i ako progutaju 'žabu' sa pomenutim spornim destinacijama, loukost kompanije se susreću sa ponderisanim (bodovanim) kriterijumom 'povezanih letova' (čak 15 od 100 pondera), pa sa kabinskim prtljagom od 11 kg (takođe 15 od 100 pondera), drugim avionom u rezervi na teritoriji Srbije (obavezan kriterijum), sa verovali ili ne, pored ostalog osoblja i još 15 ljudi u kol-centru koji moraju da imaju dokazano iskustvo i prođu bezbednosnu proveru!

Čak i ako sve ovo ispune, loukosteri, ali i ostali ponuđači, moraju da prihvate činjenicu da učestvuju na tenderu za koji je obezbeđen novac samo za 2019. godinu. Dinamikom realizacije ugovora je predviđeno da se, po izvršenju posla, dostavljaju mesečne fakture, tako da će i u 2019. godini avio-kompanija moći da računa samo na pola godišnje tranše (dva i po miliona evra). Ukoliko iz bilo kog razloga u toku trajanja ugovora (tri godine) ne budu bila obezbeđena sredstva u godišnjem budžetu Srbije (2020. ili 2021), ugovor se otkazuje bez ikakvih posledica po Naručioca, tačnije državu Srbiju (član 18 Ugovora). Ova odredba poništava sva ugovorna prava avio-kompanija i obesmišljava sam ugovor. Iz mog skromnog iskustva, a učestvovao sam u pregovorima sa više avio-kompanija, ovo je više nego dovoljan razlog da nikom na pamet ne padne da se pojavi na tenderu, osim onoga ko je i do sada više nego uspešno izvlačio novac iz budžeta Srbije. Zaboravite na konkurenciju i loukostere, pročitajte tendersku dokumentaciju, i videćete šta se valja iza brda", zaključuje Avramović. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Srbija u kandžama banaka

Korisnici kredita u švajcarcima ne traže od države nijedan dinar. Traže da im se vrati nezakonito oduzeta imovina (novac) od banaka jedino i isključivo i na osnovu sudskih presuda. To što država hoće da pomogne banke, to je njen problem; možda oseća grižu savesti kao saučesnik u ovim kriminalnim radnjama

Piše: **Slaven Bilčar**
Advokat

Zamislite da morate sublimirati na par stranica novinskog teksta jednu nakaradnu društvenu pojavu, jednu vrlo dobro osmišljenu i uigranu organizovanu kriminalnu aktivnost, koja u Srbiji traje gotovo četrnaest godina i koju dobrano izučavate pune četiri godine. Ali, na drugoj strani, banke gospodare Srbijom. Sve institucije države su neposredne sluge poslovnih banaka, počev od Narodne banke Srbije pa do svih sudskih instanci.

Zašto je reč o organizovanom kriminalu? Jednostavno jer su se u radnjama koje su banke preduzimale od kraja 2005. do danas – a zovu se stambeni krediti u švajcarcima – stekli svi uslovi i sva obeležja krivičnih dela. Pogrešno se u stručnoj i laičkoj javnosti govori o sticanju nekakvog nezakonitog ekstraprofita od strane banaka. Ne, nije reč se ni o kakvom ekstraprofitu – reč je o sticanju protivpravne imovinske koristi, a za tako nešto se krivično odgovara uz obavezu vraćanja novčanih iznosa stečenih na taj nezakonit način.

Danas, dok se piše ovaj tekst, posle višednevnih pregovora od strane Predsednika države, najviših predstavnika Vlade Srbije, guvernerke Narodne banke Srbije, predstavnika korisnika kredita, te rukovodioca banaka, došli smo u najbizarniju mogućnu situaciju – banke pišu predlog novog lex specialisa. Apsurd da veći ne može biti. Odmah nakon što je juče objavljena ta vest u sredstvima javnog informisanja, na društvenim mrežama pojavio se sjajan komentar: "Zamislite da u Meksiku narko-kartel donosi zakon o legalizaciji narko-tržišta."

Svaki komentar je suvišan.

ISKUSTVA IZ EVROPSKE UNIJE I REGIONA

Prevara zvana kredit u švajcarskim francima nije Evropski izum. Naime, još 1980. u Australiji plasirana je ta vrsta kredita, sa nižom kamatnom stopom od njihovog dolara, gde su finansirani farmeri u toj zemlji. Banke su unapred znale za prevaru, to su najviši službenici banaka priznali na tamošnjem sudu. Vrhovni sud Australije ukinuo je tu vrstu kredita i naložio obeštećenje. Celokupan bankarski aranžman je i danas predmet proučavanja na Univerzitetima u Melburnu i Sidneju. To naši "čuveni" profesori Danica Popović, Hasan Hanić i Boris Begović ne znaju ili neće da znaju. U današnjem elektronskom dobu, to se saznaje jednim klikom na tastaturi.

Početkom dvehiljaditih, ista prevara stiže i u Evropu. Proizvod se plasira u 14 evropskih zemalja. U 13 zemalja ili presudama vrhovnih sudova ili donošenjem posebnih zakona, ugovori u švajcarskim francima se stavljaju van snage, proglašavaju ništavnim pravnim poslom koji se ima smatrati da nikada nije ni nastao. Ili se takozvana valutna klauzula u švajcarcu proglašava ništavnom. Jedino je ostalo nerešeno "kod nebeskog naroda". Prvo to čine zemlje savremene zapadne demokratije gde je plasman tih kredita minoran, marginalan i sveden na statističku grešku. Tu su Španija, Italija, Austrija, Francuska, Nemačka i Island. Sudovi tih zemalja nisu imali nikakvu dilemu i proglasili su ugovore o kreditima u švajcarskom franku nezakonitim. Na Islandu i u Francuskoj, bankari su hapšeni i krivično odgovarali. U Grčkoj je sud u kolektivnoj tužbi pravosnažno poništio ovu vrstu ugovora protiv Eurobanke. Inače, u Srbiji su kod iste te banke zakoniti ugovori...

Većina kredita je plasirana u zemlje istočne Evrope, zemlje tranzicije ili mlade članice Evropske unije. Nakon što korisnici kredita počinju da dobijaju sporove pred sudovima tih zemalja, Mađarska, Poljska, Rumunija i Hrvatska donose posebne zakone. Čak i Crna Gora. U Bosni i Hercegovini ti ugovori na sudovima proglašavaju se apsolutno ništavnim i Addico banka preostalim korisnicima nudi diskont od 30 do 90 odsto.

ŠTA SE DEŠAVA U SRBIJI?

Ovu vrstu ugovora u Srbiju uvozi direktno iz Beča Mlađan Dinkić, tadašnji ministar finansija, 12. septembra 2005. godine, obraćajući se iz Austrije sa konferencije za štampu posle sastanka sa rukovodiocima tadašnje HVB banke. On ih tada na veoma afirmativan način promoviše, obećava najniže kamate i rate i konačno subvenciju države. On ih naprosto "gura" u Srbiju i ti krediti postaju dominantni od 2006. sve do 2009. Agresivnom kampanjom i neviđenom lojalnošću to radi, kao što je poslovne prostore bivših SDK i ZOP gurao u nezakoniti posed već pomenutoj Eurobanci kojoj daje ekskluzivitet isplate stare devizne štednje – da se ne vraćamo na priču prethodnih akcionara i depozita u Moskvi. Ti ugovori su jednostavno morali biti plasirani, to je prošle godine izjavio tadašnji guverner Jelašić, opisujući tu situaciju: "Da ih nisam odobrio, visio bih na šljivi." Ali ta činjenica ga ne abolira od odgovornosti, mada je on i u sredstvima javnog informisanja stidljivo i šturo upozorio na rizike uzimanja takvog kredita. Ko je u obavezi da baš taj dan bude pred televizorom i čita baš te novine? Njegova je funkcija bila kao čelnika centralne banke da u okviru svojih zakonskih ovlašćenja izvrši nadzor i zabrani plasman spornih ugovora. Isto ono što će ura-

diti njegov naslednik guverner Šoškić, koji će 2011. godine ukinuti kredite u švajcarcima.

I tu dolazimo do pravnog nonsesa. Ukinuti su ugovori o stambenim kreditima u švajcarcima, kao nezakoniti, ali to ne važi za korisnike od 2006. do 2009. Ta Odluka Narodne banke mora da se primenjuje i na njih iz najmanje dva osnovna razloga. Ugovori su dugoročni, višedecenijski, nisu izvršeni, nisu ni počeli da se izvršavaju "po bančinim obračunima". Drugo, Zakon o zaštiti od diskriminacije ne dozvoljava da se ovih 30.000 korisnika stavlja u svojevrsni "pravni geto".

Bez obzira što 19. marta 2007. Nacionalna banka Švajcarske zvanično saopštava, preko člana svog Odbora Jordana Thomasa, da: "Što je niži kurs franka, to je veći rizik investitora koji ulaze u nove poslove. Nagla apresijacija franka će dovesti do velikih gubitaka. Nisam siguran da su svi učesnici na tržištu svesni ovog rizika."

Narodna banka Srbije ćuti, poslovne banke svojom agresivnom kampanjom prosto teraju na uzimanje ovih "bogom datih kredita". Ili ucenjuju na način da samo njih možeš da dobiješ jer "nisi kreditno sposoban za kredite u evrima". O kakvoj se tek tu podvali radi. Korisnici traže evre jer se stanovi plaćaju u evrima, a banke te teraju da uzimaš franke. Nažalost, šalterski službenici, a i oni u višoj hijerarhiji, takođe nemaju saznanja jer nisu u obavezi da prate sajt Švajcarske nacionalne banke ili Međunarodnog monetarnog fonda, koji 7. juna 2007. saopštava i "upozorava da treba dobro paziti na *carry trade* u švajcarskim francima, pošto nagla apresijacija ove valute, izazvana iznenadnim razvojem te vrste trgovine, može delovati štetno na ekonomije koje se u velikoj meri zadužuju u francima".

Država, dakle, umesto da preko centralne banke ukine nezakonite kredite, ona pušta da banke rade šta god im je volja. Banke nezakonito i jednostrano menjaju kamatne stope, nezakonito naplaćuju troškove obrade kredita, i ako su oni svi sadržani u efektivnoj kamatnoj stopi, nezakonito prave ugovor o osiguranju kredita sa državom, a teret plaćanja premije prebacuju na korisnike kredita, nezakonito primenjuju valutnu klauzulu i slično. Jedan korisnik kredita nedavno je izjavio da su kod ovih kredita zakoniti jedino ime i prezime i datum zaključenja ugovora.

ŠTA RADE SUDOVI U SRBIJI?

Sudovi doprinose agoniji korisnika, ništa ne radeći, slabo radeći, sporo radeći, namernom nezainteresovanošću ili iz neznanja. Ali zato banke ne sede skrštenih ruku – Trećem osnovnom sudu u Beogradu, Apelacionom sudu u Beogradu i Vrhovnom kasacionom sudu (samo su oni priznali) nude ugovore o kreditima sa posebnim pogodnostima. Po zakonu, oni nisu ovlašćeni da potpisuju takve ugovore. Tako se suđenja zakazuju na pola godine ili godinu, prvostepeni postupak traje šest godina i slično. Međutim, nešto se ipak moralo desiti. Posle toliko godina suđenja došlo se na najvišu sudsku instancu. Vrhovni kasacioni sud.

PROTEST KORISNIKA KREDITA ISPRED VRHOVNOG KASACIONOG SUDA

Protest počinje 21. marta 2019. sa jednim jedinim zahtevom: da najviši sud radi svoj posao po zakonu i donese konačan načelni pravni stav vezano za ugovore o stambenom kreditu kao što su to sve države u okruženju i u Evropi donele, ali i Evropski sud pravde u Luksemburgu i Evropski sud za ljudska prava u Strazburu. Ništa više i ništa manje. Pre toga su pravosnažno sudskim putem raskidani ugovori, pravosnažne su presude o troškovima obrade kredita, pravosnažne presude o troškovima osiguranja kredita, postojale su i dve pravosnažne presude o poništaju valutne klauzule. O nezakonitoj kamati da se ne priča, to je davno završena sudska stvar. Tražio se konačan stav, radi ujednačavanja sudske prakse i jedinstvene primene prava, a dobio se pingpong pravni stav.

Pravni stav koji to u stvari i nije, nego nekakav kompromis, politička odluka ili, što je najgore, najviši sud je sebi dao za pravo i da bude u delu zakonodavac, pa je odlučio i o onom što niko nikad pred nijednim sudom u Srbiji nije tražio, a to je konverzija u evro valutu. Pa valjda postoji Zakon o obligacionim odnosima koji predviđa koje su posledice ukidanja valutne klauzule – koja to u suštini i nije, nego finansijski derivat, ali to tek sudije ne bi shvatile još za narednih deset godina. Dogovor pre protesta je bio samo pravni stav, bez pregovora sa sudijama i političkim partijama. Ali ne lezi vraže, eto nam i predsednika Građanskog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda, eto nam predstavnika svih političkih partija u Srbiji i, na kraju, eto nam i predsednika države.

I tu kreće fijasko. Bankarska mafija i njihovi plaćeni lobisti – profesori fakulteta i predstavnici nekih (ne)vladinih koalicija – započinju spinovanje da bi im i političari pozavideli.

Korisnici kredita ne traže od države nijedan dinar. Traže da im se vrati nezakonito oduzeta imovina (novac) od banaka jedino i isključivo i na osnovu sudskih presuda.

To što država hoće da pomogne banke, to je njen problem, jer možda oseća grižu savesti kao saučesnik u ovim kriminalnim radnjama. To što se nude neki procenti od 30 odsto te da država učestvuje sa 10 odsto su populističke i neprihvatljive ponude. Banke treba da postupe po zakonima i presudama i bez dotacije države vrate najmanje 76,70 odsto ukradenih para, jer je to zbir po svim osnovama pravosnažnih presuda u Srbiji. Ni više ni manje i ne po lex specialisu, nego po postojećim zakonima.

Nezavisna stručna javnost, koju nažalost izgleda danas čine samo advokati u pravnoj struci i pokoji nezavisni ekonomista, frapirana je pravno-ekonomskim stavom suda. Sud će utvrđivati visinu kamate, piše u zakonu u tački 3, stav 2, pomenutog pravnog shvatanja najviše sudske instance.

Tako kolega Tihomir Hrnjak kaže: "Vrhovni kasacioni sud je imao pred sobom ANTINOMIJU koju je, po mom mišljenju, optimalno dobro sanirao kao održiv kompromis. Suočeni smo sa posledicama spekulativnih valutnih transakcija jer se na međunarodnom nivou kolateralna šteta/korist od spekulacija sa kursom CHF meri u desetinama milijardi USD. U okvirima (male) Srbije, postupajući radi pojedinačnih slučajeva, VKS je pošao od NAČELA JEDNAKOSTI DAVANJA i celokupan pravni rezon zadržao u okvirima ovog načela. Poslednje dve tačke su socijalne mere, u svojoj prirodi nepravničke, i one će deliti pravnu sudbinu održivosti prethodne tri tačke."

Na kraju da podsetimo čitavu javnost: osnovna načela obligacionog prava su u rangu ili pandan osnovnim ljudskim pravima i slobodama. Ona su imperativne, prinudne prirode. Samo ih primeniti treba. ¶

Tara: Klizište u Donjim Mandićima, na obali akumulacionog jezera Zaovine

Foto: Dragan Todorović

Dok ne vidiš, ne veruješ

Čim su primetili da šuma ječi, a zemlja se raseda, meštani zvali opštinu, "Drinske elektrane", ovi tražili da pošalju zahtev, kad je sve otišlo do vraga, posle pet dana, pojavio se SNS predsednik opštine, samo proš'o, ni s kim reč nije progovorio

U drugoj polovini marta ispuštena je voda iz akumulacionog jezera "Zaovine", u Zaovinama, na Tari, do nivoa koji se ne pamti, takoreći do biološkog minimuma. U nedelju 31. marta, meštani naselja Donji Mandići, koje je na samoj obali jezera, primetili su da se zemlja pomera. Na društvenim mrežama su se pojavile slike apokalipse, sablasno prazno jezero, polomljena šuma, rasedi u zemlji, uništen put, raspadnute kuće... U sledeću nedelju, sedam dana kasnije, reporter "Vremena" krene na lice mesta.

VRŠNA STRUJA

U Bajinoj Bašti novinaru se pridruži vodič i krenu na Taru. Prolazeći ispod brane jezera Perućac, gde je hidroelektrana, vodič nas upoznaje da je ona stavljena u pogon 1982. Od tada je u funkciji i akumulaciono jezero u Zaovinama, koje se, cevima dugim osam kilometara, puni vodom iz Perućca. Osnovna funkcija jezera u Zaovinama je proizvodnja struje. Voda iz jezera u Zaovinama se koristi samo u kriznim situacijama, kad dođe do ispadanja neke velike elektrane iz sistema, jer se tako brzo rešava problem, struja iz Zaovina je za petnaest minuta u mreži.

Vodič nam napominje da ne zna zašto je ovaj put upotrebljena voda iz jezera Zaovine, što je ispraznilo jezero, jer kad je to učinjeno, u drugoj polovini marta, jezero Perućac je bilo puno, tako da nije bilo potrebe za tim. Mora, veli, da je negde nešto "iskočilo" i da je spasavan energetski sistem. Do pražnjenja jezera retko dolazi jer su troškovi vraćanja vode u jezero višestruko skuplji od struje koja se dobija njegovim pražnjenjem. Međutim, "vršna struja" iz Zaovina, koja se koristi za premošćavanje kriznih situacija, izuzetno je skupa, tako da je bilo neke računice u iznenadnom pražnjenju jezera.

Kako mnogi misle da je pražnjenje jezera uzrok pojavi klizišta u zaseoku Donji Mandići, vodič nas na tu okolnost upoznaje da se klizište, na istom mestu, pojavilo 1995, te da su tada elektrane obeštetile vlasnike oštećenih kuća. Vlasnici su bili u obavezi da sruše objekte, te da više ne grade na tom zemljištu. Međutim, do toga nije došlo, oštećeni objekti nisu srušeni, a na istom području su nikle nove kuće i vikendice. Zbog svega vodič za najnovija dešavanja donekle smatra odgovornim i meštane, koji su gradili kuće i pored zabrane, jer naš čovek je takav, moli se bogu da dođe do nekih poplava i klizišta, da bi se opet ovajdio.

Prolazimo Mitrovac, nizbrdo, stižemo do brane jezera u Zaovinama. Jezero izgleda sablasno, na stenama i zemlji ocrtavaju se linije desetine metara iznad vode, koje kazuju dokle je jezero doseza-

Foto: Dragan Todorović

Foto: Goran Sivački

Foto: Goran Sivački

"IZNAD MINIMUMA":
Ispražnjen rukavac jezera (levo), Blagomir Mandić i kuće na klizištu, deo akumulacije fotografisan iz drona (dole)

Foto: Goran Sivački

lo. Na mestu brane je bilo brdo na kome je Josif Pančić pronašao čuvenu omoriku. O tome svedoči zapis na kamenom postamentu: "Na ovom mestu 1885. botaničar Josif Pančić je pronašao novu vrstu četinara, Pančićevu omoriku."

Pravo od brane seoski put, putokaz "Donji Mandići". Posle stotinak metara, iznad šumskog puta, vodič, vrteći glavom, pokazuje naviše, stotinak kvadrata iskrčene šume, prokopan put, u sve ugurana prikolica, pored koje, na drvetu, srpska zastava, ponad prikolice nikla vikendica, i na njoj srpska zastava. Vodič kaže, kao čuo, vlasnik je iz Beograda, nadležnima poručio da ima sve dozvole, koje još nikome nije pokazao. Za sada je pokazao samo zastave.

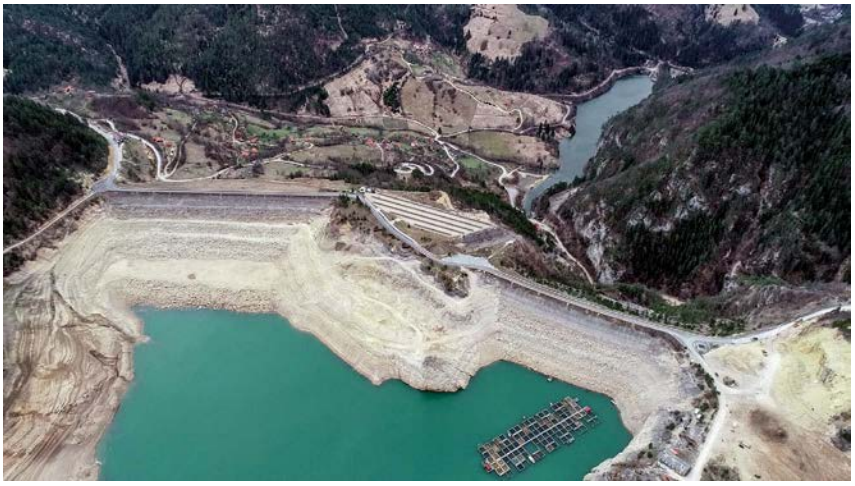
Dođosmo do naselja Donji Mandići, na obodu šume put se prolomio, može se sići samo niz merdevine. Žena, koja tu stoji, pokazuje urušene kuće, polomljene bandere, reku blata, uglačanu površinu žućkaste boja koja grunula iz šume. Bila prekjuče, ljudi izvlačili pokućstvo, sad od toga nema ništa, sve još klizi, vidite kolike su rupe i kanali.

Siđemo niz merdevine, krenemo putem koji nije put, raselina do raseline, u susret čovek koji nosi plastične balone rakije, stiže da kaže, u prošlu nedelju sve počelo, strašno. Milojko Mandić, tako se zove, kuću napravio 1985, deset godina pre pojave prvog klizišta, ništa mu nisu platili, sad će da plate. Kakva dozvola, niko nema dozvolu, ko je još u selu tražio dozvolu, vidimo li mi šta se ovde desilo, ljudi se krste, a on da priča o dozvoli.

GEOLOG LEŠO

Kad je sklonio balone sa rakijom, Milojko se vrati, odvede nas do nakrivljene kuće, u kojoj sve ispreturano, ispred, na drveni stočić stavio flaše sa rakijom, na letvu okačio hartiju na kojoj ispisao, "Ljudi, popijte za pokoj duše naselja Donji Mandići, sve je ispravno, čaše oprane"! Žena koja posluje u nakrivljenom drvenom objektu potvrđuje, sve je oprano, uzmemo da uslikamo "Za pokoj duše" 'artiju, Milojko traži flomaster da podeblja slova, neće se videti, pita, kakvi ste vi novinari kad nemate flomaster.

Novinar se prihvati rakije sa propolisom, kucnu sa Milojkom, ovaj uze veli da živi u Užicu, rodom odavde, u penziji, žena predavala ruski, on srpski. Na ognjištu napravio kuću od plate prosvetnog radnika. Ovde boravi od prvog aprila do kraja novembra, ima dva i da prezimi, eno ih dole ispod kuće. Da opriča kako bilo, prošle nedelje mu ovde bila ćerka, »

TAKNUTA PRIRODA:
Brana Zaovinskog jezera ovih dana
Foto: Goran Sivački

javila da se pojavile pukotine, da se čuje šuma kako ječi, došo u ponedeljak, put bio lego, u sredu, kad dolazio, upo u rupu, jedva živu glavu izvuko, pokazuje masnicu ispod oka, u četvrtak stavili merdevine da izvuku šta mogu od pokućstva. Još da kaže, u utorak dolazili iz N1, u sredu Al džazira, onda Prva i RTS, Al džazira snimila kako sekirom otvara vrata, nije mog'o uđe u kuću, ima na Jutjubu, to kako sekirom otvara vrata, šta ga briga šta će ko da kaže što je bio na Al džaziri, pa došli ljudi. U četvrtak bio taj Zlojutro iz Elektrana, bolje da se zove Dobrojutro, kako se zvao da zvao, rek'o da će isplatiti štetu i da se moramo tržišno ponašati. Od jednog čo'eka čuo da je EPS uzeo od Slovenije veliki kredit, koji će biti vraćen u struji, možda su ispraznili jezero i počeli da vraćaju kredit, otuda sva ova nesreća. Ovo je "vršna struja", ona spasava kad negde zagusti, tako čuo.

Novinar uze pita kolika će biti odšteta, Milojko uze veli da on neće ništa tražiti, oni će proceniti, ako ne bude zadovoljan, tužba. Eno tamo, sipajući rakiju, pokaza na samar koji bio dalje, tamo će pravi kuću kad dobije pare. Tu je rođen, tu 'oće i da 'mre.

Dopade Blagomir Mandić, njegova kuća iznad Milojkove, koja je to lepota bila, uze da kaže, pogledajte sad. Ima četiri hektara zemlje, im'o sto voćki, pčele, sve uništeno. Na pitanje da li su do zaseoka izlazili ljudi iz opštine, elektrane, odgovori da su svi oni izašli do njih, ali su izašli kad je bilo kasno. Još u ponedeljak zvao opštinu, elektranu, tražili pismeni zahtev, niko nije verovao da je stanje alarmantno, u međuvremenu se put urušio, pale bandere, nestalo struje, pet dana kukali, niko da dođe. Posle pet dana došli i videli da je katastrofa, a on od ponedeljka zvao Štab za vanredne situacije, opštinu, elektrane, svi tražili pismene zahteve, nije mogao da shvati, predsednik opštine bio u petak uveče, ni sa kim reč nije progovorio, samo prošo...

Priključi se neko od prisutnih, reče da bio i taj Zlojutro, tehnički direktor "Drinskih elektrana", prič'o o nekim kotama, dokle može da se ispusti voda iz jezera. A on se seća, '95. kad se prvi put pojavilo klizište, bio geolog Lešo, sedeo kod njih, pio kafu i rakiju, on je tad rek'o da bi jezero moralo da bude na koti 860 da bi teren ostao stabilan, a oni ga ispustili na kotu 831, pa na 815 je prazno, nema vode, a Lešo rek'o da ne treba ispod kote 860, čovek geolog... Blagomir reče da zna Lešu, uđe u nakrivljenu kuću, iznutra uze referiše, televizor razbijen, frižider se prevrnuo, od zamrzivača nema ništa, šporet leži na kant...

Reporter krenu nazad, nekako ispreskaka put koji bio u rasedima, pope se uz merdevine, stade na obod šume sa kog je bio pogled na uništeno naselje. Radisav Mandić je pridošlicama, koje došle vide čudo, pokazivao svoju kuću na susednoj kosi i sve ponavlj'o, katastrofa, dok ne vidiš, ne veruješ, nije to gotovo, još se čuje šuma kako škripi i mumla.

Novinar nastavi putem na drugu stranu jezera, zastade uslika rukavac jezera u kome uopšte nije bilo vode.

Po povratku, sutradan, u ponedeljak, novinar na televizor, u programu RTS-a video tehničkog direktora Elektrana, gospodina Zlojutra. Gospodin Zlojutro rek'o da jezero u Zaovinama služi za proizvodnju struje i da sve rade po zakonu. Rek'o i da je 1995, kad se pojavilo klizište u Donjim Mandićima, bilo pet objekata, uprkos zabrani gradnje, sad ih je 21. Odšteta će, gde postoji zakonski osnov, biti isplaćena, o tome niko ne treba da brine. Najniža kota jezera je bila na 831 metar, što je iznad zakonskog minimuma, i sad se jezero puni. Još rek'o jednu mnogo zanimljivu stvar: upravljanje svim agregatima elektroprivrede se vrši sa jednog mesta, Dispečerskog centra EPS-a, oni određuju šta treba da se radi. O pomenutim Slovencima, kreditu, plaćanju strujom, zašto je jezero toliko, i kad mu vreme nije, ispušteno, gospodina Zlojutra niko nije pitao. A i zašto bi, kad gospodin Zlojutro ne radi u Dispečerskom centru! ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Da l' se desilo – a bilo je na TV

Stigli smo do tačke gde mediji kreiraju događaje (da ne kažem izmišljaju ih), a zatim mediji postaju tema događaja. Posle slede reakcije i komentari. Dodajte ovde i društvene mreže kao virtuelnu javnost i onda nastaje potpuni haos

Postoji ofucana floskula o verovanju kako se nešto "nije desilo" ako nije bilo na televiziji. Zato se, valjda, prisutnost na televiziji smatra vrhunskom promocijom. Možda je ova izreka bila tačna u doba nevinosti medija, baš kao Boško Obradović koji želi da se pojavi u Dnevniku i skine medijski mrak u Srbiji.

Manipulacije su, nažalost, danas mnogo komplikovanije. Stigli smo do tačke gde mediji kreiraju događaje (da ne kažem izmišljaju ih), a zatim mediji postaju tema događaja, dakle, imamo metadogađaj. Posle slede reakcije i komentari na događaj o medijima koji se odigrao samo u medijima. Dodajte ovde i društvene mreže kao virtuelnu javnost i onda nastaje potpuni haos. Možda sada više ništa nije jasno, ali je očigledno da je iz medija nestala potreba za postojanjem realnosti. Kreirana stvarnost postaje važnija od činjenice da li se nešto zaista desilo ili ne. Zato sam pokušao da se prisetim nekoliko primera medijskih "ispala", odnosno događaja koji su se pojavili u medijima, ali je sporan njihov dodir sa stvarnošću.

Na prvom mestu je svakako žurka ispred televizije Pink. Tamo je u subotu učesnike protestnih šetnji očekivao vlasnik Željko Mitrović alijas DJ Žeks. Prvo je predstavnike opozicije plašio moćnim razglasom i cisternama punim govana rešen da odbrani istinu, žene na televiziji, Vučića i sve po redu. Posle je umekšao plej listu na društvenim mrežama i nudio sokiće i sendviče. Nažalost, na žurci se niko nije pojavio, a Žeks je sam puštao muziku automobilima u prolazu i kupcima u Maksiju preko puta. Realno, smarao je komšiluk preglasnom muzikom, al nije došla komunalna da seče struju. Sve bi ostalo na nivou klinca kome niko nije došao na rođendan, da DJ Žeks nije vlasnik medijske imperije Pink, pa je danima u svim vestima obavezan prilog bio video-spot sa žurke koje nije ni bilo. Dakle, nije važno što vam niko ne dolazi, ako imate televiziju, možete da nastavite da smarate gledaoce, koji sam ja meni frajer, a!

Drugi primer medijskog "ćorka" dolazi sa televizije O2. Danima je pompezno najavljivan dokumentarac o navodnim kriminalnim aktivnostima Vuka Jeremića.

"Informer" i Antidot nedeljama pumpaju ovu priču, ali kad se pusti film na televiziji, očekivao se pad Vuka Jeremića, samo ne znam kakav.

Dokumentarac o Jeremiću "Veza Hongkonga, lista Patrika Hoa", koji je snimio Metju Rasel Li, opisuje kako je Jeremić, navodno, lobirao za Kineze preko nevladine organizacije. Film je emitovan bez bilo kakvog konteksta, bez dodatnog pojašnjenja, sa pompeznim ciljem da se "raskrinka" Jeremić. Ja sam posle filma shvatio da su Amerikanci pobesneli što Kinezi preuzimaju resurse po Trećem svetu i shvatio da su insajderske informacije koje je autor dobio iz Srbije, u suštini, poreska prijava Vuka Jeremića. Nije optužen u Americi, nije optužen u Srbiji, a ti likovi sa kojima se viđao slikali se i viđali i sa Vučićem, što se vidi i u samom filmu. Predsednik je izjavio kako nije gledao film, ali je siguran da tu ima nešto, pa je čudno kako niko ne ispituje Jeremića. Film je emitovan i desilo se veliko ništa.

Moji prijatelji su mi rekli da je super bio "Utisak nedelje", da je Olja bila super, da je bila u pantalonama i da je sve kao nekad. Problem će biti što za razliku od prethodnih režima – od Slobe naovamo – danas niko iz vlasti neće hteti ni smeti da gostuje u emisiji. Da li to znači da će Olja stalno morati da bude Vučićev đavolji advokat, jer glupo je da se svi slažu i isto misle. Sad sam ja kao ona deca što im prepričavaju film koji nisu gledali, a to je često bolje od originala, samo ako imaš druga ili drugaricu koji lepo umeju da ti prepričaju. Ja sam na onom drugom kablu dok ne prođe ugovorna obaveza. Znači, bilo je na televiziji, nemam taj kanal, nema na Jutjubu, al ko da sam gledao.

Moja keva tvrdi da svaka penzionerka izabere jednu seriju pa gleda, to ti dođe kao dnevna zanimacija. Ona gleda "Istine i laži" na TV Prva – nije jedina. Valjda je to megapopularna serija. Tokom dana, u "150 minuta", često gostuju glumci iz serije pa pričaju kako ih ljudi vole, kako kriziraju kad je pauza između sezona i da ih poistovećuju sa likovima. Ko Sopranosi, bokte. Jedini subverzivni element, ako se tako može reći, u ovoj seriji je lik Joce, sekretara gazde (Buleta Goncića) koji je siva eminacija. Ironičan, brz na jeziku, tračara, ali mu je srce ipak na mestu. Ah, da, i mnoogo je feminiziran, da ne kažem gej. Zanimljivo je što je publika prihvatila lik, on je jedan od omiljenih, a Dušan Kaličanin, koji tumači ulogu, postao je zvezda. Dečko je glumac i baletan u Pozorištu na Terazijama, bio je učesnik u rijalitiju "Maldivi" na televiziji Hepi... Dakle, borio se za svoju šansu.

Dušan je uspeo da u razgovoru sa Majom u "150 minuta" gotovo 10 minuta govori o Joci, njegovim ljudskim osobinama, seksualnim preferencijama – a da ni on ni voditeljka ne upotrebe reč "gej" ili "homoseksualac". Fenomanalni eufemizam za gejeve koji sam čuo ovom prilikom glasi – "to su te osobe koje su intenzivne!" Možda se Joca u seriji oslobodio stega, ali Dušan i Maja još nisu. Ma, skapirala je i moja keva da je Joca gej, slobodno recite. ¶

Dosta nam je političkih komesara

"Spiskovi jedne savetnice za 18+", "Vreme" br. 1474

Novinarka Tamara Skrozza u članku o televizijskom nastupu predsednikove savetnice Suzane Vasiljević ponovo piše o intervjuu koji sam za "Politiku" uradio sa tadašnjim predsednikom Borisom Tadićem u aprilu 2008. godine.

Skrozza navodi da "i dalje stoji iza svog teksta" o tom intervjuu objavljenog u "Vremenu" 17. aprila iste godine i da "i dalje smatra da se nekorektno i nedopustivo ponašanje savetnika (Nebojše Krstića) "kažnjava" posebnim tekstom, antrfileom, bojkotom, bilo kako osim citiranjem interne komunikacije koja se dešavala tokom intervjua".

Verujem da javnosti i kolegama, pa i Tamari Skrozzi, dugujem podsećanje na ono što se desilo u kabinetu predsednika Tadića aprila 2008. godine i nešto kasnije, pogotovo zbog toga što su neki od aktera i dalje važni u političkom životu, što je i dalje potrebno objašnjavati šta je cenzura i da ne postoji "interna komunikacija tokom intervjua".

Predsednik Republike je krajem marta 2008. godine poslao pismo glavnoj urednici "Politike" Ljiljani Smajlović zatraživši da državnim organima "hitno dostavi" dokaze na osnovu kojih je pisan tekst o imovini preminulog gradonačelnika Beograda Nenada Bogdanovića. I pre nego što je pismo stiglo do glavne urednice, objavile su ga novinske agencije bliske vlasti, čime je pojačan pritisak na uređivačku politiku najvažnijeg srpskog lista.

Ljiljana Smajlović je Tadiću odgovorila da novine ne rade za državne organe, već za čitaoce. "Neka nadležni državni organi rade svoj posao, a novinari 'Politike' će da rade svoj, u skladu sa zakonom i etičkim standardima. Nadam se da ih vaša intervencija s vrha državne i političke vlasti neće zaplašiti. Iskreno verujem da vam to nije ni bila namera", napisala je Smajlović.

U toku je bila izborna kampanja posle iznenadne ostavke Vojislava Koštunice na mesto premijera, i Nebojša Krstić nam je predložio intervju s Borisom Tadićem, koji bi bio predizborni ali i prilika da se raščiste odnosi kabineta predsednika sa "Politikom". Prihvatili smo ponudu.

Tokom intervjua, savetnik Krstić dobacivao je i odgovarao na pitanja umesto predsednika, sedeći u fotelji pored njega i mene. To je u jednom trenutku postalo neprijatno i Tadiću, pa mu je odbrusio: "Ja odgovaram."

U skladu sa dobrom novinarskom praksom, intervju je pre objavljivanja poslat savetniku Krstiću kako bi proverio da li su predsednikovi odgovori tačno preneti. Krstić je, međutim, uzeo sebi za pravo da izbaci cele delove intervjua, uključujući i predsednikovu tvrdnju da je glavna urednica "Politike" "krivotvorila" njegovo pismo, a da je novinarka "Politike" koja je uzela izjavu od jednog funkcionera Demokratske stranke počinila "teško krivično delo" neovlašćenog snimanja razgovora. Ni ja, kao autor intervjua, ni Ljiljana Smajlović, kao glavna urednica, nismo prihvatili Krstićevo krivotvorenje razgovora s predsednikom. Objavili smo ceo intervju onako kako je tekao, sve sa upadicama savetnika Krstića.

To se nije dopalo ni Tadiću, ni Krstiću, a ni Tamari Skrozzi, koja u "Vremenu" od 17. aprila 2008. objavljuje jednostrani komentar / analizu pod naslovom "Stenogram iz Predsedništva" sa tvrdnjama da je "Politika" prekršila sva novinarska pravila. Skrozza je tada napisala – a i danas "stoji iza svog teksta" – da je praksa domaćih ali i "većine stranih medija" da dozvole sagovorniku da "iz svojih odgovora izbaci šta želi ili da u njih ubaci nešto što smatra značajnim". Moj razgovor s predsednikom nazvala je "svađom", dodala da "opšti ton intervjua prevazilazi dopuštenu (i čitaocima uvek atraktivnu) formu konfrontirajućeg razgovora", da "nekako ne priliči listu koji ima ugled kakav ima 'Politika'" i da se od medija kakav je "Politika" "očekuje da pokaže makar elementarno poštovanje prema instituciji predsednika Republike".

Skrozza se te 2008. čudi "kako je ovaj intervju uopšte objavljen": "Kabinet predsednika Tadića, baš kao i neki drugi viđeniji kabineti u Srbiji, poznat je po detaljnim autorizacijama i pažnji posvećenoj svakoj reči, a to se ovaj put očigledno nije dogodilo. Izvori "Vremena" iz pomenutog kabineta potvrđuju da autorizacije nije bilo – kako se navodi, "prepoznali su zlu nameru", pa su od autorizacije odustali.

Skrozza nije pozvala ni autora intervjua ni glavnu urednicu da proveri tvrdnje svog izvora, prostor u novinama dala je samo istomišljenicima i izvoru iz kabineta (Nebojši Krstiću?) koji su napali "Politiku", tvrdeći da objavljivanje intervjua nije bilo u skladu s pravilima novinarstva.

"Autorizacija" kakvu podrazumevaju koleginica Skrozza i Nebojša Krstić ne razlikuje se od cenzure. Ni u jednoj slobodnoj zemlji novinar ne bi dozvolio sagovorniku ili njegovom savetniku da menja odgovore, izbacuje delove intervjua ili da zahteva da se intervju ne objavi. I zanima me gde mogu da pronađem definiciju "interne komunikacije" u intervjuu ili je to kovanica koju je Skrozza smislila da bi i danas opravdala Krstićevo pravo da "autorizuje", odnosno cenzuriše.

Pre intervjua s Tadićem uradio sam nekoliko intervjua s predsednicima država i nijednom se njihovi savetnici nisu nalazili u prostoriji u kojoj su intervjui vođeni, a kamoli da su sebi dopustili da ometaju intervju i odgovaraju u ime predsednika. Zbog verodostojnosti, kao i zbog potrebe da se javnosti predoči taj neobičan odnos predsednika i njegovog savetnika za medije, Krstićeve intervencije morale su da se nađu u intervjuu.

A kad smo kod poštovanja prema instituciji predsednika Republike, i dalje verujem da je minimum poštovanja da verno prenesete ceo tok intervjua i da ne pristanete na cenzuru. S ovim bi se danas, pretpostavljam, Tamara Skrozza složila. Ali ne i pre deset godina.

Tada joj je savetnik Krstić bio relevantan sagovornik i pored svih dokaza da se on i kabinet predsednika obračunavaju s neposlušnim novinarima. Skrozza u decembru 2009, pošto je Ljiljana Smajlović – dobrim delom i zbog intervjua koji je Skrozza kritikovala – smenjena s mesta glavne urednice "Politike" i baš u vreme dok se Tadićev kabinet rešavao preostalih "politički nepodobnih" novinara iz ovog lista, objavljuje intervju s Krstićem i dozvoljava mu da komentariše "Politikin" intervju s Tadićem.

"Bio je to jedan od retkih neprofesionalnih i tendencioznih intervjua i on je bio sramota za novine i za urednika koji su ga takvog objavili. To je ocena većeg broja ozbiljnih novinara, a ne moja. Ali, sve to ide u rok službe. Moja uloga je uglavnom tehnička, u

organizacijskom smislu. Dakle, ne naročito značajna", izjavljuje tada Krstić, nazvan u naslovu "autsajderom sa Lekinog brda". Skrozza "autsajdera" ne pita ništa o pritiscima kabineta na uređivačku politiku i o otpuštanju novinara iz "Politike", verujući Krstiću na reč da mu je uloga "uglavnom tehnička, u organizacijskom smislu".

Šta se to promenilo kad je Tamari Skrozzi savetnik predsednika Tadića bio relevantan sagovornik, a poslednjih godina zamera kolegama koje razgovaraju sa savetnicom predsednika Vučića? Samo predsednik. Da neko danas napravi intervju sa Suzanom Vasiljević kakav je ona napravila s Nebojšom Krstićem ne postavivši mu nijedno provokativno pitanje, Skrozza bi nema sumnje tog novinara napala u "Vremenu".

Kaže Skrozza "kad bi se danas neki medij usudio da u zagradama objavi svoju komunikaciju sa savetnicom Vasiljević, kad bi se drznuo da opiše sve što se dešava iza zatvorenih vrata, tokom organizacije predsedničkih putovanja, šta se dešava s novinarima koji "zgreše"... ne bi od tog medija ni kamen na kamenu ostao".

Skrozza i mnogi drugi novinari koji su podržavali tadašnji režim okretali su glave dok su Tadić, Krstić i ostali iz Demokratske stranke "kamen po kamen" razgrađivali kritičke medije. Neke kolege su zdušno, kao politički komesari, pomagale režimu u tom poslu.

Kao predsednik Udruženja novinara Srbije i urednik "Pištaljke", jednog od medija sa spiska koji je savetnica Vasiljević pokazala u "Insajder debati", znam da se ni 11 godina od mog intervjua s Tadićem situacija u medijima nije bitno popravila i da su za to, između ostalih, odgovorni i predsednik Vučić i savetnica za medije Vasiljević. Ono što je drugačije jeste da je Udruženje novinara Srbije jače nego što je bilo tada, kada je NUNS bio miljenik vlasti, funkcioneri NUNS-a politički komesari u glavnim medijima, a država u saradnji s NUNS-om pokušavala da otme imovinu Udruženja novinara Srbije.

Zato mogu da garantujem da će Udruženje novinara Srbije podržati svakog novinara i svaki medij koji kritikuju vlast i da neće ćutati ako bilo koji kolega zbog svog rada trpi politički progon.

Dosta nam je društveno-političkih radnika i političkih komesara u novinarstvu. ¶

VLADIMIR RADOMIROVIĆ, glavni i odgovorni urednik "Pištaljke" i predsednik Udruženja novinara Srbije

Među Hiperbolidima

Niče je bio u pravu: najveći neprijatelj istine nisu laži nego ubeđenja

Najbolje iskušenje za postajanje hrišćaninom danas nije fizička nego mentalna pustinja koja se zove društvene mreže ili sekcije veb komentara, gde god ih ima. Tu se danas živi pravo isposništvo, prava iskušenja, ko hoće da proba; tu se čeliči uzdržanost, strpljenje, smernost, ljubav prema bližnjemu svome; tu se retka prosvetljena duša okupa svetlom slašću svetačkog praštanja – ako je tome sklona, naravno. Tu je duhovna i okultna ranžirna stanica našeg modernog sveta, dva koloseka koja jure paralelno, u suprotnom pravcu, ali u krug, oko istog prostora: tu je čovek najbliži i Bogu i Đavolu. I sebi i drugima, ni sebi ni drugima.

Jer, retki su prostori u našem nevirtuelnom životu toliko korodirani zlobom, cinizmom i zapenušanom psihopatijom, hordama trolova, botova, verbalnih plaćenih ubica i emocionalnih vampira. Nema mnogo prilika u jednom iole uređenijem životu – s izuzetkom robije ili, ranije, JNA – gde se ljudska priroda sreće u tako ogoljenoj i oljuštenoj formi, pušeća, drhtava, oderane kože pristojnosti i empatije. Digitalni trgovi, zagušljive, izluđujuće eho komore anonimizovanog impulsa su za modernog čoveka nešto najbliže doživljaju koji je imao Isus hodajući po Galileji, propovedajući svoje slovo.

To nije mitsko carstvo Hiperborejaca, u kome vlada večno proleće, nego Hiperbolida, carstvo mraka i bratstvo lave i leda. Hiperbole su njihov jezik, jezik vatre i katrana, jezik kiseline i otrova, jezik žuči i pljuvačke, jezik koji zvuči kao grebanje veštičjih noktiju po vratima zabačene, proklete kuće. Taj jezik nije pravljen da prenosi misli nego emocije i slepa ubeđenja; on ne govori, on vrišti.

Hiperbola... dijabola... *diavola*... đavolja...

Hiperbolidi su ljudska rasa propuštena kroz Đavolov megafon. Sutradan, ako ih sretneš iza ugla, nećeš ih lako poznati. Većina ih je... *obična*. Niko nije u stvarnom životu, u svoj njegovoj rutini i ravnoći, tako srećan kao na Fejsbuku, tako lep kao na Instagramu, tako uspešan kao na Linkdinu i tako razjaren kao na Tviteru.

Mreže su danas poslednja divljina za jezuite. Nije ni džungla, ni tundra, nego ekran. Ako si hrišćanin i hoćeš da miriš ljude, idi na Tviter, tu su ti bezbožnici i divljaci, tu su ti zavađeni i zabludeli pagani, tu možeš da budeš koristan. Ekran je tvoje iskušenje i tvoja jezuitska misija, tvitovi su tvoje apostolske besede, komentari su tvoje propovedi. Tu si, sam, ili branjen šačicom smernih pratilaca, protiv razjarene gomile. Tu se testira tvoja vera u tvoje principe. Tu se postaje mučenikom, ali tek posle, ako se neko seti da o tvom mučeništvu priča. I na mrežama hrišćani završavaju krvavi u pesku, proždrani od divljih zveri. U ranohrišćanskoj crkvi riba je bila simbol za Isusa; u tehnohrišćanskoj je to ptica...

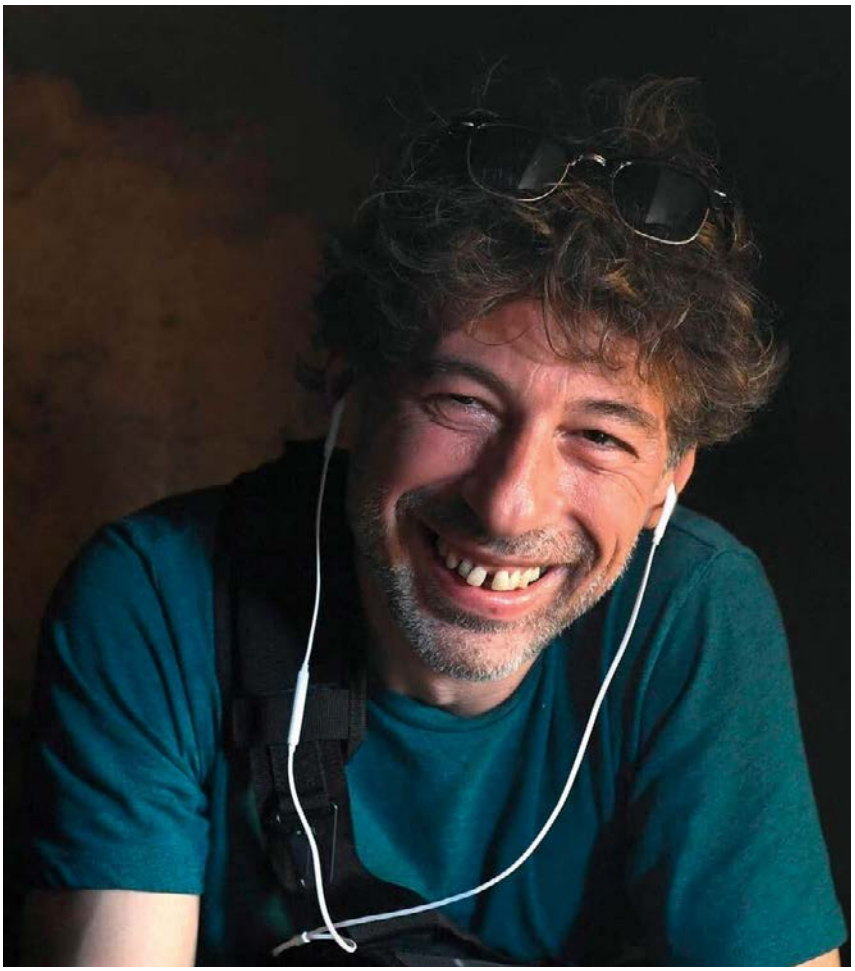
Tu, na mrežama, danas se vežba hrišćansko praštanje. Tu nam je svet koji hoćemo da popravljamo, tu nam se na pleća svaljuje sva njegova težina. Tu shvatimo, konačno i s teško prolaznim šokom, koliko nas je beznadežno izgubljeno. Buljuci mentalnih mrtvaca, svuda okolo, slepo kopaju sopstvene jame, pevaju pesme svoje smrti, zajapureni u svojim ubeđenjima, licencirani pravednici sa tapijom na bacanje prvog kamena. Nepopravljivi bez štapa sistema, slomljeni štapom sistema, terani štapom sistema... Upropašćeni, ako ih neko ne spase od samih sebe. Ljudsko vino, kako reče Rebeka Vest, koje se pretvorilo u sirće.

Niče je bio u pravu: najveći neprijatelj istine nisu laži nego ubeđenja. ¶

Intervju: Tamara Kotevska i Ljubomir Stefanov

Samoća se ničim ne

"Atidžina premisa 'uzmi pola, ostavi pola' je u svojoj suštini jedan od Milenijumskih ciljeva UN-a. Ovaj princip je u osnovi ključan u obezbeđivanju sigurnog izvora hrane"

U toku je 15. Festival evropskog dugometražnog dokumentarnog filma "7 veličanstvenih". Kao i prethodnih, i ove godine program je biran bez ikakvog ključa u pogledu zemalja, autora ili tema koje treba predstaviti. "Otvoreni smo za sve. Nemamo unapred zadat koncept, niti slogan. Tražimo samo kvalitet dok sastavljamo priču o našem svetu viđenom kroz objektiv modernih dokumentarista. U vremenu kada kvantitet dominira u svemu, mnogima je bilo teško da shvate da se neko samo kvalitetom bori da ostane vrlo precizno postavljen u tome šta bi bio kvantitet. Ta ideja je ovaj festival učinila specifičnim, ne samo kod nas već izvesno i u Evropi", rekao je Zoran Popović, koji je sa Svetlanom Popović kodirektor festivala, najavljujući ovogodišnju selekciju.

Na otvaranju prošlog utorka, 9. aprila, prikazan je makedonski film *Zemlja meda* u režiji sagovornika "Vremena" Tamare Kotevske i Ljubomira Stefanova, o ženi koja, kao u iskonskim vremenima, u slikovitim planinskim visovima pronalazi med u stenama i pokazuje kako se sklapa pakt sa prirodom. *Zemlja meda* je nagrađen glavnim odličjem u svojoj kategoriji na festivalu Sandens, najprestižnijem festivalu nezavisnog filma na svetu, a gotovo istovremeno kad i u Beogradu prikazan je na festivalu Visions du Réel u Nionu u Švajcarskoj, jednom od tri najznačajnija festivala dokumentarnog filma na tlu Evrope.

"VREME": Kako izgleda raditi film, uopšte ali i konkretno ovaj i ovakav film u četiri ruke, četiri oka, dva uma, dva doživljaja sveta...?

TAMARA KOTEVSKA I LJUBOMIR STEFANOV: Ovo nije prvi film koji radi ista ekipa – nas dvoje, snimatelji Fejmi Daut i Samir Ljuma i montažer Atanas Georgiev. Mislimo da smo se dobro uhodali, ali ipak sledeće projekte ćemo svako od nas solo.

Kako, uz koje izazove i prepreke nastaje jedan ovakav dokumentarni film?

Dovoljno je da pogledate film da biste dobili odgovor. Svakako da je za nas najskuplje vreme koje smo uložili u film a koje je od planiranih šest meseci prešlo u godinu, godina u dve, pa u četiri. I još traje. Cela produkcija, trogodišnje snimanje, rađeno je u okviru projekta Švajcarske agencije za razvoj i saradnju, sa minimalnim budžetom. Filmski fond Makedonije je ušao u postprodukciji, gde su se uključili i drugi fondovi.

Drugi izazov je lični dug prema protagonistima. Kada neko otvori svoj život tvojoj kameri, to je cena koja se ničim ne može platiti. U proteklih godinu i više, mi smo puno učinili za Atidže i ostale protagoniste filma, čak smo za Atidze kupili i kuću u susednom selu gde joj živi rođak, ali to po nama nije dovoljno. Njena samoća je nešto što mislimo da se ničim ne može nadoknaditi, a naše zbližavanje sa njom proteklih godina ne dozvoljava nam da jednostavno odemo.

može nadoknaditi

Fotografije: Promo "7 veličanstvenih"

Da li ste radeći na ovom filmu saznali nešto sasvim novo i otrežnjujuće na temu tog stalno osetljivog odnosa čoveka i prirode?

Naše iskustvo obrađivanja tog odnosa čovek–priroda je veliko. Mi smo i pre ovog filma radili slične teme. Razlika je ovde u tome da je taj odnos prikazan kroz ljudsku dimenziju.

Danas svet muče više krupna *environmental* pitanja – klimatske promene, gubitak biodiverziteta... Problem koji ovaj film dotiče je pre iskorišćavanje prirodnih resursa. Atidžina premisa "uzmi pola, ostavi pola" je u svojoj suštini jedan od Milenijumskih ciljeva UN-a – *Equal share of benefits between user and provider*. *User* je u svakom slučaju čovek, dok je *provider* priroda, u ovom slučaju pčele. Nije ovo film o pčelama, one su samo primer. Ovaj princip je u svojoj osnovi ključan u obezbeđivanju sigurnog izvora hrane, za oboje, i za Atidze i za pčele.

Da li ste pomislili da je ova priča previše zahtevna i bogata za samo jedan film? Da li ste strahovali da će vam se priča oteti kontroli i razliti se u više rukavaca i digresija?

Pa, ne. Još na samom početku smo imali jasnu predstavu o tome šta ovaj film treba da nosi. Scena gde Atidže vadi med i govori pčelama "pola meni, pola tebi" snimljena je prvih nedelja. Ta poenta je bila sigurna praktično od samog početka. Ono što je bilo potrebno je konflikt. I onda su se pojavili Husein i porodica.

S obzirom da je količina materijala bila masivna, ne samo u satima, kojih je oko 400, već i u sadržaju događaja koji su bili snimljeni, svakako da je bilo teško baciti u korpu dobar deo tih preostalih 399 sati. Pogotovo što je tu bilo i scena koje su, kao vizuelna estetika recimo, na neki način impresivnije od onoga što je ušlo u film. Međutim, i pored toga što smo pre montaže pregledali ceo materijal, razlika između prvog i zadnjeg reza minimalna je u pogledu sadržaja, odnosno skoro i da nismo menjali scene. Svakako, strpljenje je jedini put da se dođe do istine u dokumentarnom filmu.

Da li bi vam smetalo ako bi neki ovo vaše ostvarenje predstavili i kao aktivistički film?

Ne bismo hteli da publici nametnemo mišljenje. Film je višeslojan i svako pronađe značenje u kome se pronalazi. U Hong Kongu posle projekcije prišao nam je muškarac srednjih godina i sa suzama u očima je rekao: "Samoća je ista svuda, bez obzira da li živite u Bekirliji ili prenaseljenom Hong Kongu."

Šta nagrada na festivalu Sandens donosi vašem filmu po pitanju prodaje, plasmana, distribucije, vidljivosti...?

Ta nagrada se desila tek nedavno, mislimo da je prerano za pričanje. Već imamo američkog distributera, ali premalo informacija.

Kako vam izgledaju aktuelna scena i ponuda kreativnih dokumentarca na evropskom i na svetskom nivou danas?

S obzirom na naše dosadašnje iskustvo po festivalima širom sveta, ne bismo pogrešili kad bismo rekli da živimo u verovatno najzahvalnijem vremenu za pravljenje i gledanje dokumentarnih filmova. Znatno više nego za igrane, za koje se čini da nekako opadaju interes i kreativnost. Planeta se danas čini kao jedna nedogledna filmska traka za dokumentarce, ne samo zbog izuzetno bitnih tema i problema za čije obrađivanje je dokumentarac očito idealan medijum, nego i zato što su se filmadžije oslobodile tehnoloških okova. Danas samo jedan čovek sa DSLR-om može da uradi remek-delo ukoliko se dovoljno posveti i ima istrajnost da doživi realnost sa svom njenom magijom. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Iz nedostižnih vremena

O *Nizvodno od sunca*, Dini Rutić i još nekim detaljima iz 1969. godine kad su snimljeni naši antologijski filmovi

Nacionalni televizijski prostor možda je kao retko ranije obeležen trenutnim "ratom kontenta" između dva kablovska operatera, SBB-a i Telekoma. Taj klinč se ogleda u overprodukciji domaćih igranih serija, na novom/starom kanalu Nova S, dojučerašnjem TOP-u, i MTS-u sa pripadajućim pulom televizija nacionalne frekvencije – Pink, Prva i O2. Ne zaostaje ni RTS, koji pored sopstvenog reprezentativnog premijernog serijskog programa, jedini redovno i svakodnevno reprizira jugoslovensku kinoteku igranog filma. Na popodnevni termin određen za ovaj program, svaki čas nas podseća najava od odabranih sekvenci kojom je sada čuveni anonimni montažer RTS-a definisao naš aktuelni trenutak.

Izbor naslova kinotečkog programa RTS-a baziran je uglavnom na retko repriziranim filmovima B produkcije kinematografije SFRJ. Koliko su ta vremena kvantitetom i kvalitetom danas nedostižni uzor, prvi je pre dve godine u jednom od svojih poslednjih tekstova, govoreći o 1967, pisao Aleksandar D. Kostić. Zadržimo se samo na jednom od prikazanih filmova na RTS-u, *Nizvodno od sunca* Fedora Škubonje, zato što je 1969. godine u konkurenciji od dvadeset osam naslova osvojio pulsku Zlatnu arenu za najbolji film, ali i možda ponajviše zato što je u njemu glavnu ulogu igrala Dina Rutić.

Dina Rutić je preminula 22. januara ove godine, što naša javnost nije iskoristila da makar donekle ublaži nepravdu zbog koje je karijera ove glumice bila nedovoljno istaknuta. Retkima koji su je poznavali ostaće upamćena kao najvoljenija žena nekog koga su svi obožavali, kao supruga glumca Zorana Radmilovića. I zato ovaj lament, ne epitaf, o njoj i filmu *Nizvodno od sunca*.

Pomenuta 1969. godina pik je idejne i žanrovske raznovrsnosti kroz značajnu prisutnost crnog talasa *Vrane, Rane radove, Zasedu* – autorske filmove Puriše Đorđevića i Kokana Rakonjca. Potom komedije *Bog je umro uzalud*, *Silom otac*, i trilere iz socijalističkog društva *Ubistvo na svirep i podmukao način, Divlji anđeli*, i svakako još uvek dominantan NOB narativ – *Most, Krvava bajka* i pre svega i svih, najpoznatiji ratni spektakl *Neretva*. Međutim, najveći broj ostvarenja, suprotno sadašnjem trendu scenarističke i scenografske metropolizacije (beogradizacije), tematski je određen endemskim i antropološkim mentalitetom srpske, hrvatske, bosanske, makedonske provincije ili sela u bitno izmenjenim i dramatičnim ratnim / poratnim okolnostima. Sve to nalazi se u filmovima *Oseka, Kad čuješ zvona, Horoskop, Vreme bez rata, Moja strana sveta, Sramno leto* i u filmu koji je tema ovog teksta – *Nizvodno od sunca*.

Fotografije: Screenshot

Film priča o mladoj učiteljici (Dini Rutić) koja prvi posao stiče u zabačenom planinskom selu na Pešteru, naseobini dva međusobno suprotstavljena plemena Bakića. Na drugom nivou filma je opšti konflikt između njih, dakle, seljaka i vlasti zbog prinudne emancipacije društva, u kome (konfliktu) su svi koji se staraju da se sprovede zabrana držanja koza, spreči bespravna seča šume, deca da počnu da pohađaju osnovno obrazovanje. Udruženi rad predstavljen kroz izgradnju seoske škole proizvešće tragičnu kulminaciju potcrtanu kolektivnim predrasudama i zluradošću, gordošću pojedinaca, naspram koje je jedino ženska racionalnost i empatija lokalne učiteljice. Razastrta između delegiranog načelnika vlasti (Aleksandar Gavrić) i lokalnog autoriteta sela (Dragomir Bojanić), u finalu ali prekasno, prikloniće se potonjem kroz jednu od najemotivnijih tet-a-tet scena jugoslovenskog filma, zagrljaj Gidre i Dine Rutić. Godina 1969. koincidira sa Gidrinim povratkom iz Italije i špageti vestern delom njegove karijere, kada sa filmovima *Nizvodno od sunca* i gorepomenutom *Osekom* dosеže vrhunac glumačkog opusa. Reditelj Fedor Škubonja obogatio je film i značajnim epizodama koje su tumačili Jovan Janjićijević Burduš, dva crnogorska glumca Bora Begović i Veljko Mandić, i Zlatko Madunić iz Hrvatske.

Fedor Škubonja je bio Dalmatinac koji je u Beogradu završio Akademiju za film i pozorište. Snimao je uglavnom dokumentarne i kratkometražne filmove, za dečiji film *Izgubljena olovka* 1961. je u Veneciji osvojio Zlatnog lava u kategoriji dečjeg filma. Skoro sva scenarija mu je pisala supruga Stanislava Borisavljević,

našeg filma

pa tako i *Nizvodno od sunca*, njegov poslednji igrani film. Nakon ovog filma Škubonja je postao direktor čuvene novosadske producentske kuće Zvezda filma, a preminuo je u Šibeniku 2008.

Dina Rutić rodila se tokom bitke na Sutjesci 1943. kao dete čuvenog hrvatskog glumca i prvaka HNK iz Zagreba Jože Rutića, i majke Ivke, takođe glumice, tada članova prvog partizanskog pozorišta na slobodnoj teritoriji. Urbana legenda kaže da joj je Sava Kovačević bio skoro pa kum po rođenju, a oba njena roditelja glumiće kasnije u prvom posleratnom jugoslovenskom filmu *Slavica*. Na filmu je debitovala kao osamnaestogodišnjakinja 1964. u čuvenom ostvarenju Vatroslava Mimice *Prometej sa ostrva Viševice* – javnost ju je odmah proglasila novom Milenom

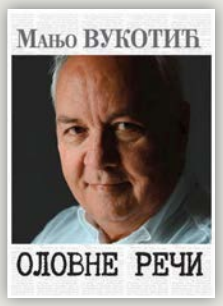
Dravić. Te iste godine Zoran Radmilović je ostvario prve dve značajne uloge, Kralja Ibija u Ateljeu 212 i kockara u filmu *Marš na Drinu*. Mnogo godina kasnije, reditelj Zdravko Šotra napisaće u autobiografiji *Držeći se za vazduh* da ga je već tad Zoran molio da u glumačku podelu TV drame *Provod* (1965) pored njega uvrsti Dinu Rutić u koju je bio zaljubljen i sa kojom je tako bezrezervno želeo da se upozna i zbliži. Tako se i desilo, venčali su se i dobili kćer Anu. Dina Rutić će tokom narednih godina ostvariti tek desetak manjih uloga, od kojih je najznačajnija u filmu *Sutjeska*, a poslednja u seriji *Banjica* 1984.

Zoran Radmilović je umro 1985. u pedeset drugoj godini. Dina se tad zauvek povukla iz javnosti, poput divnih glumica Radmile Andrić ili Milene Dapčević, koje su, takođe zaboravljene od društva, preminule krajem prošle godine.

Beograd poseduje samo jedan spomenik srpskom glumcu, upravo pomenutom Zoranu Radmiloviću. Tek manji deo njegovih najznačajnijih kolega dobili su ulice na Altini ili u Borči, dakle, daleko od centra grada, što njihovim žiteljima ne znači mnogo. Gradska vlast sa *ad hoc* inicijativama o novim imenovanjima povodom godišnjica, nema konkretni plan kako da nazivima ulica sačuva uspomenu na imena koja su simboli našeg filma i pozorišta. Akademija za filmsku umetnost i nauku već godinama je u svojevrsnoj hibernaciji i preostaju samo entuzijazam Jugoslovenske kinoteke i kulturno-obrazovna uloga RTS-a. Kao i ova naša kultura sećanja koja može samo da podseti na život, ne i da dočara svu lepotu i lik Dine Rutić. ¶

ZLATKO CRNOGORAC

Reči Manje Vukotića

Teško je naći veći kompliment od činjenice da je sa mog radnog stola u redakciji nestala knjiga Manje Vukotića "Olovne reči." Bilo je tu na kamari još knjiga, bilo je i luksuznih i skupih, ali je nestala baš Manjina autobiografija i samo se nadam da je u rukama nekog mlađeg novinara i da će taj iz nje nešto da nauči.

Jedino molim onog ko je knjigu "pozajmio" da mi je diskretno vrati zbog posvete koju mi je Manjo ispisao, krupnim slovima pisane ćirilice, na skoro celoj stranici predviđenoj za tu vrstu poruka.

Knjigu sam nabavio, pročitao, ali nemam posvetu, pa mi nekako deluje obogaljeno. Nije to ista knjiga kao ona moja.

Duže od pola veka karijere teško je pravedno sabiti u dvestotinak strana, a mene je iznenadio poseban lirski naboj u Manjinim sećanjima na život i karijeru.

On koji je svoju karijeru dobrim delom posvetio sprovođenju krilatice "brzo, kratko, jasno" raspevan je kao neki pesnik, posebno u opisima detinjstva, mladalaštva i emotivnih odnosa u, kako se to govorilo, "složenim okolnostima."

Otac se dokopao Amerike preko Zidanog mosta, bio je četnički komandant, a stričevi su bili "Titovi generali." Dirljivi su opisi majke koja sa izvora na leđima nosi vodu da zalije skromnu baštu... Manjo kao da je do pojave ove autobiografije krio svoju literarnu prirodu.

Sve dalje su "olovne reči" o generaciji kojoj i sam pripadam, kada se sve štampalo u olovu, i reči i slike, ali su barem grafički radnici mogli da piju mleko u neograničenim količinama.

Kroz Manjinu novinarsku karijeru i sudbinu prelama se istorija Jugoslavije i Srbije, ali kako to biva sa autobiografijama, reč je o subjektivnom osećaju sveta i okruženja pa neko može osporiti autentičnost pojedinih tumačenja, ali, u svakom slučaju, to jeste knjiga koja doprinosi razumevanju istorije novinarstva, vazda u vrzinom kolu između politike i pravila našeg zanata. ¶

D. ŽARKOVIĆ

Primetno je da veze

"Želim i nameravam da objavim antologiju najnovije srpske drame na poljskom, ali konkurs srpskog Ministarstva kulture podrazumeva prevođenje samo onih drama koje su već objavljene u knjigama"

Gabriela Abrasovič, Poljakinja, poznaje srpsko, hrvatsko i ostala regionalna pozorišta i dramu bolje od većine domaćih teatarskih poslenika. Upravo pokušava da uspostavi saradnju sa našim Ministarstvom kulture i informisanja u nameri da u Poljskoj objavi antologiju srpske nove drame. Inače, na Univerzitetu u Katovicama radi naučni projekat o savremenoj hrvatskoj i srpskoj drami i pozorištu koji finansira poljski Nacionalni centar za nauku, prošle godine je bila koorganizator međunarodne naučno-umetničke konferencije o jugoslovenskom pozorištu i produkcijama u zemljama ex-Yu prostora, autorka je monografije o savremenom ženskom dramskom pismu u Srbiji i Hrvatskoj i više naučnih radova kojima predstavlja transkulturne prakse u postjugoslovenskoj drami i pozorištu. Bavi se prevođenjem dramskih tekstova sa SH/B/CG jezika, priprema zbirku savremene hrvatske drame na poljskom jeziku, i nada se da će objaviti pomenutu antologiju srpske drame. Ima 37 godina.

"VREME": Verovatno vas svi pitaju šta vas je privuklo ex-Yu drami i pozorištu, što je i razumljivo s obzirom da su retki strani stručnjaci tog usmerenja.

GABRIJELA ABRASOVIČ: Ja sam zapravo počela da studiram novinarstvo. Moja grupa je dobila zadatak da istražuje nešto u vezi sa ratom u Jugoslaviji, pa se ispostavilo da u poljskim medijima ne znaju neke osnovne stvari o Jugoslaviji. Na primer, moglo se pročitati da su Montenegro i Crna Gora dve zasebne države. To istraživanje me je zainteresovalo za Srbiju, pa sam paralelno upisala i Grupu za srpski jezik. Odmah mi se dopalo, baš sam zagrizla, naročito su me privukli filmovi, mislim da nema šta nisam gledala od srpskog filma. Lektorka mi je bila profesorka Gordana Đurđev, rodom iz Zrenjanina, i ona nas je sve zarazila filmom. Prvi film koji nam je pustila bio je *Skupljači perja*, i ja sam potpuno odlepila. Dobro, svi smo gledali Kusturicu pre toga, ali ovo je bilo nešto posebno, nešto od svega drugačije. I više mi se dopalo. Na tom samom početku nije u našim bioskopima bilo puno ovdašnjih filmova, a ja sam bukvalno sve htela da znam, sve sam upijala kao sunđer. Nisam mnogo birala. Ni u muzici. Sve sam slušala, čak i narodnjake. Kad sam malo porasla (smeh) i imala više znanja, počela sam da pravim i selekciju.

Kako je išlo sa literaturom?

Na početku sam čitala ono što sam morala – klasičnu lektiru. Dosta smo čitali i poeziju, i to zahvaljujući mojoj mentorki, profesorki Magdaleni Koh. A onda sam otkrila i jako zavolela Krležu. Na trećoj godini sam pisala rad u kome sam analizirala *Na rubu pameti*, pa sam za diplomski odabrala poređenje tog romana i *Ferdidurke* našeg Vitolda Gombroviča. Bila je to jedna dobra, inspirativna i potentna tema. Htela sam da radim Krležu i za doktorat, iščitavala ga manijački – jer čovek je baš mnogo pisao (smeh) – i onda se moja profesorka vratila sa nekog simpozijuma u Dubrovniku posvećenog savremenoj hrvatskoj drami odakle je donela gomilu tekstova koji su se pokazali izuzetno vrednim i zanimljivim. A u Poljskoj se tada nismo baš bavili tim novim dramama. Profesorka Koh je organizovala seminar srpske i hrvatske savremene drame, i ja sam odlučila da se koncentrišem na savremeno žensko dramsko pismo u Srbiji i Hrvatskoj, što je kasnije bilo i tema moje doktorske disertacije.

Kako je izgledao vaši prvi susret sa Srbijom?

Za jednog studenta stranog jezika, dosta sam kasno doputovala u Srbiju, tek na četvrtoj godini. Konsultovala sam profesorku Gordanu Đurđev da li da izaberem Beograd ili Novi Sad, i ona mi je preporučila Novi Sad, sa obrazloženjem da se u Vojvodini sporije govori pa da će mi biti lakše (smeh). I stvarno sam brzo ušla u štos. Kada sam sledeće godine došla, niko nije provalio da sam strankinja, svi su mislili da sam vaša (smeh).

Poslednjih godina ste veoma često u Srbiji i Hrvatskoj na festivalima i premijerama, što je vezano za jedan značajan projekat na kome radite.

Da, pre dve godine sam aplicirala na jedan konkurs našeg Nacionalnog fonda za

postoje

Foto: Marija Janković

znanje, sa projektom "Pojava transkulturalizma u srpskom i hrvatskom pozorištu i drami", ali uzimam u obzir čitav post-Yu region. Istražujem veze, razmenu i umreženost na nivou pozorišne saradnje. Tako sam dobila i novog mentora, profesora Lešeka Malčaka, koji je kroatista na Slavistici i prevodilac, i već je bio urednik jedne zbirke srpske drame i jedne zbirke hrvatske drame. Ovaj projekat mi je finansijski omogućio da dolazim mnogo češće i da prilično redovno pratim pozorište u čitavom regionu. Profesor Malčak i ja upravo pripremamo antologiju najnovije hrvatske drame na poljskom jeziku u kojoj je 15 naslova. Knjiga će na jesen biti objavljena u Poljskoj, a finansijski je potpomognuta od strane Ministarstva kulture Hrvatske.

Šta je sa Srbijom?

To mi je i želja i namera, da čim završimo hrvatsku antologiju uđemo u projekat antologije najnovije srpske drame na poljskom. Za tako nešto moramo da nađemo finansijsku podršku i sa srpske strane, a to za sada deluje dosta komplikovano. Konkurs srpskog Ministarstva kulture podrazumeva i prevođenje drama, ali samo onih drama koje su već objavljene u knjigama. A vi znate kako se retko i teško drame štampaju u obliku knjige, i da se to uglavnom radi sa klasicima. Mi želimo da otkrivamo nova dramska imena. To je, naravno, put i da se te drame nađu na poljskim pozorišnim scenama, što ne može biti nevažno. Tako da se nadam da ćemo ipak naći put do srca Ministarstva kulture Republike Srbije. Pa bi onda na red došla i bosanska drama, crnogorska... (smeh) Šalu na stranu, to mi je najveća želja, da napravimo zbirku post-Yu dramskog pisma, transgranična varijanta, iz svake zemlje.

Koliko je srpsko pozorište zapravo prisutno na savremenoj poljskoj teatarskoj sceni?

Nedovoljno. Dolazilo je Plavo pozorište u Institut Grotovskog. U Olštinu, na Festivalu Demoludi, pre nekoliko godina čitav program je bio posvećen pozorištu bivše Jugoslavije. Ali ima mnogo scenskih čitanja, Biljane Srbljanović, Tanje Šljivar, Ivora Martinića... skoro svake godine nešto malo se dešava. Ali nema poljskih predstava na osnovu vaših tekstova. To bi ovo što sad radim, i što želim ubuduće da radim, moglo umnogome da promeni – gotovi prevodi savremenih drama. Da ne zaboravim da pomenem časopis "Dijalog", koji kontinuirano promoviše dramske tekstove sa ovih prostora.

Kako ocenjujete naše pozorište?

Najviše volim predstave koje su nastale na nekoj saradnji, prosto su najzanimljivije. Eto, prošle godine na Sterijinom pozorju jako mi je bilo zanimljivo *Carstvo nebesko*, jer sam očekivala nešto dosadno, već viđeno, Kosovski boj, mitovi... a onda vidim jedan nov pristup, jer radio je slovenački reditelj Jernej Lorenci, i rezultat je bio iznenađujući, odličan. Sjajna predstava. Ili, recimo, srpsko-kosovska saradnja. Jeton Neziraj, kosovski reditelj i pisac, u kombinaciji sa Minjom Bogavac, pa to je bila fantastična predstava. To prekoračenje granica, dokaz da se ipak može, takve stvari me najviše zanimaju, jer rađaju nešto novo. Ono što je primetno, jeste to da veze postoje, uprkos ratu i unatoč raspadu zemlje. A pozorište ipak najbolje poznajem u Novom Sadu... smem da kažem da mi se mađarsko pozorište najviše dopada?

Pa naravno.

Dakle, ja sam potpuno otkinula za Ujvideki sinhazom. Tek sam prošle godine otišla tamo, gledala sam *Hasanaginicu*, pa ja sam se totalno rasplakala na toj predstavi, nisam znala gde sam. Posle toga sam počela redovno da ih pratim. To je sasvim druga priča, oni su nešto posebno.

A Beograd?

Sticajem okolnosti sada češće idem u Zagreb, ali evo, poslednja predstava koju sam gledala, *Režim ljubavi* Tanje Šljivar u Ateljeu 212, jedna vrlo simpatična predstava koju bih rado odvela u Poljsku. Pre toga sam gledala *Vrat od stakla* Biljane Srbljanović, uglavnom mi se dopala predstava. Posebno Dragan Mićanović. Inače, Biljana Srbljanović i Milena Marković, to su dve istinske zvezde u Poljskoj. Možda uz njih još i Maja Pelević. Zato bi bilo važno da proširimo taj krug, u čemu bi planirana antologija odigrala značajnu ulogu. Pritom, uz promociju obavezno idu javna čitanja, pa nekoliko gostovanja ovdašnjih predstava. Jedan istinski pozorišni događaj. Jako mi je stalo da to izvedem. ¶

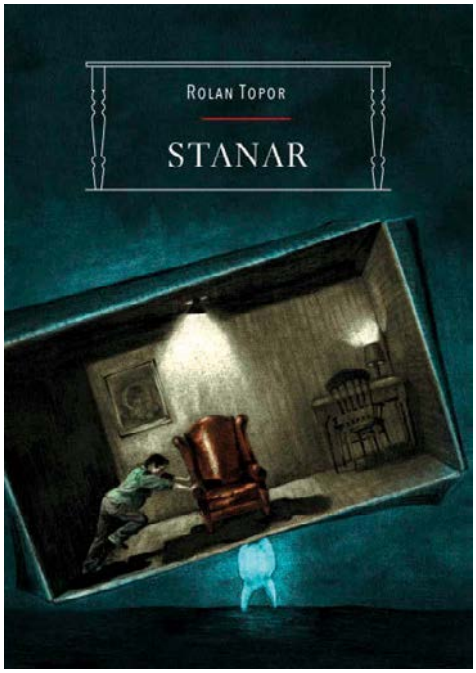
SANJA GLOVACKI

Proizvođenje jeze

Rolan Topor, *Stanar*, izdanje novosadskog Orfelina, u maestralnom prevodu s francuskog Olje Petronić

Rolan Topor, francuski pisac, scenarista, glumac, slikar, crtač stripova, bio je isuviše radoznao i višestruko talentovan da bi se mogao usredsrediti samo na jednu stvar, te je, kako to biva, svugde bio jako dobar ali i nedovoljno usredsređen da bi se, u oštroj konkurenciji, makar u jednoj oblasti obreo na samom vrhu. Bio je jedan od važnih likova pariske umetničke scene; bez njega bi taj veliki prostor bio drugačiji, siromašniji i lošiji, ali nikada na toj sceni nije bio u glavnoj ulozi, niti je bio prepoznatljiv lik izvan same Francuske. Teško je reći da li mu je uloga nekoga ko je uvek tu ali nikada u prvim redovima zapravo odgovarala ili mu je stvarala problem, tek, o Rolanu Toporu svet je saznao malo više posle čuvenog horora Romana Polanskog *Stanar*, urađenog upravo po motivima Toporovog romana.

Stanar je priča o izvesnom gospodinu Trelkovskom, relativno mladom muškarcu koji nema previše novca, te svu ušteđevinu ulaže, posle teških pregovora sa stanodavcem, u zakup skromnog stana. Malo je bizarno što je prethodna stanarka pokušala da izvrši samoubistvo skokom kroz prozor, ali je i ta okolnost, verovatno, uticala na cenu. Kako god, gospodin Trelkovski se useljava u novi stan, zadovoljan je, organizuje žurku povodom useljenja, ali se ispostavlja da je komšiluk prilično nervozan, pa će žurka da presedne svima, naročito Trelkovskom. Nedugo potom će, gonjen radoznalošću i nelagodom, otići u posetu prethodnoj stanarki. U bolničkom krevetu zatiče ženu "obloženu" gipsom i zavojima, a kada joj se nadnese nad lice, ona će pokušati nešto da mu kaže, ali umesto reči iz njenog se grla otima jeziv krik. Sutradan žena umire, a Trelkovski svakim danom ima sve veće probleme s komšijama. Topor upravo majstorski gradi sumračnu atmosferu punu naznaka, nedefinisanih pogleda, neprozirnih izraza lica, ali u toku pripovedanja nema ničeg dovoljno konkretnog, čak je sve u tolikoj meri neodređeno da se čitalac pita ne događa li se sve samo u glavi Trelkovskog: komšije su možda neprijatne, ali su razboriti ljudi, razgovori su u granicama korektnosti, a bubice svako ima, ima ih i

Trelkovski. Stvari, međutim, uprkos mirnom pripovedanju i humoru postaju sve napetije jer komšije, upornošću zombija, sve češće remete mir našeg junaka. Uvlači se strah kod Trelkovskog, razboljeva se, više nije u stanju da razlikuje stvarnost od košmara, njegov život izmiče kontroli, a onda se, jednoga jutra, posle teške groznice budi našminkan i obučen kao žena: komšije su ga, dok je bio u bunilu, preobukle u ženu! Trelkovski diže ruke od borbe s njima i beži iz stana, a da li će bekstvo da uspe – ostavljamo čitaocima da sami vide. Topor majstorski gradi atmosferu vrlo često ne pružajući ništa osim blagih naznaka, a kada se s naznakama pređe na brutalne i teško objašnjive motive, roman je već proprimio sve obrise horora koji čitaocima gmiže po leđima u vidu jeze.

Topor piše stilom prozirnim, bez suvišnih objašnjenja i opisa. Zapravo, on spada u one pisce koji vladaju neizrečenim. Upravo zato je i tako suzdržan, upravo zato naizgled sporedne epizode poput odlaska u kafe, ispijanje vina ili šetnja imaju vrlo precizne funkcije u njegovom pripovedanju. Kratak roman poput *Stanara* ne trpi duga skretanja i zaobilaženja, a opet, izleti su nužni da bi čitalac udahnuo, da bi se na trenutak oslobodio stanara i zagušljive atmosfere. Fantastični momenti su na neki način realistični i nije lako reći da li se to što Trelkovski vidi događa stvarno ili se to samo njegova glava poigrava s njim, dok realnost kao da je provučena kroz braonkasti filter, kao da je posredovana atmosferom iz kojeg izbija sva strava. U krajnjem, oni koji su pogledali film Romana Polanskog (za razliku od potpisnika teksta koji je film prežmureo) kažu da je roman složeniji, bolji i strašniji.

Izdanje Orfelina – s tvrdim koricama, kvalitetnim papirom, velikom marginom – opremljeno je Toporovim crtežima, uslužnjen pogovorima Tomasa Ligotija i Dejana Ognjanovića, te kratkom Toporovom biografijom.

Najzad, ali ne i na poslednjem mestu: prevod. Bez okolišanja valja reći da je prevod Olje Petronić maestralan. Ovoj bi se tvrdnji mogao uputiti naivni prigovor da je prevoditeljka mogla da napravi dobar prevod upravo zato što je Topor dobar pisac, zato što Toporov jezik dopušta dobar prevod, ali to nije ni jednoznačno ni tačno. Svedoci smo prevodilačkog potonuća upravo epskih razmera: vrhunski pisci u prevodima deluju kao duboko nesabrane osobe, a veliki filozofi kao smušene zamlate. Kada tekst prođe kroz ruke nedoraslog, nesavesnog ili, naprosto, rđavog prevodioca, od tog pisca jedva šta da ostane. Rolan Topor je imao sreće da ga prevodi Olja Petronić. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Država pred ogledalom

Za jednu komediju, ostvarenje Vinka Brešana *Koja je ova država!* je iznenađujuće depresivan film, melanholičan i onespokojavajući do srži, što odgovara stvarnosti o kojoj priča

Bure baruta na kome živimo, poznato i kao Balkan, neretko služi kao inspiracija regionalnim filmskim stvaraocima. To je očekivano. Kada već postoji toliko obilje eksplozivnog materijala, zašto ga ne koristiti? Hrvati su u poslednjih godinu i nešto ponudili lep mali niz filmova koji se, svaki na svoj način, bave hrvatskom/regionalnom zbiljom; u toj nisci su *Osmi povjerenik* Ivana Salaja, *Koja je ova država!* Vinka Brešana i *Poslednji Srbin u Hrvatskoj* Predraga Ličine. Nakon gledanja ovih filmova, jedno postaje jasno: u Hrvatskoj ne cvetaju ruže. Daleko od toga. Situacija u susedstvu je jednako turbulentna kao i kod nas, ako ne i turbulentnija. Brešanov film je veoma jasan pokazatelj toga. Gotovo tri decenije od proglašenja nezavisnosti i šest godina od pristupa famoznoj Evropskoj uniji, naši susedi su shvatili da je priželjkivana "zlatna budućnost" metastazirala u "sivu sadašnjost". Ništa nije ispalo onako kako su očekivali, a sada više nema ni Srba da budu okrivljeni za stranputice i neuspehe. To sveopšte nezadovoljstvo kao da se izlilo u novi Brešanov film. Stara ruska narodna poslovica, koju je i Gogolj koristio u svojim satirama, kaže: "Nemaš razloga kuditi ogledalo kada ti je njuška gadna". U Brešanovom filmu kucnuo je čas da se stane pred ogledalo. I prizor nije nimalo prijatan.

Za jednu komediju, ostvarenje *Koja je ova država!* je iznenađujuće depresivan film, melanholičan i onespokojavajuć do srži. Od prvog do poslednjeg kadra dominiraju sivilo i depresija, sa tek ponešto crnog humora koji je često ukorenjen u apsurdnom i/ili oniričkom. Centralna premisa je, u najmanju ruku, bizarna: grupa gnevnih hrvatskih penzionera krade leš Franje Tuđmana iz monumentalne grobnice, na šta vlast reaguje tako što, po svaku cenu, pokušava da zataška šta se dogodilo i ne dozvoli da vest o krađi dospe u medije. Ljude na vlasti ne zanimaju duboko ljudski razlozi zbog kojih su penzioneri učinili to što su učinili, jedino o čemu oni razmišljaju su vlastite fotelje, sve drugo im je posve nebitno, a gaženje preko leševa (u prenesenom, ali i bukvalnom smislu) sastavni je deo njihove bedne egzistencije. U državi na čijem su čelu takvi ljudi, stradaće svi oni koji još uvek imaju barem zrno savesti i samokritičnosti: general Stjepan Mikić (Nikša Butijer) ne može da prestane da razmišlja o samoubistvu koje će ga najzad osloboditi iz košmara u kome živi, dok se ministar Stanko Kelava (Krešimir Mikić) dobrovoljno zatvara u zatvorsku ćeliju kako bi pobegao od političke vrhuške kojoj pripada. Sa jedne strane je narod, razočaran i besciljan, sa druge političari, čija je jedina želja da ostanu na vlasti. Iako je Brešanov film reklamiran kao komedija, ako ćemo iskreno, u mnogočemu je bliži tragediji nego komediji.

Glumačka ekipa je na visini zadatka, savršeno vođena od strane reditelja. Mikić i Butijer (obojica u potpuno drugom raspoloženju u odnosu na pokazano u Ličininom *Poslednjem Srbinu*, glumački svedeni i naglašeno melanholični) imaju možda i najprominentnije uloge mada je film tako koncipiran da težište nije na jednom liku. Imajući u vidu da je u pitanju hrvatsko-srpsko-poljska koprodukcija, tu su i glumački gosti iz zemalja koproducenata: ovde tužnooki Lazar Ristovski po veličini uloge parira Mikiću i Butijeru, dok je Poljak Danijel Olbricki, poklonicima jugoslovenskog filma poznat po glavnoj ulozi u Zafranovićevom *Padu Italije*, vizuelno upečatljiv u ulozi hrvatskog predsednika, koji više podseća na lutka nego na živo biće. Tu je i slovenački glumac Sebastijan Kavaca, koji u ulozi premijera u sećanje priziva bivšeg predsednika Republike Srbije, Borisa Tadića. Ostali imaju mnogo manje prostora, ali treba izdvojiti Almu Pricu i Kseniju Marinković u malim ali upamtljivim rolama. Scenario Mata Matišića je veoma začudan, nelinearan, satirično se u njemu meša sa alegoričnim, te će oni koji očekuju "pučku komediju" biti duboko razočarani. Opet, očigledno da je *Država* pronašla one koji će je voleti i gledati. Novi film redatelja Vinka Brešana je tokom prvog vikenda prikazivanja u hrvatska kina privukao 23.212 gledalaca, što je drugi najbolji rezultat hrvatske kinematografije nakon ostvarenja *Svećenikova djeca*, koje je takođe režirao Brešan.

Nakon filmova *Kako je počeo rat na mom otoku*, *Maršal*, *Svjedoci*, *Nije kraj!* i *Svećenikova djeca*, Brešan je *Državom* potvrdio posebno mesto u okviru hrvatske kinematografije. Istina, njegovo najnovije ostvarenje je moglo biti za nekih pola sata kraće, ali, svejedno, utisak koji ostavlja je veoma snažan i gorak. Brešan je *Državom* svoju rodnu zemlju postavio pred ogledalo, a mi očekujemo da nešto slično uradi i neki od srpskih sineasta. Valja se. Ako je verovati najavama, Srđan Dragojević uskoro snima novi film, pa su šanse da se to dogodi u skoroj budućnosti prilično velike. Čekamo. ¶

ĐORĐE BAJIĆ

GILJOTINA BRITAN

"Evropsko pitanje" je bilo giljotina za mnoge britanske vlade, od Edvarda Hita, preko Harolda Vilsona, Margaret Tačer, Džona Mejdžora, Tonija Blera i Dejvida Kamerona pa sve do Tereze Mej

Britanska premijerka Tereza Mej ima šanse da bude proglašena za mučenicu, pod uslovom da o tome ne bude glasanja.

Britanski parlament ju je ponizio serijom glasanja protiv njenih sporazuma o Bregzitu koji je postigla s opunomoćenikom Evropske unije Mišelom Bernijeom. Te pregovore "Gardijan" opisuje kao dvoipogodišnji "karneval oholosti, podele i nelojalnosti". Paradoks je u tome što je britanski parlament glasao ne samo protiv Terezinog plana, već i protiv mnoštva alternativnih varijanti (vidi okvir: "Ne, ne, ne...").

Tomas Fridman, koji je kao stipendista Maršalovog fonda 1981. diplomirao u Londonu, tu se oženio i prva novinarska iskustva stekao na Flit stritu, sa dozom potištenosti razočaranog zaljubljenika piše u "Njujork tajmsu" o epskom neuspehu političkog vođstva zemlje koja je "odlučila da izvrši ekonomsko samoubistvo", ali se ne može složiti oko toga kako da se ubije. On vođstva torijevaca i laburista koji nisu voljni da postignu sporazum ni sa sobom, ni sa realnošću, opisuje kao "brodove ludaka".

Konstatuje kako mu se čini da je Ujedinjeno Kraljevstvo, peta najveća ekonomija na svetu, zemlja čije su elite kreirale modernu parlamentarnu demokratiju, moderne banke i finansije, industrijsku revoluciju i čitav koncept globalizacije, odlučilo da bez ikakvog dobro koncipiranog plana napusti EU, najveće svetsko tržište sa slobodnim protokom roba, kapitala, usluga i radnika.

TEREZA MEJ U ĆORSOKAKU

I laburisti su, baš kao i torijevci, podeljeni oko Bregzita. Bregzit preseca britansko društvo posred biračkog tela glavnih političkih partija, koje su od 1975. do danas radikalno menjale svoj odnos prema Evropi. Džeremi Korbin, lider laburista u čijim redovima ima dosta onih koji su sada za ostanak u EU, glasao je, primera radi, protiv pridruživanja EU 1975.

Kada je sve propalo i Tereza Mej pokušala da nađe spas u pregovorima sa Korbinom, tvrđi torijevski pobornici Bregzita su protestovali zbog samih tih pregovora sa "marksistom Korbinom". To je samo jedan od mnogih aspekata britanske evropske blokade.

Zbog irskog pitanja Demokratska unija Severne Irske, koja obezbeđuje većinu

SKIH PREMIJERA

EVROPSKI PROBLEMI: Tereza Mej, Džejms Kameron, Toni Bler...

Foto: AP Photo, State Chancellery from Rīga, Latvija, World Travel & Tourism Council

vladi Tereze Mej, nije pristajala na sporazum o Bregzitu koji privremeno Severnoj Irskoj obezbeđuje neku vrstu specijalnog statusa.

Sluteći šta će se događati, Tereza Mej nije bila protiv toga da britanski parlament dobije pravo veta kad je Bregzit u pitanju, ali mu je britanski Vrhovni sud to pravo potvrdio kada je odlučivao o inicijativi kojoj se pridružila i predsednica Vlade Škotske Nikolas Surdžeon koja je tražila da i Parlament Škotske, u kojem je većina glasala za ostanak u EU, ima pravo veta po pitanju Bregzita. Tu inicijativu podržali su i parlamenti Velsa i Severne Irske.

U takozvanom Komitetu 1922 (poslaničkom klubu torijevaca) Tereza Mej je u decembru 2018. preživela glasanje o poverenju, uglavnom zbog procene torijevaca da promena za kormilom vlade u cajtnotu pred isticanje roka za Bregzit ne rešava ništa. U pokušaju da protivnike navede da ipak glasaju za njen dil sa Briselom, premijerka Mej je u međuvremenu obećala da će se po okončanju Bregzita povući – ako se ugovor o sporazumnom izlasku iz EU izglasa.

Kada je u martu 2019. ocenila da je parlament dosegao sve limite u odnosu na Bregzit, pa tako zapravo zapretila raspuštanjem parlamenta i zakazivanjem vanrednih izbora, stotinak torijevskih poslanika je potpisalo da će glasati protiv te inicijative za čije izglasavanje je potrebna dvotrećinska većina, koju predsednica vlade ne može da obezbedi.

Ma koliko dešavanja u Londonu delovala haotično, agonija vlade Tereze Mej nije izuzetak u dugoj britanskoj evropskoj konfuziji.

KRAJ POČETKA EDVARDA HITA

Prva "evropska žrtva" je bio ser Edvard Hit, koji je još 1963. neuspešno pregovarao o ulasku Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu ispred konzervativne vlade Harolda Makmilana, što je tada blokirao predsednik Francuske Šarl de Gol.

Kad je postao premijer, Hit je 1973. ispunio svoju dugogodišnju ambiciju da odvede Britaniju u EEZ, koju je smatrao komplementarnom sa britanskim Komonveltom. Citirajući čuveni Čerčilov ratni govor, naglašavao je tada da je to "kraj početka". Samo dve godine nakon što je Britanija primljena u EEZ, moglo se reći i da je to bio početak kraja.

Hit je preuzeo dužnost obećavajući da će biti strog prema sindikatima. Njegov mandat obeležila je borba sa radnicima. Kada su izbili masovni štrajkovi i porasla nezaposlenost, Hit je izveo zaokret u ekonomskoj politici.

Na izborima 1974. godine on je birače suočio sa pitanjem: "ko vlada Britanijom – sindikati ili vlada?" Dobio je mršav rezultat i takozvani "obešeni", blokirani parlament, pa je kasnije te godine laburista Harold Vilson zaseo na čelo manjinske vlade.

RASCEP LABURISTA HAROLDA VILSONA

Tu Vilsonovu vladu je podelio referendum iz 1975. o tome hoće li Britanija ostati u EEZ, kako je ta vlada preporučivala. Oko 67 odsto birača podržalo je nastavak članstva Velike Britanije u EEZ.

Sedamdesetih godina konzervativci su podržavali britansko članstvo u EEZ – doduše uz protivljenje desnog krila, a opozicija Evropskoj ekonomskoj zajednici je tada bila pretežno u Laburističkoj stranci, pogotovu njenom levom krilu. Laburisti su 1979. usvojili antievropski stav o zajedničkom tržištu, a proevropsko krilo se tada izdvojilo iz Laburističke stranke i formiralo Socijaldemokratsku partiju. Do 1983. pod vođstvom Nila Kinoka laburisti su opet zauzeli proevropski kurs.

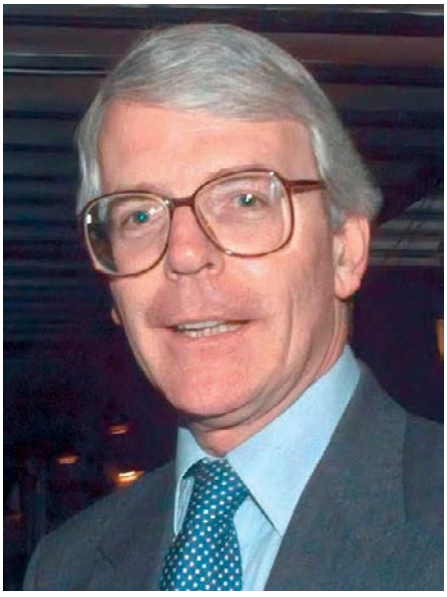
NOĆNA MORA MARGARET TAČER

Konzervativci su zauzeli antievropski kurs nakon što je na čelu torijevaca Edvarda Hita zamenila Margaret Tačer. Ona je 1984. uspela da koriguje subvencije za poljoprivredu koje je Britanija dobijala od EEZ, a po londonskoj računici one su bile proporcionalno manje od subvencija koje je dobijala Francuska.

Kada je predsednik Evropske komisije Žak Delor predložio da Evropski parlament bude demokratsko telo EEZ, odnosno kada je pokazao težnju ka federalizaciji Evrope i jedinstvenoj valuti, Margaret Tačer je govorila o "noćnoj mori" koju predstavlja centralizovana evropska vlada.

Do današnjih dana to je glavna parola britanskih evroskeptika. Zbog njene antievropske politike ministar spoljnih poslova Džefri Houv je podneo ostavku 1990. što je, kako konstatuje BBC u svojoj hronici o evrokrizama britanskih vlada, dovelo do toga da je Margaret Tačer izgubila premijersko mesto.

»

"CRNA SREDA" DŽONA MEJDŽORA

U Dauning strit 10 se tada uselio konzervativni premijer Džon Mejdžor (1990–1997), koji je ušao u zagrljaj američkog predsednika Džordža Buša starijeg tokom Prvog zalivskog rata i preživeo bombaški napad IRA na Dauning strit 10. On je za vratom imao sukobe unutar svoje partije koji se tiču njegove odluke da izuzme Britaniju iz Jedinstvenog mehanizma deviznih kurseva uspostavljenog 1979. kao prethodnice jedinstvene evropske valute uvedene dvadeset godina kasnije. Mejdžor je napustio taj aranžman kontrole kursa nakon takozvane "Crne srede" 12. septembra 1992. kada Britanija nije moga da zadrži funtu u okviru ugovorenih limita.

Britanska vlada je odabrala fiksni kurs od 2,95 nemačkih maraka za funtu sterlinga, računajući na stabilnost marke i na samostalnost Nemačke savezne banke. Međutim, od ranih devedesetih, visoke nemačke kamatne stope koje je postavila Bundesbanka radi suzbijanja inflatornih učinaka povezanih sa izdacima za ponovno ujedinjenje Nemačke izazvale su veliki stres. Posledice te valutne krize daleko su nadmašile britanski slučaj. Italijanska lira je, na primer, devalvirala za 7 odsto, španski pezos i portugalski eskudo za 6 odsto.

Članice Evropske monetarne unije zapravo su plaćale cenu potcenjivanja veličine posledica nemačkog ujedinjenja, piše Helen Djuri u publikaciji *Black Wednesday, Finance Basics*.

Ekonomske probleme pratila je politička neizvesnost oko budućnosti

Evropske zajednice zbog danskog odbijanja Ugovora iz Mastrihta i francuskog referenduma. Okidač krize bila je neočekivana deprecijacija dolara i apresijacija nemačke marke.

Na finansijskim tržištima špekulanti su iskoristili nesigurnost i mada je Britanija povećala kamatne stope na 10, 12, pa čak i na 15 odsto kako bi privukla ljude da kupuju funte, nastavili su da prodaju, prisiljavajući Banku Engleske na intervenciju tešku 24 milijarde funti. Strahovi od veće devalvacije valute naveli su firme da pokušavaju da se zaštite prodajom funti. (Tom prilikom Džordž Soros je trgujući funtom zaradio 1,1 milijardu dolara, pa je dobio nadimak "Čovek koji je obio Britansku banku", koja je u Crnu sredu izgubila 3,4 milijarde dolara. Mej-

Ne, ne, ne...

U nameri da nekako skrpi većinu za podršku dogovoru o Bregzitu, Tereza Mej je u decembru 2018. odložila glasanje. Bio je to uzaludan manevar. Ponižavajući poraz sa 432 : 202 premijerka je pretrpela 15. januara. Već 12. marta pretrpela je još jedan poraz (391 : 242). Na ranije ugovoreni dan izlaska iz Unije 29. marta, ponovo se glasalo uz zaobilaženje pravila iz 1604. godine, po kome parlament ne može tri puta glasati o istoj stvari, i briselski dil je ponovo odbačen sa 344 : 286.

Parlament je međutim bio i protiv svega ostalog:

- **protiv izlaska bez ugovora (400 : 160);**
- **protiv zajedničkog tržišta sa EU (283 : 188);**
- **protiv opstanka u Evropskoj zoni slobodne trgovine EFTA (377 : 67);**
- **protiv carinske unije sa EU (272 : 264);**
- **protiv carinske unije sa EU uz usaglašavanje pravila sa evropskim jedinstvenim tržištem (307 : 237);**
- **protiv preferencijalnih trgovinskih aranžmana sa EU u slučaju da Britanija ne uspe da sklopi aranžman o Bregzitu (422 : 139);**
- **protiv opoziva aktiviranja tzv. člana 50 Lisabonskog ugovora o izlasku iz članstva EU (293 : 184);**
- **protiv obavezivanja vlade da pregovara o stalnoj i sveobuhvatnoj carinskoj uniji s EU (273 glasa za, 276 glasova protiv);**
- **protiv zajedničkog tržišta 2.0, koji neki nazivaju modelom Norveška plus (261 glas za, 282 glasa protiv);**
- **protiv predloga o novom referendumu, na kome bi se glasalo o bilo kojem sporazumu koji vlada postigne (280 glasova za, 292 glasa protiv);**
- **protiv predloga da se spreči napuštanje EU (191 poslanik za, 292 protiv)...**

...Džon Mejdžor, Margaret Tačer, Harold Vilson, Edvard Hit

Foto: Tracey L. Hall-Leahy; Jan Arkesteijn; Eric Koch/Anefo; Allan Warren

džora su torijevci zbog toga stalno napadali, a štampa ga je nazivala "torijevskim ljigavcem".)

TRGOVINA TONIJA BLERA

Podršku finansijskih krugova zbog odbijanja da prihvati evro imao je "novi laburista" Toni Bler, koji je tako žestoko podržavao spoljnu politiku SAD da su ga nazivali "Američka Pudlica". Bler je Britaniju uveo u invaziju na Avganistan 2001. i na Irak 2003.

U vreme britanskog predsedavanja Evropskom unijom dominirala su pitanja budžetskih reformi i proširenje EU. Britanija se zalagala da se i Turska priključi Uniji.

U to vreme su predsednik Francuske Žak Širak i nemački kancelar Gerhard Šreder tražili da Velika Britanija odustane od rabata koji je Margaret Tačer iznudila 1984. godine. Bler je zauzvrat tražio kompenzaciju rebalansa potrošnje EU, posebno na Zajedničku poljoprivrednu politiku koja čini 44 odsto budžeta EU, o čemu je postignut sporazum u poslednjem trenutku, uz smanjenje britanskog rabata za 20 odsto.

Nakon odbijanja Francuske i Holandije da prihvate Ustav EU, dogovoreno je da će se ratifikacija nastaviti ukoliko sporazum ne bude odbilo više od pet od 25 država članica Unije. Blera, koji je s jedne strane ponavljao da je privržen evropskom projektu, sa druge strane je bio jedan od zagovornika da se u Britaniji održi novi referendum o članstvu u EU. Dil o rabatu i poljoprivrednim donacijama bio je za njega prilika da referendum odloži.

REFERENDUM DEJVIDA KAMERONA

Blerovu politiku kao previše popustljivu i mlaku kritikovala je ojačana konzervativna stranka kada je na njeno čelo došao Dejvid Kameron, koji je 2013. obećao da će, ako konzervativci pobede na sledećim izborima, održati referendum o budućnosti Velike Britanije u EU, ali da će pre glasanja pregovarati o novom sporazumu sa Evropom "sa jedinstvenim tržištem u srcu". Na Kameronovo obećanje o referendumu Francuska i Nemačka su poručivale da Britanija ne može da bira samo ono što se njoj dopada u EU (tzv. *chery picking*). Na referendumu Kameron se zalagao da Britanija ostane u EU. Kad je izglasan Bregzit, podneo je ostavku i poželeo Terezi Mej uspeh u sprovođenju rezultata referenduma. Posle svih obrta se vidi da je u toj želji bilo sarkazma – možda i kletve.

IMPERIJALNA NOSTALGIJA

Dok se britanska premijerka pripremala da po ko zna koji put od Evropljana traži odlaganje, da se izbegne Bregzit bez dogovora, naišla je na razumevanje Nemačke koja u Britaniju izvozi robu u vrednosti od 78,1 milijarde funti (više nego SAD, čiji izvoz u Britaniju vredi 70,4 milijarde funti), dok je predsednik Francuske Emanuel Makron bio skeptičniji u pogledu mogućnosti dužeg odlaganja Bregzita. Recept predsednika Evropskog saveta Donalda Tuska o jednogodišnjem produženju roka za Bregzit, uz mogućnost da Britanija izađe i ranije, Makron je nazvao "nespretnim probnim balonom".

Kako izveštava BBC, Evropljani se pribojavaju da bi dodatnim odlaganjem Bregzita Britanija učestvovala na majskim izborima za Evropski parlament, te da bi apsurdno bilo da London ima uticaja na evropski budžet i izbor novih ljudi na ključnim mestima u institucijama EU. Status britanskih članova Evropskog parlamenta bio bi čudan – pola napolju, pola unutra.

Profesor istorije međunarodnih odnosa na Univerzitetu u Kembridžu Brendan Sims, zagovornik tzv. liberalnog interven-cionizma, na sajtu "*The Conversation*" koji finansiraju univerziteti, biznis i vlade, a koji radi u Australiji, Britaniji i Francuskoj, konstatuje da je priroda britanskog evropskog izazova uvek bila strateška i da je tokom vremena znatno varirala.

U srednjem veku glavni britanski neprijatelj bila je Francuska. U 16. i početkom 17. veka bila je Španija. Od kraja 17. do početka 19. veka ponovo je to bila Francuska; sredinom do kraja 19. veka bila je carska Rusija. Početkom i sredinom 20. veka prvo je to bio Kajzer, a zatim Hitlerova Nemačka; i onda, piše Sims, ponovo od kraja Drugog svetskog rata do danas Rusija – sa kratkim prekidom posle pada Berlinskog zida.

Britanija je, piše Sims, igrala važnu, ako ne i odlučujuću ulogu u evropskim aranžmanima još od 17. veka, od ugovora iz Utrehta kojim je definisana takozvana ravnoteža sila, preko Bečkog kongresa na kojem je preuređena Evropa nakon revolucionarnih Napoleonovih ratova, preko Versajskog ugovora na kraju Prvog svetskog rata i kraja Drugog svetskog rata, do ugovora u okviru EEZ u koju je ušla tek po odlasku De Gola.

Ima, naravno, u dijagnozi tog istoričara i nečeg od anglosaksonske nadmenosti. On konstatuje da su Britanci razvili dva inovativna oblika političke organizacije: nacionalnu državu zastupljenu u parlamentu, a zatim i koncept multinacionalne unije utemeljene na parlamentarnom spajanju Škotske i Engleske, a da su nasuprot tome Evropljani u poslednjih 500 godina istraživali političku nesreću u mnogo različitih oblika – od apsolutizma, preko jakobinizma, napoleonske tiranije, Hitlera, sovjetskog komunizma, do, kako on kaže, dobronamerne, ali pokvarene Evropske unije danas.

Naglašava, međutim, da to ne bi trebalo da bude prilika za britanski trijumfalizam. Naprotiv, bez obzira na ishod referenduma o članstvu, Evropska unija nije neprijatelj Velike Britanije. Neuspeh evropskog projekta i kolaps sadašnjeg kontinentalnog poretka ne samo da bi bio katastrofalan udarac za stanovništvo s druge strane kanala, već i za Veliku Britaniju, koja bi bila izravno izložena nastalim olujama. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Čišćenje sfinge četkicom

Slučajevi crkvene jerarhije koja zlostavlja maloletnike već decenijama potresaju temelje Katoličke crkve. Od kada je izabran, papa Franja najavljuje odlučne mere protiv zlostavljača i zataškavanja. Neki pokušaje reforme u Vatikanu porede sa čišćenjem sfinge četkicom za zube

Septembar 2016, seminar na Univerzitetu Santra Kroče u centru Rima. Novinari raznih redakcija, od verskih do onih svetski poznatih poput britanskog "Gardijana", američkih televizijskih stanica NBC, CBS i Foks njuza, slušaju zatvoreno predavanje jednog uticajnog kardinala. Seminar je osmišljen kao obuka medijskih profesionalaca koji se bave religijom ne bi li bili bolje upućeni u *život* Katoličke crkve.

Nakon predavanja počinje debata i razgovor skreće na pričešće drugobračnih. Papa Franja je, naime, nešto pre toga objavio dokument *Amoris laetitia* (Radost ljubavi) u kome se, najjednostavnije rečeno, mada je stvar dosta kompleksnija, biskupima daje mogućnost da odluče da li će razvedenima i ponovo venčanima, kojima prvi brak nije poništen, dozvoliti da se pričeste, što do tada nije bio slučaj, a što i danas predstavlja veoma ozbiljnu tačku sporenja. Međutim, pomenuti kardinal to oštro odbija. Mladi holandski novinar ustaje: "Ali, vaš papa je to rekao!" Dočekuje ga hladni ton kardi-

com za zube

nala posle kojeg sledi samo žamor: "Mene zaista ne zanima šta Hose Bergoljo govori na 10.000 metara nadmorske visine". Bila je to aluzija na izjave pape Franje u razgovorima sa novinarima kada nekuda putuje. Podsećanja radi, i ona čuvena njegova rečenica "Ko sam ja da sudim gej ljudima" izgovorena je u avionu, u povratku iz Brazila.

Ova crtica (kojoj je prisustvovala i potpisnica teksta) je slikovit pokazatelj otpora koji papa Franja doživljava u Vatikanu na svakom koraku u poslednjih šest godina koliko se nalazi na rimskom tronu.

BORBA PROTIV VETRENJAČA: Papa Franja i hor Svetog Antona
Fotografije: AP

NIKAD VIŠE

Jedan od najozbiljnijih problema Katoličke crkve, koji potresa njene temelje već decenijama, jeste zlostavljanje maloletnika od strane crkvene jerarhije. Od kada je izabran, prvi čovek Katoličke crkve govori da je potrebna odlučno delovanje kako bi ti slučajevi prestali da se zataškavaju.

U februaru ove godine sazvan je skup bez presedana u crkvenoj istoriji: 190 katoličkih kardinala, biskupa i predstavnika različitih redova stigli su u Vatikan na četvorodnevno zasedanje, kako bi slušali i govorili o slučajevima zlostavljanja dece i procedurama koje treba da se poštuju kada je neko optužen. Pre dve-tri nedelje iz Vatikana je došla i nova legislativa koja podrazumeva obavezno prijavljivanje potencijalnih slučajeva seksualnog zlostavljanja i automatsko izbacivanje iz crkvene službe bilo koga kome se dokaže krivica.

Koliko je to iskrena namera da se Katolička crkva suoči sa vrlo mračnim poglavljem svoje istorije i svoje današnjice? Šta se zamera papi Franji, a šta bi moglo da posluži kao važna smernica i drugim crkvama, uključujući Srpsku pravoslavnu crkvu? Šta papino "nikada više", kada je reč o zataškavanju, i poziv sveštenicima koji su zlostavljali maloletnike da se predaju ljudskoj pravdi i pripreme za božiju, može da znači za Katoličku crkvu? I zašto, pored mnogih i osnovanih kritika, ovo jeste značajan korak?

REČI, DELA I IZVINJENJA

Preživela iz Afrike govori kako ju je sveštenik prinudio na seks kada je imala petnaest godina: "To je trajalo trinaest godina. Zatrudnela sam tri puta i abortirala sam tri puta", glasilo je jedno od video-svedočenja žrtve na pomenutom skupu crkvenih lidera u Vatikanu. Druga žrtva, muškarac iz Azije, govorio je kako je bio zlostavljan više od 100 puta. Slušali su biskupi i kardinali i o slučajevima zataškavanja.

Ovakav način podseća pomalo na onaj koje su određene države primenile kada su se suočavale sa zločinima iz svoje prošlosti. Ova, možda samo površna sličnost je, u stvari, veoma dobra – govori o tome da je situacija shvaćena ozbiljno, kao i da postoji svest da je reč o nečemu strašnom što zahteva hitnu promenu.

Naravno, nije reč o tome da je papa Franja prvi čovek na čelu Katoličke crkve koji se izvinio žrtvama. Ali, s obzirom da je papa Jovan Pavle Drugi pre nešto manje od dvadeset godina kazao da se radi samo o malobrojnim trulim jabukama, da je bivšem papi Benediktu XVI, iako je molio za oproštaj, zamerano da je zataškavao slučajeve ili ih nije shvatao za ozbiljno, ovo jeste iskorak. Papski predstavnik za medije izjavio je da je februarski samit jedna stanica na bolnom i dugom putovanju.

Nešto kasnije, papa je izdao 21 univerzalnu smernicu, koju treba da primeni Katolička crkva u svakom kutku sveta gde postoji. Tamo se, između ostalog, traži da se uključe eksperti koji bi prepoznavali slučajeve gde se dogodilo zlostavljanje; sprovođenje procedura koje se tiču ispitivanja navoda optužbe, zaštite žrtava i prava na odbranu optuženog; da se, kada je reč o takvoj optužbi, obaveste civilne vlasti i viša crkvena jerarhija; da se naprave posebni protokoli koji bi se odnosili na optužbe protiv biskupa; traži se povremeno preispitivanje samih protokola; zaštita žrtava i sarađivanje sa medijima kako bi prepoznali i otkrili prave slučajeve zlostavljanja, kao i da ih razlikuju od lažnih (papa se još ranije zahvalio medijima što su dali žrtvama »

SPC i njene tišine

Problem zlostavljanja maloletnika nije zaobišao ni Srpsku pravoslavnu crkvu. Poznat je slučaj vladike Pahomija, kojeg su četvorica dečaka 2003. optužili za seksualno zlostavljanje. Dve godine nakon toga predmet je zbog sporosti iz Vranja premešten u sud u Nišu. Dva krivična dela su zastarela, za dva je proglašen nevinim.

Sveštenici i monahinje koji su podržali dečake proterani su iz eparhije. Episkop vranjski je za sve što se desilo optužio „albanski lobi", a u javnosti je ostao više nego gorak ukus – zbog zastarevanja slučajeva, zbog ćutanja Crkve, zbog utiska da je kriv i da za to nije snosio posledice.

Sredinom 2014. trojica đaka bogoslovije na Cetinju požalili su se svojim duhovnicama da ih je vladika Vasilije Kačavenda, inače svedok na suđenju u korist Pahomija, seksualno napastvovao i da ih ucenjuje. Uprava Cetinjske bogoslovije je njihove izjave dostavila Sinodu SPC. Tada je ekskluzivno za „Vreme" (broj 1164-65) poznavalac crkvenih prilika blizak Saboru izjavio da vladika Kačavenda, saznavši da je nekoliko đaka iz njegove eparhije progovorilo (u tom trenutku ih je bilo 12 na Cetinju), ne može ni da nasluti o kojim je đacima reč. Drugim rečima, pomenuta trojica očigledno nisu bili jedini sa takvim iskustvom.

Portparol SPC, vladika bački Irinej, i ostatak Sinoda objavili su tada groteskno saopštenje da se usvaja ostavka dotadašnjeg vladike zvorničko-tuzlanskog na službu aktivnog eparhijskog arhijereja, podneta iz zdravstvenih razloga. Poznat kao onaj koji ne ume da ćuti, mitropolit Amfilohije je brže-bolje objasnio: „Vladika Vasilije razrešen je iz zdravstvenih razloga, a za Crkvu su zdravstveni razlozi i moralni i duhovni, ne samo bolest."

Početkom ove godine, pred Višim sudom u Londonu počeo je parnični postupak protiv SPC zbog seksualnog nasilja sveštenika. Podneto je šest tužbi. Visoka crkvena jerarhija se i dalje „brani" ćutanjem, ne shvatajući da je to najlošija odbrana od svega lošeg. Suočavanje bi značilo saosećanje i prihvatanje odgovornosti, pokazalo bi snagu i svesnost da je „oprostite" i „nikada više" pokazatelj snage, a ne slabosti.

glas, a prvo što pada na pamet je čuveno istraživanje novinara "Boston glouba" o seksualnom zlostavljanju katoličkih sveštenika i pokušaja Crkve da to zataška iz 2002); učešće pravnika; psihološka evaluacija kandidata za sveštenike; formulisanje jasnih smernica ponašanja za sveštenstvo, volontere i celokupni personal; konačno, gde tako nešto ne postoji, osnovati organizacije koje bi olakšale žrtvama da prijave zločine i koje bi morale da imaju autonomiju u odnosu na lokalnu crkvenu vlast.

BEZ ZASTAREVANJA

Naravno, odmah se postavilo pitanje da li je moguće primeniti nešto poput univerzalnih procedura kada se radi o potpuno drugačijim kulturama i društvenim i pravnim okvirima, kao i kako će to izgledati *na terenu*.

Katolička crkva u SAD je primer pokušaja da se nešto učini. Tamo su već mnogo puta konsultovani eksperti, osnovani su saveti i telefonske linije gde žrtve mogu da prijave zlostavljanje, izdavani su izveštaji, organizovani susreti predstavnika Crkve sa žrtvama; velikodostojnici su molili za oproštaj. Novac koji su žrtve dobile, kroz nagodbe i sudske odluke, je, tvrde poznavaoci, ogroman. Zato neki komentatori upozoravaju da je nakon papinog izvinjavanja i otvorenog prihvatanja odgovornosti za zlostavljanja, Vatikan izložen riziku za mnoge nove tužbe.

Međutim, imajući u vidu dosadašnje delovanje pape Franje, teško da mu je to najveća briga. Poslednjih meseci ponovo su se na naslovnim stranama našli kardinali: papin saradnik, kardinal Džorž Pel, ministar finansija Vatikana, proglašen je krivim za seksualno zlostavljanje koje se dogodilo 1996. godine; nekadašnji američki kardinal Teodor Mekarik izbačen je iz crkve zbog seksualnog napada na tinejdžera koji se desio pre nešto manje od 50 godina. U trenutku kada je raščinjen, Mekarik je imao 88 godina.

U međuvremenu, papa je izneo podatak da su pojedini sveštenici držali časne sestre kao seksualne robinje.

KO JE KRIV

Mesec dana pre pomenutog skupa, papa Franja je na letu Panama–Rim kazao novinarima da treba smanjiti očekivanja jer će zlostavljanja uvek biti, dodavši da je to problem svojstven čoveku. Međutim, kako piše zapadna štampa, australijska kraljevska komisija, koja se bavi zlostavljanjem dece od strane katoličkih sveštenika, izašla je sa informacijom da je u opštoj populaciji broj muškaraca-pedofila oko četiri odsto, dok je on među crkvenim činovnicima za 3 odsto veći.

Određeni konzervativni krugovi, koji su inače oštro protiv pape Franje, smatraju da je koren problema homoseksualnost, kao i da će se sve lepo i brzo rešiti tako što će gej muškarci biti izbačeni iz crkvenih škola i sveštenićkih redova. Na njih ne utiču ni ponovljene naučne studije koje kažu da nema povezanosti između homoseksualnosti i pedofilije. Neki crkveni lideri govore kako u njihovom delu sveta problem zlostavljanja dece skoro i da ne postoji, kao i da mediji, usmereni protiv Crkve, namerno prenaglašavaju čitavu stvar. Opet, u zemljama u razvoju, ova borba nije baš visoko na listi prioriteta.

Sa druge strane dolaze predlozi da se pojača uloga žena, kao i da se promeni pravilo o celibatu (verovatno usled pretpostavke da bi selekcija crkvenog kadra onda bila drugačija). Međutim to je papa već nekoliko puta odbacio. Čak i ako se izuzmu teološki razlozi, jasno je da bi tako revolucionarni korak duboko podelio Katoličku crkvu, doveo do mnogo većih previranja nego što je to bio slučaj pre šest godina, pre nego što je tadašnji papa Benedikt XVI tihim glasom na latinskom izjavio da se povlači.

Ima i onih koji baš u njegovoj ličnosti vide kočnicu za reforme koje papa Franja sprovodi. Britanski novinar Džon Kornvel piše da prisustvo bivšeg pape Benedikta XVI predstavlja vetar u leđa svim konzervativcima koji hoće da umanje značaj pape Franje i njegovo vođstvo i daje upečatljivo poređenje: da li bi

radosni Jovan XXIII (inače poznat kao "dobri papa") pokrenuo Drugi vatikanski koncil da je autokrata Pije XII, njegov prethodnik, bacao žalosne poglede sa susednog prozora?

REFORMA RIMA

Konačno, dosta se govori i o "kulturi zataškavanja", za koju liberalni krugovi krive klerikalizam te otuđenost crkvene jerarhije od ostatka sveta, kao i pitanje zloupotrebe prevelike moći i otud odsustva odgovornosti. Dolaze i ozbiljne kritike na račun pape Franje da ipak ne čini dovoljno, da je suviše nežan prema sveštenicima koji su zgrešili. Svojevremeno je branio čileanske biskupe kada su optuženi da su zataškavali zločine, da bi se, nakon čitanja 2300 strana izveštaja, izvinio i kazao da je pogrešio.

Mari Kolins, jedna od žrtava ali i članica Crkvene komisije za zaštitu maloletnika, svojevremeno je podnela ostavku na to mesto jer je, kako kaže, vatikanska birokratija uporno minirala svaki predlog za promenu.

Deluje da je za papu Franju Crkva često poput bolnice, i to neke ratne, šator za ranjenike. Makar ono što bi Katolička crkva trebalo da bude. Kada na tradicionalnom predbožićnom obraćanju Rimskoj kuriji 2014. govori o duhovnom Alchajmeru, bolesti ogovaranja, karijerizmu i okamenjenim srcima, ne čudi što ima mnogo onih koji bi mu rado videli leđa. Svojevremeno je citirao jednog belgijskog monaha koji je kazao kako je reforma Rima čišćenje sfinge četkicom za zube.

Promene koje (ne)će uspeti da donese na duže staze biće pokazatelj koliko jedan čovek, ma koliko imao moći, (ne) može da učini, razdrmavajući tromu instituciju kakva je crkva po prirodi stvari. Naravno, potpuno bi bilo netačno pomisliti da je papa Franja sam protiv svih. Ali se kultura skrivanja svega, zatvorenosti i opiranja promenama zapatila poput korova i teško je čupati se iz toga. U tome Katolička crkva nije usamljena. Bolje je pitanje ima li još papa Franja u nekim drugim crkvama. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Budućnost na punjaču

Foto: Ludovic Hirlimann

Elektromobili još uvek čine samo 0,4 odsto globalnog tržišta. Njihov broj se, međutim, udesetostručio za samo nekoliko godina. Ogromna ulaganja tradicionalnih automobilskih giganata u razvoj električnih automobila jasan su pokazatelj u kom pravcu se kreće auto-industrija

Ovakvu vest sigurno niste mogli da očekujete u prethodnoj deceniji – moćni automobilski gigant Fijat Krajsler (FCA) ušao je tokom prethodne nedelje u posao sa kalifornijskim proizvođačem električnih vozila "Tesla". Kako je prvobitno javio "Fajnenšal tajms", a potom je potvrđeno iz "Tesle", FCA će platiti za sada nepoznatu (ali ogromnu) sumu novca kako bi se električna vozila "Tesle" smatrala delom proizvodnog portfolija Fijata. Donedavno nezamislivi potez spajanja tradicionalnih proizvođača benzinaca sa alternativnim električnim automobilima deo je velikih promena na tržištu proizvođača automobila.

Tradicionalni proizvođači automobila ulaze u električnu utakmicu. Fijat je već najavio investicije veće od devet milijardi evra u razvoj električnih vozila, a na spajanje sa "Teslom" odlučio se kako bi uspeo da dostigne nimalo jednostavni cilj da emisiju u svojoj floti uskladi sa propisima Evropske unije – kako ne može blagovremeno da dostigne cilj od 95 grama po kilometru u emisiji, Fijat je posegao za dozvoljenom merom spajanja u takozvanu otvorenu grupu. Na sličan način, iz istih razloga, ujedinili su se Pežo, Citroen i Opel u PSA grupu.

ELEKTRIČNO TRŽIŠTE

U međuvremenu, drugi evropski gigant Folksvagen planira izmeštanje proizvodnih pogona na istok. Pitanje nove Folksvagenove fabrike postalo je prvorazredna politička tema, navodno se vode žestoki pregovori sa zemljama Balkana, a u proces u Srbiji uključio se i predsednik Republike.

Planirano otvaranje fabrike deo je nove politike razvoja elektromobila. »

Namera Folskvagena nije u duhu tradicije nemačkih kompanije da iseli proizvodnju po sebi, nego da se u Nemačkoj otvore novi pogoni za električna vozila, dok bi se benzinci proizvodili u fabrici negde na Balkanu. Bez obzira na rasplet male balkanske automobilske drame, izvesno je da električna vozila ne samo da postaju dostupnija, nego i da postepeno menjaju reljef na tržištu. Folksvagen je najavio ulaganje od 50 milijardi dolara u električna vozila.

Čini se da automobilski giganti znaju nešto što običan kupac još uvek ne vidi. Poput Folksvagena, GM i Ford su ušli u utakmicu na tržištu elektromobila, a i Dajmler je upravo uložio 23 milijarde dolara u baterije za električna vozila. Mada je "Tesla" nedavno zapao u finansijske probleme, njegov udeo na tržištu vozila izuzetno brzo raste – ova kompanija sada kvartalno isporučuje više od 100.000 vozila svake godine.

Prema podacima Međunarodne agencije za energiju (IAE), koja svake godine donosi izveštaj o broju elektromobila na putevima, električna vozila još uvek čine tek mali segment globalnog tržišta automobila – na svakih 250 automobila sa motorom sa unutrašnjim sagorevanjem na putevima dolazi jedno vozilo na električni pogon. Krajem januara ove godine, ekonomski magazin "Quartz" objavio je analizu koja pokazuje da elektromobili čine 0,4 odsto globalnog tržišta.

No, stvari se ubrzano menjaju na putevima i broj električnih vozila ubrzano raste – udesetostručio se za samo nekoliko godina. Za sada je ovaj rast vezan za nekoliko tradicionalnih tržišta – za Kaliforniju, skandinavske zemlje i Kinu, gde električna vozila doživljavaju izuzetan rast prodaje.

INFRASTRUKTURA

Elektromobili rešavaju brojne moderne izazove – sa porastom njihovog udela na tržištu izbledeće dominacija nafte kao energenta koji je obeležio prethodni vek, a onoliki ratovi i tenzije na Bliskom istoku možda odlaze u istoriju. To znači i zdraviju životnu sredinu, s obzirom da dve trećine današnjeg zagađenja u sredinama gde ljudi žive potiče od automobila, a rešava se i problem buke na putevima.

Nasuprot tome, vodi se intenzivna diskusija da li će elektromobili zaista smanjiti emisiju CO_2 i klimatske promene ili će, naprotiv, povećati globalno zagrevanje, jer ova vozila rade na struju, a ona se i dalje u značajnom udelu proizvodi u termoelektranama sagorevanjem fosilnih goriva, što je glavni izvor CO_2. Preovlađuje mišljenje da prelazak na alternativne izvore energije prati rast elektromobila, tako da ova transformacija na tržištu neće doneti više štete nego koristi. Jasno je da je u svetu budućnosti, gde će postojati samo elektromobili, nužno razviti i nove izvore energije.

Uz bezbednosne izazove, najveći praktičan problem za kupce i vlasnike elektromobila je postojeća infrastruktura – u mnogim zemljama za kupovinu električnih vozila postoje izvesne poreske olakšice, vozila se mogu lako registrovati, ali nevolja je gde da napunite elektromobil kada se isprazni. Iako broj mesta za punjenje baterija raste, u skorijoj budućnosti to će ostati problem.

BATERIJE

U savremenim električnim vozilima se kao izvor energije koriste razni polimeri, pa baterije od cinka, ali su poslednjih godina najčešće u upotrebi litijum jonske baterije, iste one koje koriste pametni telefoni i laptopovi. Ova vrsta baterija sa katodom od litijum kobalt oksida i grafitnom anodom ima ubedljivo najbolji odnos količine naelektrisanja (merene u amper satima) u odnosu na masu. Drugi tipovi baterija su teži, a daju manje struje, dok ćelija litijum jonske baterije može da zadrži impresivnih 200 Wh po kilogramu. Litijum jonska baterija ima i jako dobar odnos punjenja i pražnjenja sa efikasnošću od 80 odsto, dok je njena najveća slabost kratak životni vek (što dobro znaju vlasnici laptopova).

Uprkos tome, litijum jonska baterija je rešila najveći izazov koji su imali vlasnici ranih električnih vozila, a to je efikasnost punjenja. Moderne baterije su postale tako efikasne da se za samo 30 minuta mogu napuniti do 80 odsto – mada se električna vozila mahom pune u garaži, sa ovakvom efikasnošću, elektromobil se i na dužem putu može napuniti tokom pauze za kafu.

Domet vozila bez punjenja je izuzetno porastao poslednjih godina. Trenutno najmanji domet ima reno tvici od 100 kilometra, dok ekskluzivni tesla model S dostiže i čitavih 540 kilometara sa jednim punjenjem. Procenjuje se da će samo tržište baterija za električna vozila dostići vrednost od 37 milijardi dolara već u 2020. godini.

Uz sve prednosti litijum jonskih baterija koje su uspele da se nametnu pred gorivim ćelijama, vodonikom i drugim izvorima energije, pa i da postupno istisnu hibride, materijali, odnosno hemijski elementi nužni za njihovu proizvodnju nalaze se u zemljama koje zapadni proizvođači smatraju nepouzdanim.

Ima izvesne ironije u tome: središte interesa za pokretanje sveta više neće biti na Bliskom istoku, ali hoće u Africi i Južnoj Americi. Poseban izazov predstavljaju takozvane retke zemlje u kojima se nalaze elementi koji se u tragovima koriste u baterijama, a kojih izuzetno malo ima na planeti Zemlji.

ISTORIJA ELEKTROMOBILA

Poznavaoci istorije automobilizma dobro znaju kako je ona zapravo započela elektromobilom – vozila na električni pogon su krajem 19. veka dominirala nad automobilima koji koriste motore sa unutrašnjim sagorevanjem. Danas se to čini čudnim, ali elektromobili su isprva bili daleko popularniji, dok su na prelazu prethodna dva veka vozila pokretana derivatima nafte bila retka koliko i danas tesla roadster. Postojala je i treća grupa – parni automobili.

Godine 1900. najprodavaniji automobil na globalnom tržištu bio je električni auto koji, za razliku od automobila na benzin, nije imao problem sa vibracijom,

Foto: Tony

neprijatnim mirisima i stvaranjem buke. Takođe, kada je jutro bilo hladno, vlasnicima automobila na paru bilo je potrebno oko 45 minuta da zagreju i pokrenu svoje vozilo. Pristojni putevi su pritom postojali jedino u gradovima, pa su lokalne vožnje bile najčešće i ograničen domet električnog automobila nije dolazio do izražaja.

Razvoj električnih vozila počinje u železnici. Vagone je pokretao minijaturni motor koji je 1835. godine razvio Amerikanac Tomas Davenport. Istovremeno, škotski izumitelj Robert Dejvidson konstruisao je prvu električnu lokomotivu, a prvi automobil napravio je Robert Anderson, takođe u Škotskoj. Razvoj nešto uspešnijih modela sa baterijama za jednokratnu upotrebu počinje sledeće decenije u SAD, dok će masovniju proizvodnju doživeti tek na samom kraju XIX veka.

Godine 1899. belgijski trkački elektromobil *La Jamais Contente* prvi put dostiže brzinu od 100 kilometara na čas i postavlja svetski rekord brzinom od skoro 110km/h. Prve komercijalne primerke proizvođača Elektrik Keridž end Vegon kompani iz Filadelfije vozili su njujorški taksisti. Model phaeton je 1902. godine mogao da pređe 30 kilometara brzinom jedva nešto većom od 20km/h. Koštao je 2000 dolara.

Do Prvog svetskog rata pojavilo se više od 100 proizvođača električnih automobila, ali nakon rata, kako su putevi postajali bolji, a cena benzina padala, elektromobili gube tržište – kupuju se ređe i cena im raste. Poslednji udarac zadao im je Henri Ford sa svojim modelima od 500 dolara. Cena električnih automobila nastavila je da raste između dva svetska rata, pa su tokom tridesetih godina gotovo nestali.

Elektromobili se vraćaju na tržište bojažljivo – aktualizaciju doživljavaju tek od 1960. kada počinju razmatranja o alternativnim gorivima i smanjenju emisije štetnih gasova.

U mnogim zemljama su individualno razvijani manje ili više efikasni elektromobili, a manje je poznato da je nekoliko pokušaja vrednih divljenja bilo i u Beogradu.

JUGOSLOVENSKI ELEKTROMOBIL

U hladnoj noći 1. decembra 1976. godine beogradske ulice Knez Danilova, Dalmatinska i Stanoja Glavaša bile su zatvorene za saobraćaj. Padao je sneg, a temperatura vazduha bila je niža od dva stepena ispod nule. Oko 23 sata, od Mašinskog fakulteta uzbrdo Ivankovačkom ulicom, prvi jugoslovenski elektromobil krenuo je na probnu vožnju. Vozilo je prešlo 5,3 kilometra, a onda su pregoreli tiristorski osigurači.

Ovo takozvano Autonomno električno vozilo zapravo je spolja izgledalo kao u to doba rasprostranjen kamion TAM 2001, čiju je šasiju koristilo. Kako u tekstu "Razvoj elektromobila u Jugoslaviji", objavljenom u "Flogistonu br. 3" 1996. godine pišu Zoran Nikolić i Zoran Stojiljković, rad na projektovanju ovog vozila započeo je 1972. godine pod rukovodstvom akademika Aleksandra Despića. Projekat je nekoliko godina kasnije pod okriljem Biroa za autonomna električna vozila Instituta tehničkih nauka SANU okupio šest naučnih instituta i sedam domaćih fabrika.

TAM 2001 bilo je rashodovano vozilo za prevoz hleba, koje je Mlinsko-pekarska industrija poklonila izvođačima projekta da bi oni zamenili oko 90 odsto opreme na njemu. U kamion je ugrađen jednosmeran elektromotor snage 27kW. Posle neuspeha u prvoj vožnji Ivankovačkom ulicom, izvršeno je još nekoliko testova na poligonu.

Prvo domaće komercijalno električno vozilo proizvela je 1995. godine firma Melbat. To je specijalno konstruisana crna lada niva, snage 5 kilovata, napravljena isključivo za potrebe beogradskog Novog groblja. Na kraju su napravljene dve crne električne lade, a pored njih, konstruisana je i jedna bela, koja je korišćena na Adi Ciganliji. Nedavno je, u okviru mračne diskusije o novim pešačkim zonama u Beogradu, najavljeno da bi problem moglo da reši električno vozilo za transport putnika, kome je i dat naziv "vrabac".

RAĐANJE TESLE

Povratak elektromobila na tržište počinje osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka – tada počinje proizvodnja modela koji su mogli da razviju veće brzine i sa dometom od 80 do 240 kilometara između punjenja baterije. Iako su zadovoljavali zahteve vozača, bili su previše skupi i koštali više desetina hiljada dolara.

Pre desetak godina, pojedine automobilske kompanije odlučuju da na tržište izbace električne automobile koji bi bili pristupačniji po ceni i više nalikovali na današnje porodične automobile. Micubiši izbacuje na tržište kolt EV sa četvoro vrata koji koristi litijum-jonske baterije i ima domet od 150 kilometara, razvijajući maksimalnu brzinu od 150 km/h.

Nakon brojnih sličnih pokušaja, godine 2008. dolazi do novog preokreta – kalifornijska kompanija "Tesla" kontroverznog biznismena i inovatora Ilona Maska prodaje svojih prvih 100 električnih vozila. Atraktivan po dizajnu, tesla automobil sledi drugačiji filozofiju – on je skup zato što je ekskluzivna roba.

Tesla na tržište ne izlazi kao simpatično ali nemoćno vozilo, već kao brzi sportski model – koristi litijum jonske baterije, puni se (mahom noću) sasvim nalik na telefon i može da razvije brzine i iznad 200 kilometara na čas, a da pritom ima domet veći od 300 kilometara. Vozilo isprva kupuju isključivo kapriciozni bogataši, ali sa ubrzanim rastom, "Tesla" osvaja svet. Istovremeno, u trku ulaze i brojni drugi proizvođači, da bi se krajem tekuće decenije elektromobilima okrenula i tradicionalna automobilska industrija.

Prema podacima pomenute Međunarodne agencije za energiju (IAE), krajem prethodne godine na svetu je bilo više od 5,1 milion električnih automobila. Trenutno najviše električnih vozila ima u Kini. U Norveškoj elektromobili zauzimaju rekordnih 55 automobila na hiljadu ljudi, u Kaliforniji oko 13, a za njima slede Norveška i Švedska sa oko 10 elektromobila na 1000 stanovnika. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

MATTHEW McCONAUGHEY
SNOOP DOGG
ISLA FISHER
JIMMY BUFFETT
ZAC WITH EFRON
MARTIN AND LAWRENCE
KO VISOKO LETI NISKO PADA
BITANGA S PLAŽE
NOVA KOMEDIJA HARMONY KORINE
U BIOSKOPIMA OD 18. APRILA

Kome treba upristojeni Tviter

Izvesna pedesetpetogodišnja Lale Šahraveš iz Londona zažaliće što novi propisi o kontroli društvenih mreža u Britaniji nisu doneti pre nekoliko godina. Ona je bila udata za Emiraćanina s kojim ima sada već četrnaestogodišnju kćerku. Jedno kratko vreme živela je s njim u UAE, ali joj se nije dopalo te se sa detetom vratila u London, sve računajući da će muž da im se pridruži kada nađe način da promeni posao. Kako to biva stvari su krenule u drugom pravcu, muž je ubrzo tražio razvod i potom se ponovo oženio. Kada je videla slike svoje naslednice, Lale je na Fejsbuku prokomentarisala da ne može da veruje da ju je ostavio zbog takve „kobile".

Toj novoj to ne bi pravo te je Lale prijavila lokalnom sudu. Stvar se zakomplikovala kada joj je bivši muž umro, a Lale s kćerkom došla na sahranu. Uhapšena je u hotelu i sada joj preti par godina robije zbog uvrede, sve zbog dva Fejsbuk posta od pre nekoliko godina.

Ova vest se nekako poklopila sa objavljivanjem plana britanske vlade da uvede oštru regulaciju društvenih medija. Ocenjujući da je njihov uticaj ogroman, a da za razliku od tradicionalnih medija (čiji uticaj polako kopni) ne postoji nikakvo telo niti propis koji određuje šta Fejsbuk i ostali smeju da objave, odlučili su da tome stanu na put. Novi zakon ne bi dozvoljavao da se na društvenoj mreži pojave društveno neprihvatljivi sadržaji, uvrede, političke manipulacije, izborne podvale, lažne vesti i slično.

Predlagači zakona su odlučni i besni. Daju mnoge primere gde su društveni mediji igrali sramnu ulogu dajući prostor za najgori govor, pravdajući se time da to ne rade oni već korisnici koje ne mogu da spreče da objave šta god im je volja. Kao što ne možeš da sprečiš čoveka da vikne, sem ako mu prethodno ne zalepiš traku na usta.

Istovremeno su teške kritike na račun Fejsbuka izrekli i članovi novozelandske vlade, ogorčeni zbog toga što je ubica muslimana u džamijama u Krajstčerču svoj krvavi pohod prenosio na Fejsbuku, neometano i neograničeno. I što se ti snimci mogu naći i dalje svuda po internetu. Fejsbuk je moralno bankrotirani patološki lažov, rekao je Džon Edvards, novozelandski poverenik za privatnost.

Naravno da je usledio kontraudar boraca za prava na slobodu govora, zabrinutih da će propisima iz korita istresti bebu, a da će prljava voda svejedno ostati. Po njima će oštra, državna kontrola sadržaja koji neko postavlja na društvene mreže Britaniju i bilo koju zemlju koja to usvoji pretvoriti u Severnu Koreju. Jer će država svaki sadržaj koji joj ne prija proglašavati nepoželjnim.

Još i gore od toga. Neki tvrde da upravo Mark Zakerberg poziva na veću regulaciju interneta jer njemu kao gigantu to odgovara. Ako se uredba sprovede valjano, odnosiće se na razmenu sadržaja na raznim nivoima, svaki tekst, slika ili video koji regulator proglasi nepodobnim ne da bi bio zabranjen već bi njegovo slanje bilo onemogućeno, čak i ako bi se našao heroj spreman da se za tu slobodu žrtvuje. To uključuje i lične uvrede, ali i privatne slike i video-materijale koje neko deli bez pristanka onih koji su na njima.

Veliki sajtovi našli bi načina da se sa ovom cenzurom izbore ili dogovore, dok bi mali propali i pre nego što nastanu, tvrde borci za slobodu govora. Predviđene su oštre kazne uključujući i zabranu pristupa društvenoj mreži na teritoriji Velike Britanije. Sirotoj Lale to sada verovatno zvuči sasvim razumno. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

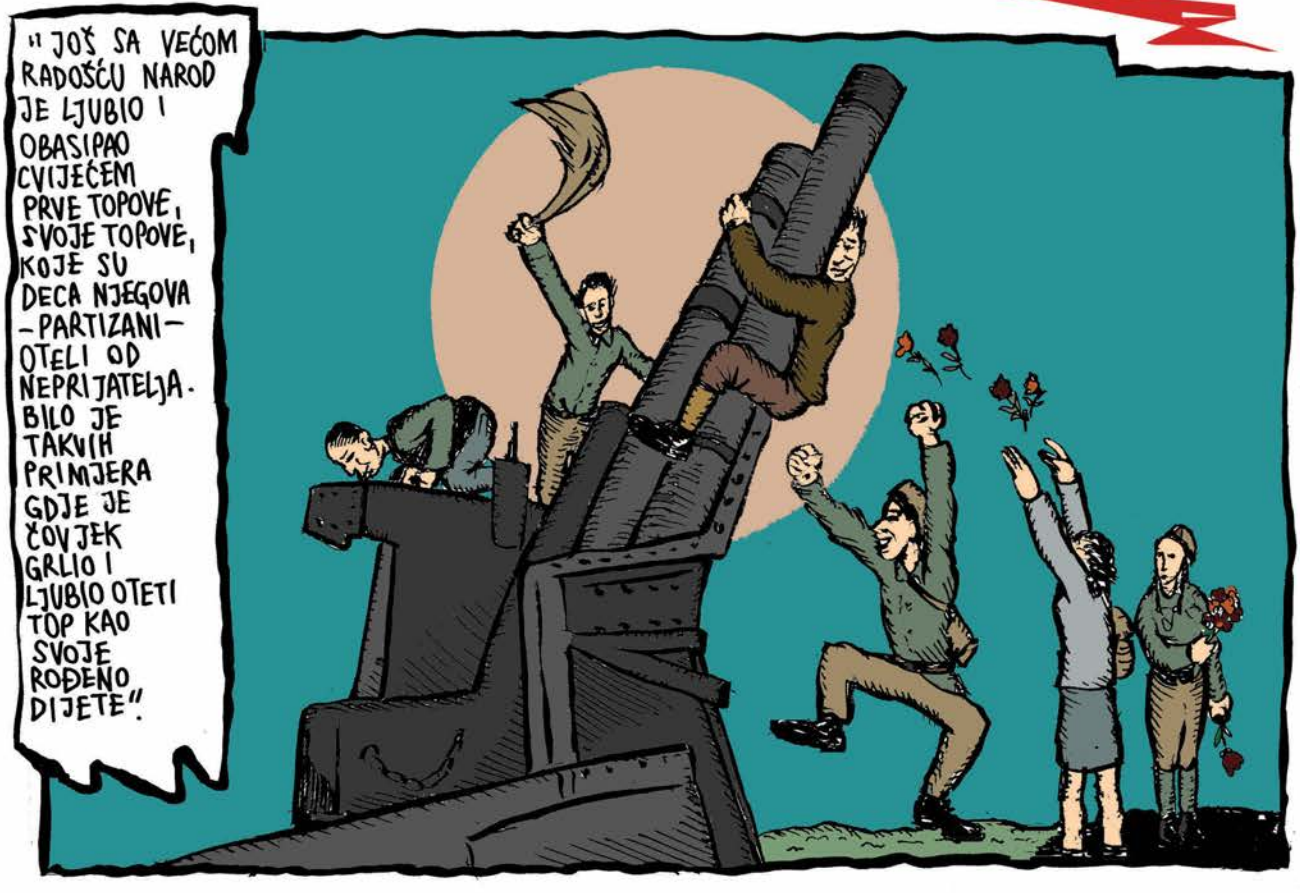
TOPOVI – NAŠA NOVA SNAGA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

"PUT SLOBODI" JE BIO LIST KOJI JE IZLAZIO U PERIODU 1943-1945, U VREME OKUPACIJE I DOK SU BORBE ZA OSLOBOĐENJE JUGOSLAVIJE JOŠ TRAJALE... DANAŠNJEM ČITAOCU JE TEŠKO DA UOPŠTE POJMI RASPOLOŽENJE LJUDI KOJI SU IZGARALI U BORBI, I ČIJI JE NAČIN RASUĐIVANJA PONEKAD BIO POMUĆEN NADLJUDSKIM NAPORIMA KOJIMA SU BILI IZLOŽENI TOKOM KRVAVIH SUKOBA SA NADMOĆNIM NEPRIJATELJEM, KOJI JE NA KRAJU IPAK BIO SAVLADAN... U ČETVRTOM BROJU LISTA, IZ 1944, POTPUKOVNIK **RATKO MARTINOVIĆ** JE OPISAO SVOJA RAZMIŠLJANJA O VAŽNOSTI ORUŽJA ZA BORBU, U ČLANKU NASLOVLJENOM "**TOPOVI-NAŠA NOVA SNAGA**".

"U PRVE DANE NARODNOG USTANKA SA USHIĆENJEM I SA ZAVIŠĆU GLEDALO SE NA DRUGA KOJI JE ISKOPAO SAKRIVENU PUŠKU I PONOSNO JE NOSIO"...

"TA TOPLA LJUBAV NARODA, KOJI SE GOLORUK DIGAO NA USTANAK, DOLAZILA JE IZ SVIJESTI O VAŽNOSTI TOPOVA ČIJA SE CIJEV DIŽE VISOKO, A NA ČIJEM VRHU ZJAPI STRAŠNA CRNA ČELJUST!"
"ARTILJERCI, VOLITE SVOJE TOPOVE, IZUČAVAJTE IH DA BI MOGLI BACATI SMRT PO OKUPATORIMA I NJIHOVIM POMAGAČIMA!"

Raspadanja

Ume to da se desi. Pročitaš knjigu i raspeš se. Odslušaš komad i rastaviš se. Raščereći te muzika kao konj'ma na repove. Odgledaš film i pretvoriš se u arhipelag. Ili ti *ona* kaže da odlazi. Onda umreš. (Ne pitaš zašto. Znaš.) Posle se nekako sastaviš, ali nisi više isti. Molekuli su se drugačije složili. Sad si kao Frankeštajnova tvorevina, jedino što se šavovi ne vide, iznutra su.

Najviše sam se puta raspao dok sam čitao *Školice* Hulija Kortasara. Već posle dvadesetak stranica zaljubio sam se u Magu i intenzivno počeo da mrzim Oliveiru ne samo zato što je s Magom spavao on a ne ja, već zato što sam video da je kukavica kakva sam i sam bio: neće Oliveira imati hrabrosti da ostane sa ženom koju voli. (Mnogo godina kasnije reći će mi jedna plavooka lepotica da to ne biva, da ljudi ne odlaze

kada im je dobro. Ali ja nisam rekao da je Oliveiri bilo dobro, nego da je voleo Magu i da je bio preispoljna kukavica.) Bio sam mlad, verovao sam da mogu da podnesem sve. Posle finalnog raspada, kad Oliveira završi u ludnici, levo rame sam pronašao ispod kreveta, čeoni deo mozga završio je u smeću (ne znam kako), a oko kvadricepsa desne noge već su kružili psi lutalice. Raspadao sam se, otad, ko zna koliko puta. Di Di Bridžvoter *Avec le temps*, Skrjabinove mazurke, Trifoova *Zelena soba*, *Semper idem* Đorđa Lebovića, jedan odlazak, pa onda i drugi, *Tuga Belgije* Huga Klausa, Esbjorn Svenson Trio... može se ovako nabrajati unedogled. A onda *Hladni rat* Pavela Pavlikovskog.

Odjavna špica, arija iz *Goldberg varijacija*, ne postojim više u komadu, tražim se po mraku dok ljudi lagano izlaze iz sale i nevino gaze po delovima moga tela, čujem kako krhotine duše krckaju pod njihovim đonovima. Dva reda ispred pronalazim svoja pluća (nadimaju se kao gajde, dišu sama za sebe, ne verujem sopstvenim očima), srce se praćaka na bini, oči slobodno lebde negde izvan mene, puls bije ritmom koji nema veze s mojim krvotokom, na mozak više ne računam, umesto ruku i nogu bole me fantomski udovi. Dakle, zaključujem nemozgom, raspao sam se. Dekomponovao pred opisom ljubavi. Zula i Viktor u zlo doba (poljski komunizam posle Drugog rata), vidim ih kako se vole i kako se vole sve više i pitam se da li se ovo događa uvek drugima i da li se, zapravo, dogodilo bilo kome u stvarnosti, jer ovo (mislim dok tragam za krhotinama sebe) postoji samo u knjigama i samo u filmovima, jer da postoji u stvarnosti (pomišljam) valjda bih znao. Saksofon reži, Zula lenjo prevaljuje reči poljske pesme u pariskom džez klubu, Viktor je tu, zajedno su, a ona je sve tmurnija (ne zna zbog čega) iako bi morala biti srećna. Vidim Viktorov očaj, možda se ne trudi dovoljno, ne znam, a onda ga ona pokida onako kako ume da kida samo žena koja svim svojim bićem, bez ikakve senke, voli muškarca kojeg ujeda, kida i grebe i kada joj Viktor zavali šamarčinu od koje se ona zatetura, bude mi žao Viktora: da li je Viktor zaslužio tu šamarčinu, pitam se, jer Viktor je veliki, a Zula mala, umalo joj nije otkinuo glavu, ali mi nije žao nje, žao mi je njega, premda bi, znam, trebalo da mi ih je žao oboje. Svoju Zulu nisam udario. Mirno sam je saslušao dok je ona precizno rastvorila moju utrobu, lako pronašla klupko nerava i znalački zarila nokte u njih. Besno me je gledala, zadihana od rojeva stršljenova koji su upravo izleteli kroz njena usta. "Zašto me ne udariš?", najzad je procedila. "Sada imaš razloga da me mrziš", dodala je, za svaki slučaj. Ali kako da udarim ženu koju volim? Nisam to tada znao, ali trebalo je da joj zavalim šamarčinu. Zbog nje. Njoj je taj šamar bio potreban, kao što je Zuli bila potrebna Viktorova velika šaka na licu, jer bez tog udarca od kojeg je završila na dupetu, tu, na pariskom pločniku, ne bi imala snage da ode, ne bi se otkačila od Viktora, od mene koji sam Viktor. I ne pita je Viktor zašto odlazi. Zna. Znamo obojica. A onda se Viktor vratio u pakao u kojem je Zula već bila. "Vodi me odavde", kaže Zula, "zauvek". I ja se raspadam. Znam da je kasno. Znaju i oni. Ipak, on je odvodi. "Idemo na drugu stranu", kaže Zula, "bolje se vidi otud".

Ume to da se desi.

Svoju Zulu nisam pozvao i nisam se vratio jer nikada nisam ni otišao. Danima, nedeljama, mesecima, čekao sam da pozove. Kada sam video njeno ime na ekranu telefona, presamitio sam se od bola. "Zašto da ti se javim?", pitao sam je pre nego što je bilo šta izgovorila. "Zato što me voliš", odvratila je istog trenutka. Zastao sam nekoliko trenutaka. Da je bila tu, preda mnom, sigurno bih joj zavalio šamarčinu. Umesto toga primetio sam: "Pa, ima nečeg u tome". Zakikotala se.

Zaista, ume to da se desi. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Od petka, 29. marta, posetite Vugl.rs!

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

THE X7

BAYERISCHE MOTOREN WERKE

Pravi predstavnik luksuzne klase: novi BMW X7 je elegantna fuzija pojave i ličnosti. Uprkos veličanstvenom izgledu, on odaje utisak lakoće i agilnosti zahvaljujući purističkom dizajnu i atletskoj stilizaciji. Istovremeno, značajna prostranost enterijeta nudi pionirsku međusobnu igru ekskluzivnosti, funkcionalnosti i slobode – neuporedivi komfor sve do trećeg reda sedišta. Njegova suština je šarm. Njegov karakter je elegancija. www.bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec